

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

provincie
limburg

Provincie Limburg
Januari 2023

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1.	Achtergrond van de natuurdoelanalyse	5
1.2.	Begrenzing en fysisch-geografische beschrijving.....	5
1.3.	Beknopt overzicht historie.....	6
1.4.	Geologie en geomorfologie.....	9
1.5.	Bodem.....	10
2.	Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen	13
2.1.	Kernopgaven	13
2.2.	Instandhoudingsdoelstellingen	13
2.3.	Relatief belang.....	15
2.4.	Belangrijke feiten en trends	16
2.5.	Huidig beheer	16
2.6.	Korte beschrijving instandhoudingsdoelstellingen.....	17
2.6.1.	H3160 Zure vennen	17
2.6.2.	H4010A Vochtige heiden	18
2.6.3.	H4030 Droge heiden.....	19
2.6.4.	H6230 Heischrale graslanden	20
2.6.5.	H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes	21
2.6.6.	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	22
2.6.7.	H9120 Beuken-eikenbossen met hulst.....	23
2.6.8.	H91D0 *Hoogveenbossen	24
2.6.9.	H1166 Kamsalamander	25
3.	Inzicht in gewenste omgevingscondities	26
3.1.	H3160 Zure vennen	26
3.2.	H4010 Vochtige heide	26
3.3.	H4030 Droge heide.....	27
3.4.	H6230 *Heischrale graslanden	27
3.5.	H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes	28
3.6.	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	28
3.7.	H9120 Beuken- eikenbossen met hulst.....	29
3.8.	H91D0 Hoogveenbossen.....	29
3.9.	H1166 Kamsalamander	30
4.	Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof	30
4.1.	Drukfactoren op H3160 Zure vennen	30
4.2.	Drukfactoren op H4010A Vochtige heide (hogere zandgronden)	32
4.3.	Drukfactoren op H4030 Droge heide	33
4.4.	Drukfactoren op H6230 Heischrale graslanden (kalkarm)	36
4.5.	Drukfactoren op H7110 Actieve hoogvenen (heideveentjes).....	38
4.6.	Drukfactoren op H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen.....	39
4.7.	Drukfactoren op H9120 Beuken- en eikenbossen met hulst	40
4.8.	Drukfactoren op H91D0 Hoogveenbossen	41
5.	Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte	42
5.1.	Bepaling van het doelbereik	43
5.2.	H3160 Zure vennen	43
5.3.	H4010A Vochtige Heide	44
5.4.	H4030 Droge heide.....	45
5.5.	H6230 Heischrale graslanden	45
5.6.	H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes	46
5.7.	H7150 Pioniersgemeenschappen met snavelbiezen	47
5.8.	H9120 Beuken- eikenbossen met hulst.....	47
5.9.	H91D0 Hoogveenbossen.....	48

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

5.10.	H1166 Kamsalamander	49
6.	Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen	51
6.1.	Uitgevoerde en geplande maatregelen per habitattype	51
6.1.1.	H3160 Zure vennen	51
6.1.2.	H4010A Vochtige heide	51
6.1.3.	H4030 Droge heide.....	52
6.1.4.	H6230 Heischrale graslanden	52
6.1.5.	H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes.....	52
6.1.6.	H7150 Pioniervegetaties met Snavelbiezen.....	52
6.1.7.	H9120 Eikenbossen met hulst.....	52
6.1.8.	H91D0 Hoogveenbossen.....	52
6.1.9.	H1166 Kamsalamander	52
7.	(ex ante) Beoordeling verwachte effect herstelmaatregelen	60
8.	Synthese en toekomstperspectief; beoogd doelbereik	61
8.1.	Synthese	61
8.2.	Lange termijn toekomstperspectief.....	61
8.2.1.	H3160 Zure vennen	61
8.2.2.	H4010A Vochtige heide	62
8.2.3.	H4030 Droge heide.....	63
8.2.4.	H6230 Heischrale graslanden	64
8.2.5.	H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes	66
8.2.6.	H7150 Pioniervegetaties met Snavelbiezen.....	67
8.2.7.	H9120 Beuken- eikenbossen met Hulst	67
8.2.8.	H91D0 Hoogveenbossen.....	68
8.2.9.	H1166 Kamsalamander	69
9.	Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen	71
9.1.	Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen.....	72
9.2.	Conclusies	72
9.2.1.	Habitattypen H3160, H4010A, H6230, H7110, H7150 en H91D0.....	73
9.2.2.	Habitattype H4030 Droge heiden	73
9.2.3.	Habitattype H9120 Beuken en eikenbossen met hulst.....	73
9.2.4.	Habitatsoort H1166 Kamsalamander	73
9.3.	Kennisleemten	74
9.3.1.	Ecologische relatie.....	74
9.3.2.	H3160 Zure vennen	74
9.3.3.	H4010 Vochtige heide	74
9.3.4.	H4030 Droge heide.....	74
9.3.5.	H7110B Actieve hoogvenen	74
9.3.6.	H7150Pioniervegetaties met snavelbiezen	74
9.3.7.	H9120 Eikenbossen met hulst.....	74
9.3.8.	H91D0 Hoogveenbossen.....	74
9.3.9.	H1166 Kamsalamander	74
10.	Bijlagen	75
10.1.	Bijlage 1 Habitattypenkaarten.....	75
10.2.	Bijlage 2 Leefgebiedenkaart kamsalamander	76
10.3.	Bijlage 3 Kaarten stikstofpositie.....	77
10.3.1.	H3160 Zure vennen	77
10.3.2.	H4010A Vochtige heide	78
10.3.3.	H4030 Droge heide.....	79
10.3.4.	H7110B Actieve Hoogvenen (hellingveentjes)	80
10.3.5.	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	81
10.3.6.	H9120 Beuken- eikenbossen met hulst.....	82
10.3.7.	H91D0 Hoogveenbossen.....	83

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

10.4.	Bijlage 4 voorkomen typische soorten per habitatype	85
10.4.1.	H3160 Zure vennen	85
10.4.2.	H4010A Vochtige heide	86
10.4.3.	H4030 Droge Heide	87
10.4.4.	H6230 Heischrale graslanden	88
10.4.5.	H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes.....	89
10.4.6.	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	90
10.4.7.	Beuken- eikenbossen met hulst	91
10.4.8.	H91D0 Hoogveenbossen.....	92
10.5.	Bijlage 5 Grondwaterkwaliteit en kwantiteit (OGOR meetnet provincie Limburg	93
10.5.1.	BRH01 H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes	95
10.5.2.	BRH02 H4010 Vochtige heide / H6230 Heischraal grasland	96
10.5.3.	BRH03 H4010 Vochtige heide.....	98
10.5.4.	BRH04A H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	100
10.5.5.	BRH04B H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	101
10.5.6.	BRH05 H91D0 Hoogveenbos.....	102
10.5.7.	BRH06 H91D0 Hoogveenbos.....	103
10.5.8.	BRH07 H4010 Vochtige heide / H3160 Zure vennen.....	104
10.6.	Bijlage 6 Beoordelingsformats	106
10.6.1.	H3160 Zure vennen	106
10.6.2.	H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	107
10.6.3.	H4030 Droge heiden (alle FGRs)	111
10.6.4.	H6230 Heischrale graslanden	112
10.6.5.	H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)	113
10.6.6.	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	116
10.6.7.	H9120 Beuken-eikenbossen met hulst (FGR Hogere zandgronden, Heuvelland).....	117
10.6.8.	H91D0 Hoogveenbossen (excl. FGR Laagveengebied)	119
10.6.9.	H1166 Kamsalamander Leefgebied B: cultuurlandschap met poelen	121

1. Inleiding

1.1. Achtergrond van de natuurdoelanalyse

De natuurdoelanalyse (hierna NDA) zijn een ecologische beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse. Doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of de uitgevoerde en geplande maatregelen leiden tot het realiseren van de condities voor instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige habitattypen en soorten. De NDA resulteert in de eerste cyclus in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen.

In de eerste fase van de NDA wordt een analyse opgesteld die per gebied inzichtelijk maakt of de geplande en in uitvoering zijnde maatregelen volstaan om verslechtering tegen te gaan en het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk te maken voor zover dit afhankelijk is van de drukfactor stikstof. Dit document beschrijft deze NDA voor het Natura 2000-gebied de Brunssummerheide. De vragen die in de NDA beantwoord dienen te worden zijn:

1. Gaan we de condities ten behoeve van de realisering van de doelen halen met de uitgevoerde en voorgenomen herstelmaatregelen? Zo niet:
2. Voor welke omgevingscondities zijn aanvullende maatregelen nodig om deze condities wel te behalen?

In dit document is inzichtelijk gemaakt wat de huidige toestand van de instandhoudingsdoelstellingen is, ook wel actueel doelbereik genoemd, en de beoogde toestand om te kunnen spreken van 'het halen van de instandhoudingsdoelen'. Dit noemen we het beoogd doelbereik. Om te komen tot het beoogde doelbereik zijn maatregelen nodig die vaak volgen op de maatregelen uit het Natura 2000-beheerplan. De NDA geeft inzicht in voor welke condities extra natuurherstelmaatregelen nodig zijn en daarmee ook inzichtelijk maken dat indien stikstof een drukfactor is er bronmaatregelen nodig zijn.

Het vervolg op deze natuurdoelanalyse vindt plaats door de uitkomsten te gebruiken voor de uitwerking van de tweede fase van het Uitvoeringsprogramma Natuur en de gebiedsplannen. Dit kan ook leiden tot een actualisatie van het programma, het (tussentijds) opnemen van deze natuurherstelmaatregelen in beheerplannen en aanvullende bronmaatregelen en vervolgens weer een bijstelling van natuurdoelanalyses.

De NDA is een inhoudelijke ecologische analyse en rapportage, geen beleidsstuk. Pas wanneer maatregelen opgenomen worden in een Natura 2000 beheerplan of gebiedsplan krijgen de maatregelen een beleidsstatus.

1.2. Begrenzing en fysisch-geografische beschrijving

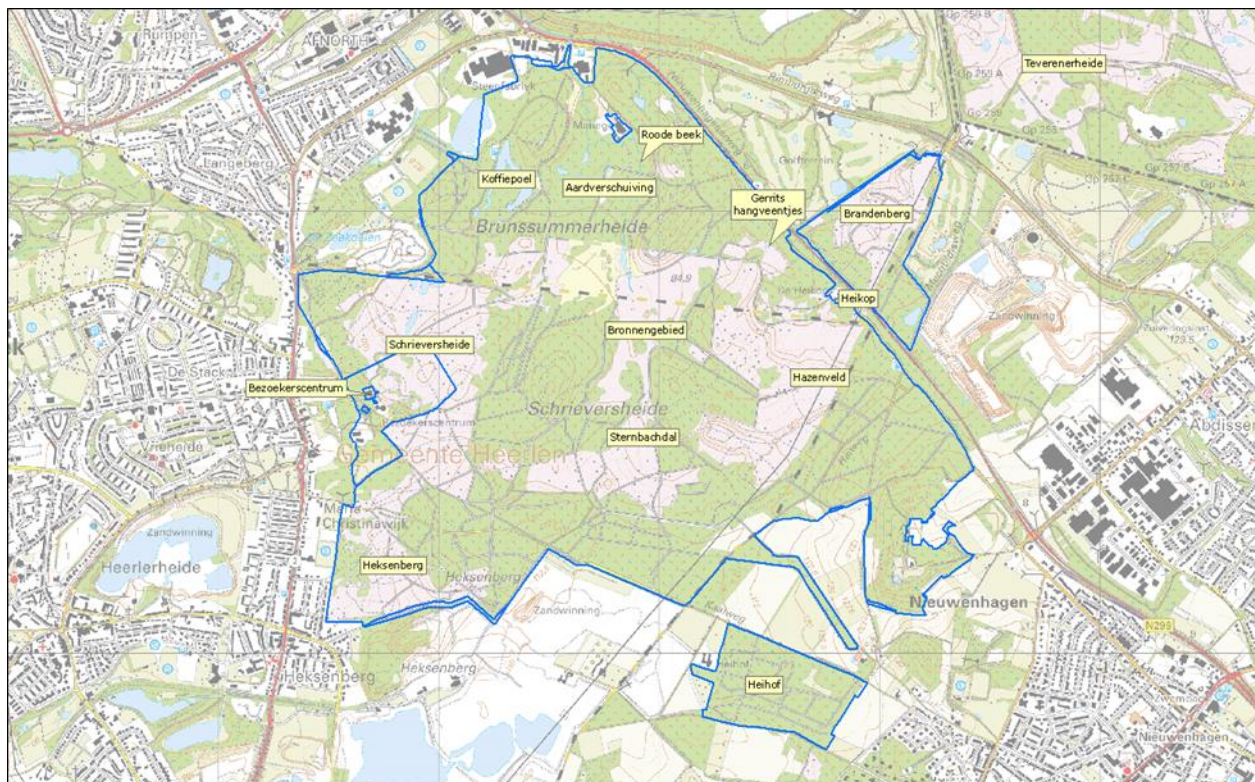
Dit Natura 2000-gebied is het meest zuidelijk gelegen heidegebied van Nederland. Het gebied ligt in de drie gemeenten Brunssum, Landgraaf en Heerlen. Het gebied beslaat 552 ha en wordt gekenmerkt door geaccidenteerde heidevelden, bossen, open zand en plaatselijk venige laagten met vennen en vochtige pioniervegetaties. Het meest opvallende is de aanwezigheid van een mioceen/plioceen zandpakket dat niet direct aansluit op zandgebieden in de rest van Nederland en Duitsland.

In het brongebied van de Roode Beek komt hoogveen voor. In het dal van de Roode Beek zijn vochtige tot natte heiden, heischrale graslanden en hoogveenbossen aanwezig. Op de droge delen zijn droge heiden en zandverstuivingen te vinden, gelegen op het uiterst voedselarme zilverzand (Mioceen zand). Aan de kant van Nieuwenhagen en rond de Heihof is een overgang naar lössbodems te vinden met daar iets minder arme en minder zure omstandigheden zodat daar ook beuken-eikenbossen worden aangetroffen.

De Brunssummerheide is eco-hydrologisch een zeer waardevol gebied vanwege zijn gevarieerde bodemopbouw, aardbreuken, bijzondere waterhuishouding en zeldzame en bedreigde plant- en diersoorten. Het hoogste gedeelte ligt op circa 130 meter boven NAP en het laagste gedeelte, het brongebied, op ongeveer 80 meter boven NAP. Vanwege

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

deze natuurwaarden is het gebied in 1995 al aangewezen als beschermd natuurgebied. Het gebied kent naast deze bijzondere natuurwaarden ook hoge recreatieve waarden. De Brunssummerheide fungeert als stedelijk uitloopgebied en wordt jaarlijks intensief bezocht door circa 650.000 bezoekers.

Figuur 1. Topografische kaart en de begrenzing van het Natura 2000-gebied Brunssummerheide.

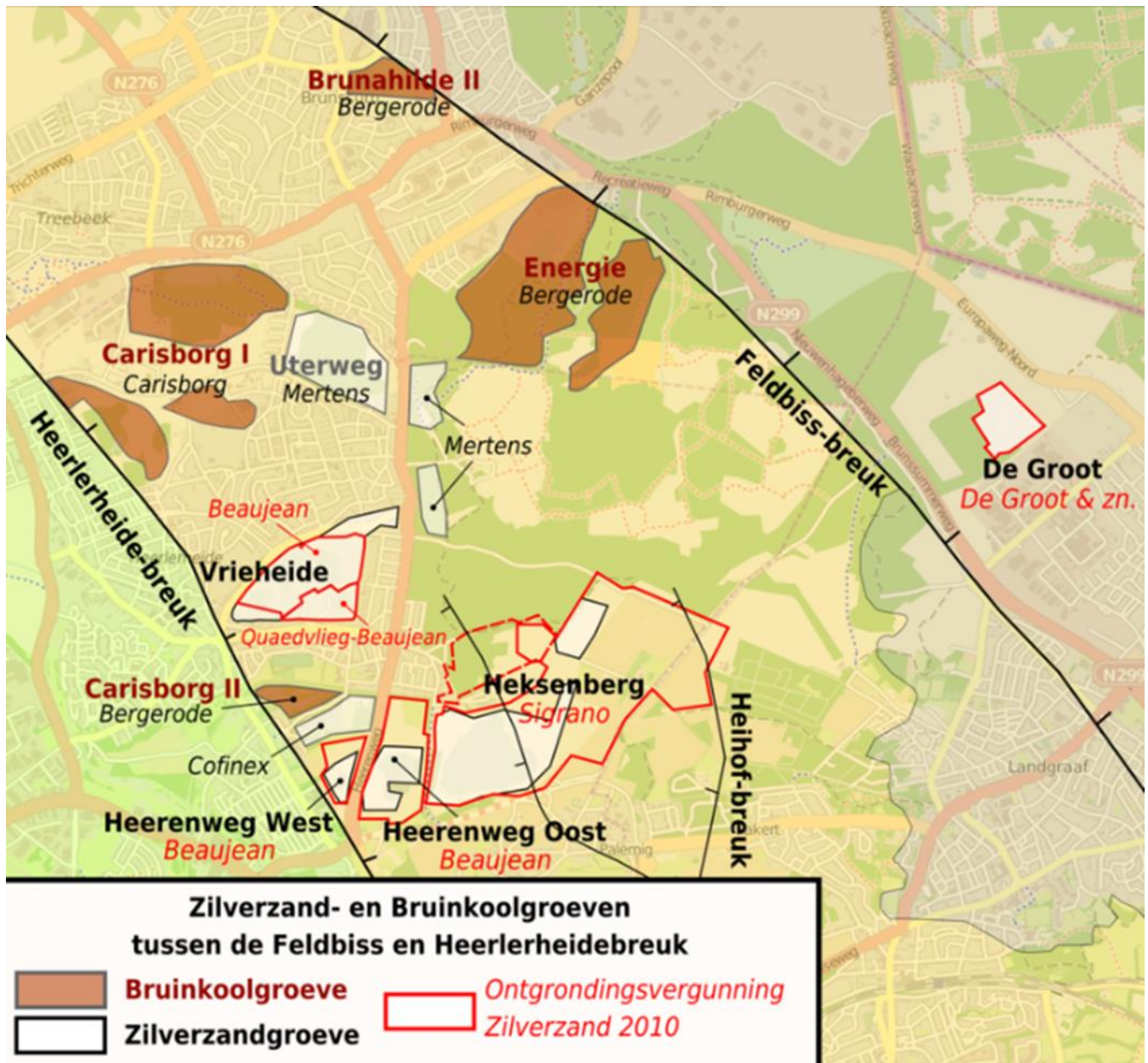
1.3. Beknopt overzicht historie

De Brunssummerheide vertoont momenteel veel kenmerken voortkomend uit de lange geschiedenis die menselijk gebruik van het gebied met zich meegebracht heeft. Er is grofweg onderscheid te maken in twee nog (deels) zichtbare perioden: de tijd van de prehistorie tot de 19e eeuw en de 20e eeuw. Uit de eerste periode zijn op de Brunssummerheide nog twee grafheuvels te zien, waartussen een niet zichtbaar en totaal begroeid urnenveld ligt. Uit de tijd van de eerste boeren in het gebied stamt een landgraaf: een aarden wal als scheiding tussen woest gebied en door vee begraaft gebied, die ook nog ver buiten de Brunssummerheide nog is waar te nemen. Uit deze tijd zijn ook enkele hessenwegen te vinden die in het microreliëf in het veld nog te herkennen zijn. Een oude grenssteen, die bij de komst van de Buitenring is verplaatst, markeerde de grens tussen Staats-Limburg en de Oostenrijkse Nederlanden. Een deel van de begreppeling in natte delen van de heide, laat nog zien dat zelfs de natte delen vroeger ook tijdelijk een agrarische functie hadden. Ook zijn er resten van fundamenten van een oude boerderij te vinden. De recente, complexe geschiedenis is niet altijd direct zichtbaar in het landschap, maar wel van grote betekenis voor de natuurkwaliteit en diversiteit van het gebied.

In de 20e eeuw gebruikte de mens de Brunssummerheide op een veel ingrijpender manier vanwege drie typen delfstoffen: bruinkool in het noordwestelijk gedeelte (voornamelijk grondgebied Brunssum), zilverzand in het oostelijk deel van de Brunssummerheide (zie de kaart met groeven in bijlage 2) evenals ten zuidwesten in het Sibelco-gebied en steenkool buiten het gebied. Veel van de groeven zijn later weer gevuld met huisvuil of ander afval waar een afdeklaag overheen werd gelegd. Een voorbeeld hiervan is een deel van de Schrieversheide. In drie nabijgelegen stadsparken, Heidserpark, Weggebekker en Carisborg (zie kaart met toponiemen in bijlage 1), is in het begin van de 20e eeuw bruinkool gewonnen (figuur 2). De gebieden zijn later ingericht als park. Belangrijk is ook de vestiging van steenkoolmijnen. Om steenkool te winnen waren grote grondwerken en infrastructurele werken nodig, en

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

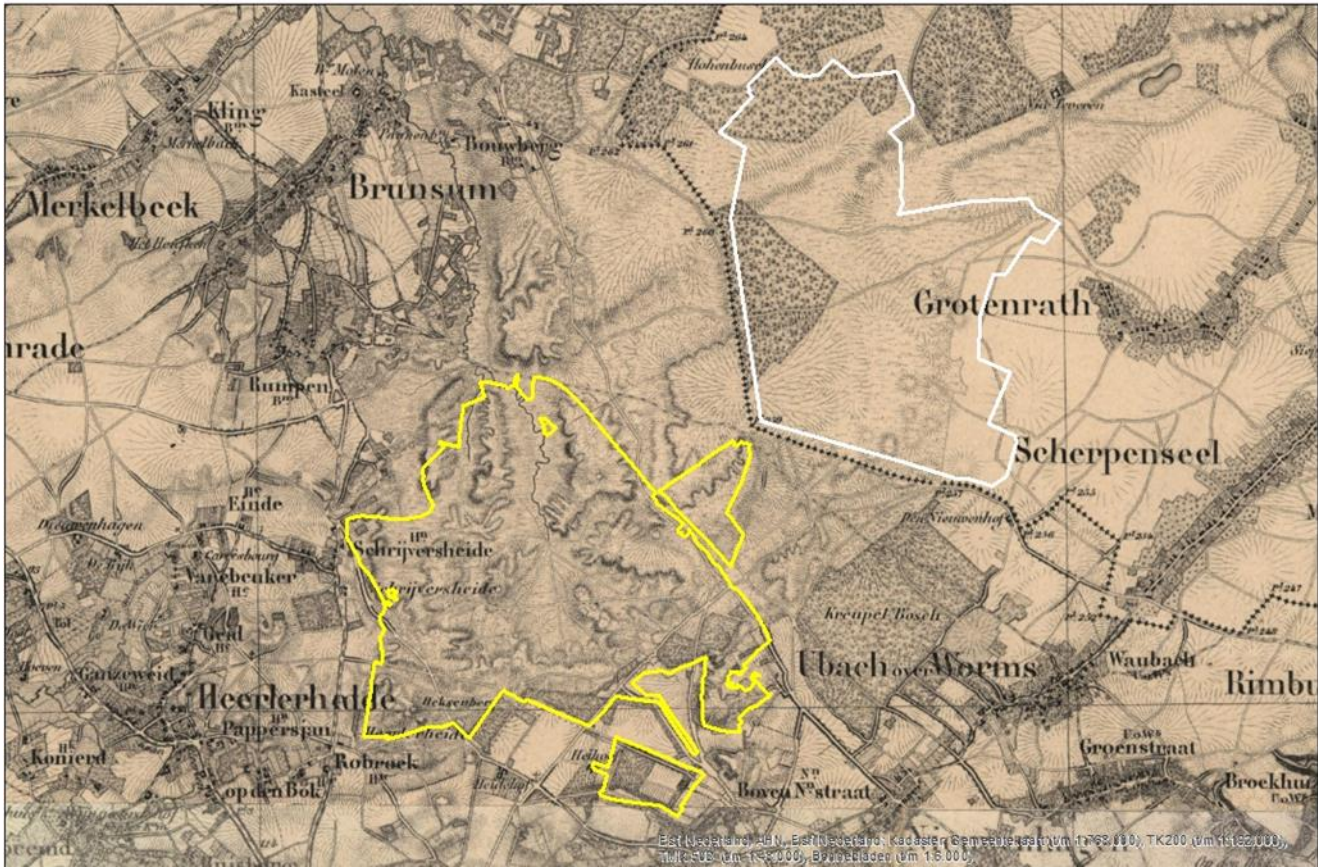
voorzieningen voor de mijnwerkers. Een saillant detail is dat in een laag deel aan de noordzijde van het gebied een zwembad was gesticht voor de mijnwerkers, dat bij een aardverschuiving door een zandmassa deels is weggevaagd

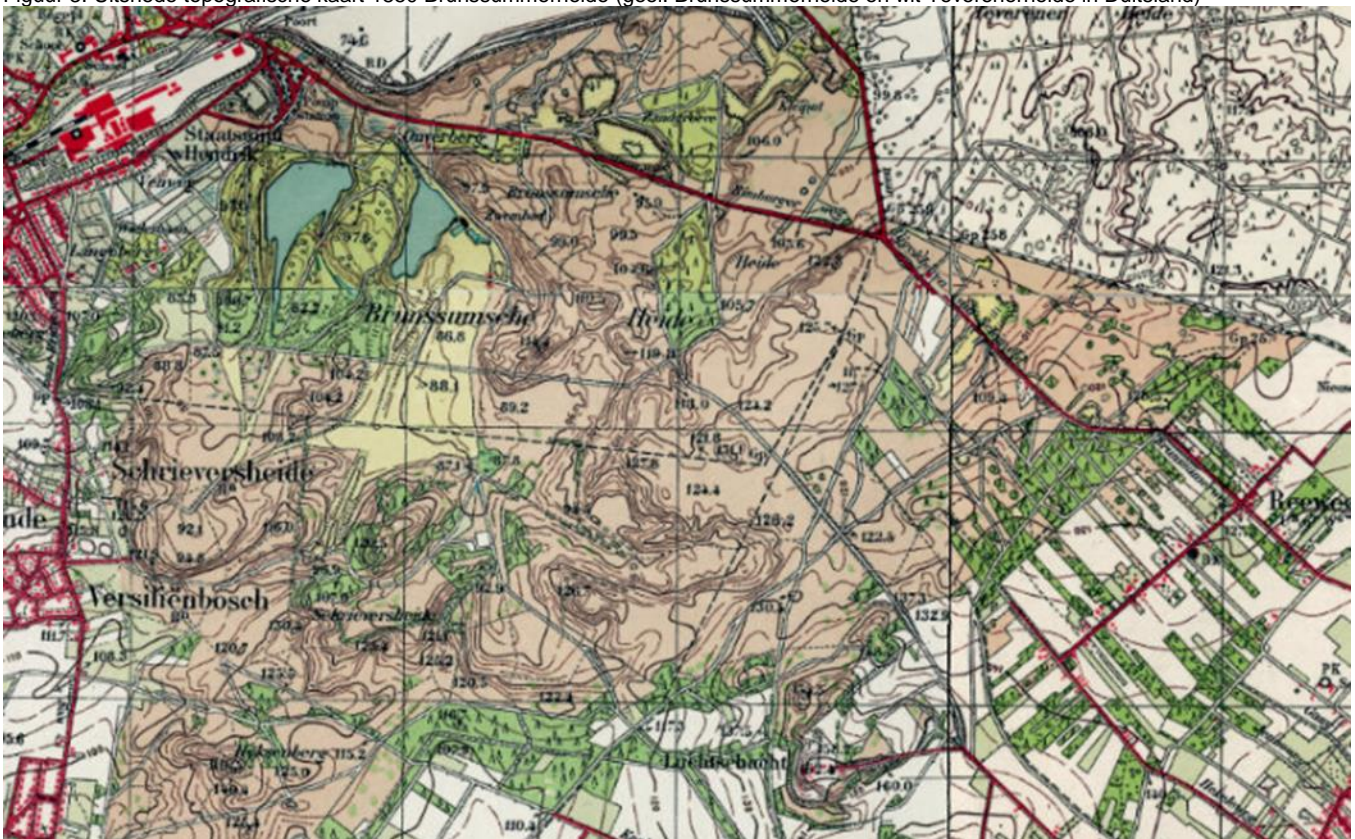
Figuur 2: Bruinkool- en zilverzandgroeven tussen de Feldbiss en de Breuk van Heerlerheide.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Topografische Kaart rond 1900 - Brunsummerheide/Teverener Heide

Figuur 3: Uitsnede topografische kaart 1850 Brunsummerheide (geel: Brunsummerheide en wit Teverenerheide in Duitsland)

Figuur 4: Uitsnede topografische kaart Brunsummerheide 1940, het aandeel heide (roze kleur) is veel groter dan de actuele situatie anno 2022.

1.4. Geologie en geomorfologie

De Brunssummerheide ligt in een klein geïsoleerd zandgebied, met dagzomende miocene en pliocene zanden terwijl dat elders in Nederland met name dekzand is. Het gebied wordt geologisch onderverdeeld in twee tektonische hoofdeenheden die van elkaar gescheiden worden door de Feldbissbreuk. De breuk ligt op korte afstand parallel langs de provinciale weg N299, de Nieuwenhagenerweg. Het grootste en zuidwestelijke deel van Brunssummerheide ligt op de horst (verheffingsgebied - Kempens blok). Het deelgebied Brandenburg ten noordoosten van de Feldbissbreuk behoort tot de Roerdalslenk. De Feldbissbreuk is de meest actieve breuklijn in de Nederlandse aardkorst. Aan de zuidwestkant van de Brunssummerheide zijn twee geologisch minder ingrijpende breuklijnen aanwezig: de "Heerlerheide-breuk" en de "Heihof-storing".

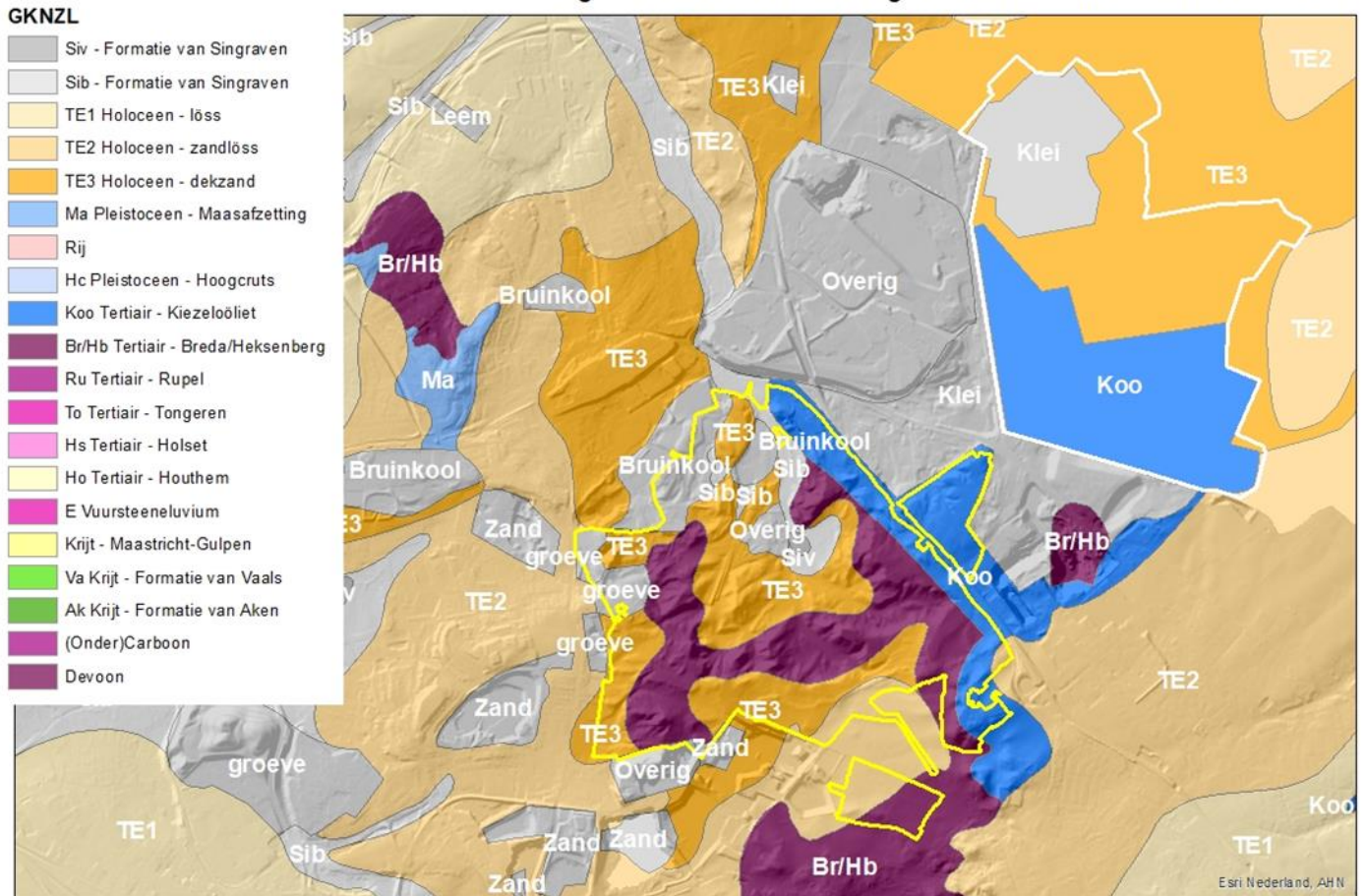
Door de aanwezigheid van de Feldbissbreuk zijn geologische lagen in de ondergrond ten opzichte van elkaar verschoven. Deze breuklijn vormt ter plekke een scherpe scheiding tussen de afzettingen uit het Mioceen (23,0 tot 5,3 miljoen jaar geleden) en de zand- en grindafzettingen (Kiezeloëliet Formatie) uit het Pliocceen (5,3 tot 2,6 miljoen jaar geleden).

Het merendeel van deze miocene afzettingen bestaat uit een circa 50 tot 100 meter dikke laag fijne witte zanden, afgewisseld met enkele bruinkoollagen (Laagpakket van Heksenberg, Formatie van Breda). Dit miocene zand is afgezet onder mariene omstandigheden en heeft daardoor een kenmerkende rolronde structuur. Bij de Schrieversheide liggen deze zandige afzettingen onder een bruinkoollaag, die de naam Frimmersdorf-laag draagt. In zuidoostelijke richting dagzomen steeds oudere miocene lagen. De afzettingen hier bestaan uit geelgroene glauconiethoudende zanden. Hier komt de diepere en dikkere bruinkoollaag Morken steeds dichterbij de bovengrond (tot 20 m diep). Door de aanwezigheid van storingen en breuken bevinden de miocene afzettingen zich niet overal even diep in de ondergrond.

In het recentere Pliocceen lag Limburg aan de kust. Rivieren zetten in deze periode een 5-12 meter dikke laag met grind en zand af. De pliocene afzettingen op de Brunssummerheide behoren tot de zogenaamde Waubachafzettingen, het onderste en oudere deel van het Pliocceen (figuur: 5). Ook rond de Tafelberg en de Heksenberg zijn pliocene grindrijke afzettingen nog plaatselijk als zogenaamde "getuigeheuvels" aanwezig. In het Pleistoceen (1,8 miljoen tot 11.800 duizend jaar geleden) zijn gedurende de laatste twee ijstijden fijne bodemdeeltjes uitgeblazen en meer landinwaarts afgezet. De Brunssummerheide ligt in een overgangsggebied waar in een zone grovere dekzanden en fijnere löss werd afgezet. De overgang van beide eolische (door wind gevormde) afzettingen voltrekt zich in een strook van enkele honderden meters breed. Vooral aan de zuidoostkant van de Brunssummerheide, bij de Heihof en richting Nieuwenhagen, is löss in een dikkere laag te vinden. Door plaatselijke uitstuiving en opstuiving is er materiaal verplaatst en doordat het mioceenzand vanwege zijn voedselarme samenstelling eenvoudig verspoelde is dat ter plaatse van het bronnengebied tot op grondwaterniveau weggeërodeerd. Hierdoor zijn op verschillende plaatsen alle afzettingen tot op de grondwaterspiegel verdwenen. Zo ontstond ook de loop van de Roode Beek, vertakt over een aantal bronzones.

In het Holoceen (11.800 jaar geleden tot nu) heeft de Roode beek zich door terugschrijdende erosie verder naar het zuiden in het landschap ingesneden. In deze periode zijn de veen- en beekafzettingen ontstaan die aan de Brunssummerheide een speciaal karakter verlenen. In het beekdal werd onder meer beekleem afgezet. Plaatselijk vormde zich op plekken in de helling waar kwel aan de dag trad, hoogveen in de vorm van hangveentjes. Op de droogste plekken konden de dekzanden weer gaan verstuiwen en nieuwe afzettingen vormen die tot wel enkele meters dik zijn.

Geologische Kaart Zuid-Limburg - Brunssummerheide/Teverener Heide

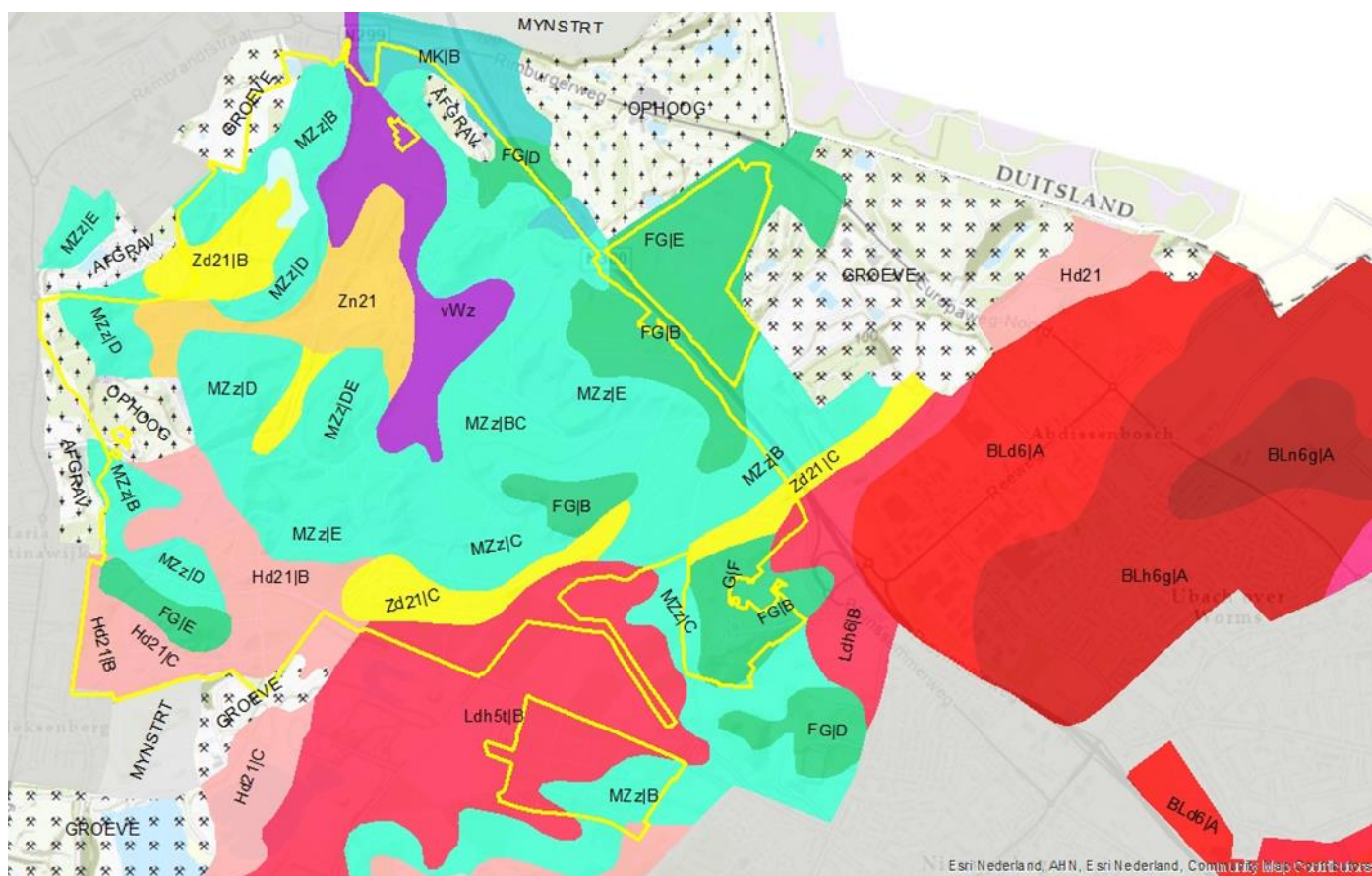
Figuur 5: Geomorfologische kenmerken.

1.5. Bodem

Door de geologische opbouw van de Brunssummerheide is de bodemopbouw complex en wisselt sterk op korte afstand. Dit wordt nog eens versterkt door de menselijke ingrepen in het verleden. De tertiaire afzettingen bestaan uit mariene, fijne (kwarts)zanden (MZz; Mioceen) ten westen van de Feldbiss en verspreide fluviatiele terrasresten (kiezeloöliet; FG; Pliocene) ook ten westen maar vooral ten oosten van de Feldbiss (Brandenberg). De pleistocene afzettingen worden overwegend als leem- en lössgronden teruggevonden en zijn als ooivaaggronden (zandige leem en colluvium in hellingvoet; Ldh5t en Ldh6t) aangeduid. Ze liggen in het zuiden en zuidoosten van de Brunssummerheide nabij Heihof en Nieuwenhagen. In de dekzanden uit het Holoceen hebben zich leemarme vlak- en duinvaaggronden gevormd (Zn21/Zd21). Deze komen verspreid voor. Lokaal aan de zuidwestkant rondom de Heksenberg komen haarpodzolgronden voor in leemarm fijn zand(Hd21). Plaatselijk is het opgestoven zanddek te dun om als een zelfstandige bodemeenheid begrensd (figuur: 6 de bodemkaart).

te worden. De veengronden in de lagere delen worden beschouwd als moerige eerdgronden(vWz) Deze komen voor langs de Roode Beek en lokaal in het oosten van het gebied (hangveentjes) (Ganzevles & van Ziel, 1994).

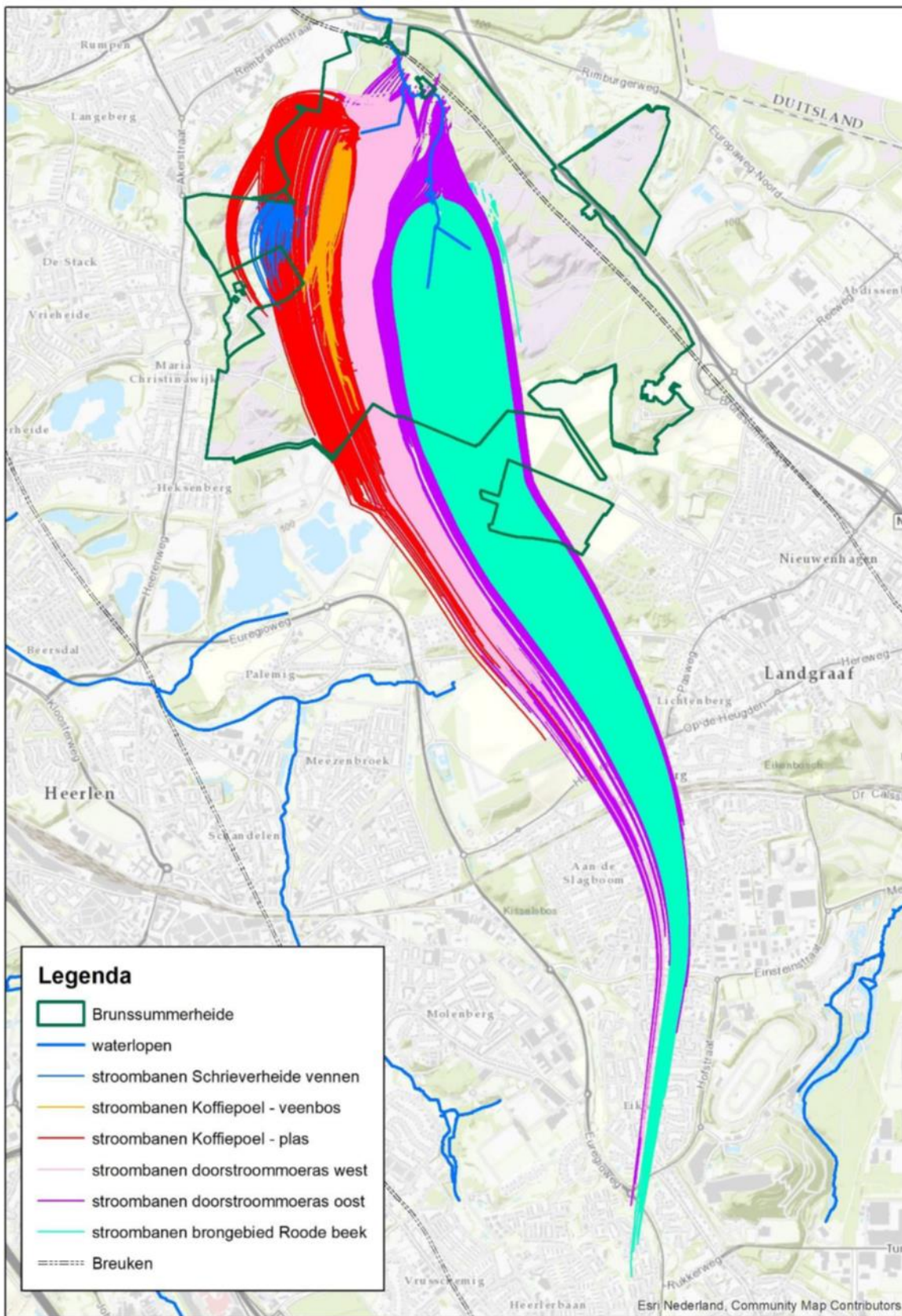
Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Figuur 6: Bodemkaart Brunssummerheide.

De grote variatie in de ondergrond maakt het lastig om de hydrologie in het gebied volledig te begrijpen. Bekend is dat de Feldbissbreuk slecht waterdoorlatend is. Hierdoor wordt het water dat noordwaarts stroomt geblokkeerd en noordwestwaarts opgestuwd. Het grondwater komt hier in de dalen aan de oppervlakte, waar het oppervlakkig afstroomt. De stroomrichting ten noorden van de breuk is noordnoordoost. Ook lokaal zitten er in het gebied enkele slecht doorlatende lagen, zoals een bruinkool laag bij de Koffiepoel, een deels uitgegraven veenmoeras. In combinatie met de slecht doorlatende Feldbissbreuk zorgt dit voor enkele zeer natte gebieden. Het bronengebied van de Roode Beek is hiervan het meest bekende voorbeeld. Hier komt kwelwater aan de oppervlakte dat in de bodem is gezakt in lokale inzigggebieden binnen de Brunssummerheide als ook op de hogere gronden regionaal ten zuidoosten van de Brunssummerheide in Landgraaf en Heerlen. Door de lokale natte omstandigheden kan hier hoogveen groeien. Hier begint ook de Roode Beek. De beek bevat ijzerrijk en basenarm bronwater. De waterkwaliteit in de bovenloop is relatief goed, al zit er in de onderste (regionale) kwelstroom onder het hoogveen een zeer grote voedselrijkdom. Dit is hoogstwaarschijnlijk afkomstig van de bemesting en bekalking in het regionale inzigggebied (Figuur: 7 intrekgebied). Aan de westkant (onder de zandverstuiving) zijn hoge concentraties sulfaat in het kwelwater aangetroffen. Mogelijk is dat afkomstig van nog aanwezige bruinkoolresten. Vanuit de aanwezige vuilstorten kan ook nog vervuild kwelwater de habitattypen bereiken.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Figuur 7: Intrekgebied van een aantal deelgebieden op de Brunssummerheide.

2. Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van de Brunssummerheide wordt geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen en habitatrictlijnsoort. Deze onderdelen samen geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in het gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen.

2.1. Kernopgaven

De Brunssummerheide ligt binnen het Natura 2000-landschap Hoge zandgronden. Voor dit landschap zijn 15 kernopgaven vastgesteld. Hiervan zijn er 4 toebedeeld aan de Brunssummerheide. De kernopgaven geven de prioriteiten aan en hebben in het bijzonder betrekking op de habitattypen die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De vier kernopgaven voor de Brunssummerheide zijn:

6.04

Kwaliteitsverbetering van actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B in heideterreinen en bossen. Nationaal van belang voor zeldzame en bedreigde flora en fauna.

6.05

Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heide H4010 en pioniervegetaties met snavelbiezen H7150 en actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B.

6.08

Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei H2310, binnenlandse kraaiheibegroeiingen H2320, droge heiden H4030 en zandverstuivingen H2330 én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos, mede t.b.v. vogelsoorten als duinpieper A255, korhoen A107, nachtzwaluw A224, draaihals A233 en tapuit A277.

8.01

Behouden en uitbreiden mozaïek van pionierbegroeiingen op rotsbodem *H6110, kalkgraslanden *H6210, heischrale graslanden *H6230.

2.2. Instandhoudingsdoelstellingen

Voor elk Natura 2000-gebied in Nederland zijn door het Rijk in het aanwijzingsbesluit de instandhoudingsdoelen vastgesteld. In het aanwijzingsbesluit wordt bepaald welke habitattypen en soorten moeten worden behouden of uitgebreid in oppervlakte of omvang van populatie of in kwaliteit.

Dit is gebaseerd op de landelijke staat van instandhouding, de profielen¹- en doelendocumenten² en de eerder vastgestelde PAS-gebiedsanalyses.

¹ Profielendocument: De profielen zijn wetenschappelijke achtergronddocumenten die het beleidsmatige kader vormen voor de aanwijzingsbesluiten en beheerplannen. Elke soort en elk habitatype waarvoor gebieden zijn aangewezen is toegelicht in een profiel met meer informatie over de landelijke verspreiding, de kwaliteitskenmerken en de landelijke staat van instandhouding.

² Doelendocument: Het Natura 2000 doelendocument is een beleidsnotitie van de minister van LNV. Het document geeft een toelichting op de instandhoudingsdoelen voor de 162 Natura 2000 gebieden en de daarbij gehanteerde systematiek.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Het N2000-gebied Brunsummerheide is aangewezen voor 7 habitattypen en 1 habitatrictlijnsoort. In het kader van het aanwijzingsbesluit is tevens aangeduid dat het gebied Brunsummerheide tot het N2000-landschap Hogere zandgronden behoort. De locaties en oppervlaktes van de habitattypen zoals die in de analyse hieronder zijn gebruikt, zijn afkomstig van de habitattypenkaarten opgenomen in het (in 2021 vastgestelde) Natura 2000-plan Brunsummerheide.

Toevoegen van habitatype H9120 Beuken- eikenbossen met hulst.

In het besluit van 4 juli 2013 (PDN/2013-155; Stcrt. 2013, 19978) tot aanwijzing van Brunsummerheide als Natura 2000-gebied is in artikel 1, tweede lid, het volgende habitatype toegevoegd:

H9120 Atlantische zuurminnende beukenbossen met Ilex en soms ook Taxus in de ondergroei (Quercion robri-petraeae of Ilici-Fagenion).

Habitatype/-soort	Huidige situatie	Doel		
	Opp. (ha)	Opp.	Kwaliteit	Populatie
H3160 Zure vennen	0,014 ha	=	=	n.v.t
H4010A Vochtige heide	9,8 ha	>	>	n.v.t
H4030 Droge heiden	123 ha	>	>	n.v.t
H6230 *Heischrale graslanden	0,35 ha (0,53 ha droge kalkarme variant)	>	>	n.v.t
H7110B *Actieve hoogvenen	2,45 ha	>	>	n.v.t
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	3,18 ha	>	>	n.v.t
H9120 Beuken- eikenbossen met hulst	5-10ha	=	=	n.v.t.
H91D0 *Hoogveenbossen	11,9 ha (incl. zoekgebied)	>	>	n.v.t
H1166 Kamsalamander	Gering van omvang	=	>	=

Tabel 1: Instandhoudingsdoelstellingen Brunsummerheide

2.3. Relatief belang

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide omvat natuurwaarden van relatief aanzienlijk tot (zeer) groot belang. De Brunssummerheide is met haar zuidelijke ligging in het Zuid-Limburgse heuvelland een bijzonder heidegebied binnen de Nederlandse geografische variatie..

De droge heide op de Brunssummerheide wordt aangetroffen op het zeer voedselarme miocene en pliocene zilverzanden en dat levert een unieke bijdrage aan de landelijke ecologische variatie van dit habitatype, vooral ook vanwege de geringe gevoeligheid voor vergrassing.

Het gebied is ook bijzonder vanwege de hydrologische situatie waarbij het grondwater door de slecht doorlatende Feldbissbreuk wordt opgestuwd tot aan de oppervlakte, waar het oppervlakkig afstroomt met bronmilieus, vennen, veentjes en vochtige heide als resultaat, waardoor een robuust heidelandschap aanwezig is ten aanzien van uitwijkmogelijkheden voor soorten bij langdurige droogte.

Door het uitgesproken reliëf, de mineralogische samenstelling van de tertiaire zand- en grindbodems en de vele vochtafhankelijke biotopen waarvan met name de hellingvenen zeldzaam zijn neemt het gebied binnen de Nederlandse heidegebieden een bijzondere plaats in.

Vanwege deze unieke waarden en vanwege de decentrale ligging is de Brunssummerheide een van de vijf belangrijkste gebieden voor heiden in Nederland. Het gebied herbergt een klein oppervlak maar van bijzondere kwaliteit en uniciteit.

Zoals hiervoor reeds aangeduid is voor de Brunssummerheide het golvende patroon van hellingen (met verschillende exposities en microklimaten) en dalen kenmerkend. In de lagere delen gaat de Droge heide over in een mozaïek van Vochtige heide en hellingveentjes met bronnen.

Voor de meer drogere terreindelen en open heide vegetaties zijn heivlinder, veldkrekkel en blauwvleugelsprinkhaan kenmerkende soorten. Een soort die al meer dan honderd jaar bekend is van de Brunssummerheide en uniek voor Nederland is de grasboktor (afbeelding: 1).

Voor de vochtige heide zijn de faunasoorten viervlek, koraaljuffer, zwarte heidelibel, negertje en gouden sprinkhaan van belang op de Brunssummerheide. Verder komen er vinpootsalamander en rugstreeppad voor. Het voorkomen van een behoorlijk aantal typische soorten, waaronder bijzondere wijst erop dat de Brunssummerheide een redelijk tot goed ontwikkeld, soortenrijk heideterrein is.

Afbeelding 1: Grasboktor

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Voor het habitattype H7110B Actieve Hoogvenen, heideveentjes heeft de Brunssummerheide een behoorlijke oppervlakte met als opvallendste soort Beenbreek waardoor het gebied op de vijfde plaats terechtkomt als belangrijkste gebied in Nederland. Ook is er een unieke vorm van actief hoogveen in de vorm van hellingveentjes aanwezig in het deelgebied de Brandenburg. Het komt daar in mozaïek voor met vochtige heide (H4010A) en pioniersvegetaties met snavelbiezen (H7150).

Ook de situatie waarbij het Natura2000 gebied grenst aan het In Duitsland gelegen Natura2000-gebied de Teverenerheide is bijzonder en verdient extra aandacht. De twee gebieden hebben veel ecologische overeenkomsten en herbergen die- en plantensoorten die er op duiden dat de twee gebieden in het verleden als een gebied functioneerde. Er zijn twee ecoducten aangelegd om de verbinding tussen beide gebieden te verbeteren. De zandhagedis is voor deze uitwisseling als doelsoort genomen.

2.4. Belangrijke feiten en trends

Bovenregionaal

- De concentratie stikstof in de lucht in Nederland is de laatste decennia gegroeid. Daar heeft ook de Brunssummerheide veel last van.
- Door aantasting van inzigggebieden door de verstedelijking en diverse ontgrondingen in de directe omgeving maar ook door verder weggelegen afgravingen zoals Garzweiler vertonen verscheidene plekken verdrogingsverschijnselen. Met name het hoogveen, de vochtige heide en de vennen lijden hieronder.
- De kwaliteit van kwelwater van niet lokale herkomst verslechtert, vooral door overbemesting in inzigggebieden.
- De recreatiedruk is de afgelopen decennia sterk toegenomen, waardoor de rust in het gebied afgenomen als gevolg van verstoring door betreding en de aanwezige natuur meer onder druk is komen te staan.
- Zeer geïsoleerde ligging. Deels al door geomorfologie maar in afgelopen eeuw versterkt door ontginning, intensivering landbouw en verstedelijking met bijbehorende infrastructuur. Recent enige bescheiden mitigatie door ecoducten richting Teverenerheide en weer bovengronds brengen Roode beek bij mijnsteenbergh Hendrik (verbinding richting Schutterspark/Breukberg).

Landgebruik

- Groot aantal bezoekers/recreanten en daarbij relatief veel hondenbezitters.
- Zie hierboven: verstedelijking en verstening is fors toegenomen de afgelopen decennia.
- Ontgrondingen (dagbouw) hebben in de directe omgeving van de Brunssummerheide het landschap bepaald.
- Relatief veel (naald)bos en een behoorlijk areaal droge heide.
- De laatste eeuw is het bosareaal fors toegenomen op de Brunssummerheide
- Bron Roode Beek met daar omheen een mozaïek van vochtige heide en actief hoogveen
- Ondanks twee recente aangelegde ecoducten een tamelijk geïsoleerd natuurgebied

Flora en fauna

- De ecohydrologische situatie is zeer bijzonder en drukt zich ook uit in bijzondere habitattypen en typische soorten zoals de venwitsnuitlibel, hoogveenglanslibel, heideblauwtje, veldkrekkel, beenbreek, bruine snavelbies, kleine veenbes, veenorthis, hoogveenveenmos en kamveenmos.
- Het voorkomen van de dennenorchis is bijzonder.

2.5. Huidig beheer

Het gevoerde beheer in de afgelopen jaren voor de belangrijkste habitattypen in de Brunssummerheide was als volgt.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

H3160 Zure vennen:

De directe omgeving vrijhouden van boomopslag; baggeren van de vennen waarbij met name bladval wordt verwijderd.

H4010A Vochtige heide:

Begrazing met schapen.

H4030 Droge heide:

Het westelijk deel wordt intensief begraasd met schapen, het oostelijk deel minder intensief. Jaarlijks wordt geprobeerd een derde deel van de gebieden te ontdoen van een teveel aan bosopslag. Elk gebied komt zo eens in de drie jaar aan bod.

H6230 Heischrale graslanden:

Deze gebieden worden één keer per jaar gemaaid nadat de orchideeën zijn uitgebloeid. Daarnaast worden ze in het najaar en in de winter door schapen begraasd.

H7110B Actieve Hoogvenen (heideveentjes):

Tot 2014 werd het gebied één keer per jaar begraasd. Dit beheer is aangepast: vanaf 2014 is het gebied drie keer per jaar begraasd, maar dan vooral de grazige randen van het hoogveen.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen:

Dit habitatype is afhankelijk van een correct uitgevoerd beheer. Op de Brunssummerheide is er sprake van een te lage natuurlijke dynamiek. Het is daarom van belang dat er 1 keer in de 10 jaar kleinschalig wordt geplagd. Op locaties waar sprake is van vergrassing en een te snelle successie is begrazen een uit te voeren beheermaatregel.

H91D0 Hoogveenbossen:

Het beheer is niets doen.

H9120 Beuken- en eikenbossen met hulst:

Regulier bosbeheer, waarbij exoten worden verwijderd en naaldhoutopstanden worden omgevormd verwijderd en dood hout laten staan.

Overige SNL-natuurtypen:

Kruiden- en faunarijk grasland (o.a. voor de veldkrekel): In de nazomer of in het najaar vindt begrazing met schapen plaats.

2.6. Korte beschrijving instandhoudingsdoelstellingen

In het aanwijzingsbesluit Natura 2000 Brunssummerheide zijn de volgende instandhoudingsdoelen geformuleerd:

2.6.1. H3160 Zure vennen

Doel

De doelstelling is behoud van oppervlakte en kwaliteit.

Locatie en omvang

Het habitatype zure vennen wordt aangetroffen in het deelgebied Gerrits hangveentje. Dit deelgebied ligt als een aparte slenk in noordwestelijke richting op de overgang van de Brunssummerheide naar de Brandenberg nabij de

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

N299 de Nieuwenhagenerweg. In deze slenk, die deels begroeid is met vochtige heide met veenmossen liggen een tweetal open watertjes, de grootste van hooguit 125m² en de kleinste betreft circa 25m².

Verspreid over het bronnengebied van de Roode Beek komen de vegetaties behorend tot dit habitatype voor in een kleinschalig en fijnmazig mozaïek met Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150), Actieve hoogvenen (H7110B) en in Vochtige heide (H4010). Het gaat hierbij dan om locaties van hooguit enkele tientallen vierkante meters die zich als tijdelijke neerslaglens in het hoogveen ontwikkelen en vanwege de zeer geringe oppervlakte (nog) niet als zodanig kwalificeren.

Beschrijving

Het habitatype betreft overwegend open water met spaarzame begroeiingen van snavelzegge, draadzegge, veenpluis in een ijle bedekking. Door de zuurgraad en voedselarme omstandigheden komen weinig plantensoorten voor. Vanwege de humuszuren kleurt het water vaak bruinachtig met minder doorzicht. Veenmossen als waterveenmos en geoord veenmos komen als meest kenmerkende soorten binnen dit habitatype voor. Aan plantengemeenschappen zijn voor het habitatype de Waterveenmos-associatie en de associatie van Draadzegge en Veenpluis kenmerkend (Arts et al., 2012).

Ter plaatse van het Gerrits hangveentje worden draadzegge, klein blaasjeskruid en veenpluis als meest voorkomende soorten aangetroffen. Daarnaast staan er op de oevers en plagplekken kleine en ronde zonedauw, pilzegge, trekruis en veldrus en de beide snavelbiezen. Ook is het zure ven van belang voor soorten als koraaljuffer, venglazenmaker en hoogveenglanslibel. Aan amfibieën is de vinpootsalamander de meest kenmerkende soort. Voorheen kwam ook heikikker er voor maar deze is net als op de Teverenerheide lokaal uitgestorven. Alleen beenbreek lijkt hier als karakteristieke soort te ontbreken, terwijl de soort wel op korte afstand voorkomt op de Brandenberg en vroeger ter plaatse van de fietstunnel aanwezig was. Venglazenmaker, koraaljuffer, venwitsnuitlibel, en noordse witsnuitlibel zijn kenmerkende soorten die voor de Teverenerheide worden vermeld.

In de ondergrond van Gerrits hangveentje is een lemige laag aanwezig waarover lokaal grondwater oppervlakkig afvloeit. Uit de eerste grondwaterkwaliteitsmetingen blijkt dat het water een zuur karakter heeft en rijk aan ijzer- en sulfaat is. Ter plaatse wordt een lichte kweldruk gemeten die enkele centimeters boven maaiveld uitkomt in de natste maanden van het jaar. Deze verschijnselen zijn het best waar te nemen in de laagst gelegen en grootste poel. Het hoger gelegen en kleinste watertje is meer verdrogingsgevoelig en heeft minder karakteristieke soorten die kenmerkend zijn voor de grondwaterinvoel (Possen & de Mars, 2018).

2.6.2. H4010A Vochtige heiden

Doel

Het doel is uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Locatie en omvang

Het habitatype komt verspreid over de Brunsummerheide voor in een aantal deelgebieden, voornamelijk rond het bronnengebied van de Roode beek, op de Brandenberg, bij het Gerrits hangveentje en rondom de Schrieversheidevennen. Veelal is er sprake van een mozaïek met Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150), Droge heide (H4030) en of Actieve hoogvenen (heideveentjes) (H7110B). Het areaal natte tot vochtige heide was 50 jaar geleden groter dan nu, maar is de laatste decennia vrijwel gelijk gebleven.

De afname in areaal is vooral te danken aan het minder beschikbaar zijn van vocht door een toename van het bosoppervlak, de toename in verstening in de directe omgeving en hete en droge zomers van de afgelopen jaren. Het habitatype is over een areaal van 9,8 ha aanwezig.

Beschrijving

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Het habitatype Vochtige heide van de hogere zandgronden, betreft vegetatie die wordt aangetroffen op vochtige tot natte, schrale voedselarme, zandige bodems met een zuur karakter. Hierbij gaat het om dwergstruikvegetaties van heide, afgewisseld met veenmossen en grassen. In de vochtige tot natte variant is gewone dopheide dominant aanwezig. Tussen de gewone dopheide treden veenmossen sterk op de voorgrond en ook bijvoorbeeld een soort als pijpenstrootje. In de vochtige heide zijn karakteristieke plantensoorten als klokjesgentiaan en beenbreek enkele typische begeleiders naast de minder uitgesproken veenbies, witte- en bruine snavelbies en veenpluis. Op kleine schaal en in een fijnmazige mozaïek wisselt de vegetatie zich af met meer kenmerkende soorten van hoogveenslenken en -bulten behorend tot het habitatype Actieve hoogveentjes. Als er een meer lemige en zwak zure bodem aanwezig is komt een overgang naar vochtig heischraal grasland voor, zoals dat ook op enkele plekken op de Brunssummerheide het geval is. Dan treden gevlekte orchis, liggende vleugeltjesbloem en blauwe zegge op de voorgrond.

Op de Brunssummerheide is een vergelijkbaar vegetatiepatroon als hiervoor beschreven te vinden. In alle terreindelen met het habitatype Vochtige heide is een uitgesproken afwisseling aanwezig tussen de verschillende habitatypen in de vorm van kleinschalige mozaïeken en subtiele overgangen. Het gaat daarbij om de habitatypen Actieve hoogvenen (H7110B) in meer uitgesproken natte en zure omstandigheden, delen Heischrale graslanden (H6230) op een ondergrond met leem of meer gebufferd water en om Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150) op overgangen met minerale of venige ondergrond waarbij er stagnatie van regenwater optreedt. Plaatselijk is het habitatype vochtige heide ontwikkeld vanuit verdroogde hellingveentjes. Andersom kunnen hellingveentjes zich door veenopbouw heel langzaam helling opwaarts uitbreiden, waarbij aangrenzende vochtige heide overgroeit raakt met veenmossen. Afhankelijk van lokale bodemomstandigheden kan in zulke gevallen ook de vochtige heide hellingopwaarts verschuiven. Dit is een systeemeigen natuurlijke vernattingsreeks en successie, die op de Brunssummerheide vanwege het sterkere reliëf minder prominent optreedt dan op de dekzandgronden. Voor de Brunssummerheide geldt dat in de vochtige heide kenmerkende soorten als, kleine en ronde zonnedauw, sterzegge en, klokjesgentiaan, heidekartelblad en veenmossen voorkomen. Faunistisch zijn soorten als viervlek, koraaljuffer, zwarte heidelibel, negertje en gouden sprinkhaan van belang op de Brunssummerheide. Verder komen er vinpootsalamander en rugstreppad voor. Het voorkomen van een behoorlijk aantal typische soorten wijst erop dat de Brunssummerheide een redelijk tot goed ontwikkeld, soortenrijk heideterrein is.

Van de typische veenmossen zijn alleen kussentjesveenmos en week veenmos bekend van de Brunssummerheide. Ook het zeldzame rood veenmos is in vochtige heide aangetroffen, eveneens de enige locatie in Zuid-Limburg. Van zacht veenmos is er een vondst uit 1872 (Rumpen, nu als wijk van Brunssum).

2.6.3. H4030 Droge heiden

Doel

Het doel is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Locatie en omvang

Het habitatype Droge heiden komt over een groot deel van de drogere zandige hellingen binnen de Brunssummerheide voor. De grootste locaties liggen in de deelgebieden Brandenburg, Tafelberg, Sternbachtal, rond de Heksenberg en rond de Schrieversheidevennen. Op kleinere schaal is het ook aanwezig in fijne verwevenheid met de habitatypen Actieve hoogvenen (H7110B) en Vochtige heiden (H4010A) te vinden rond het bronnengebied van de Roode Beek. Vanwege de geïsoleerde ligging in Zuid-Limburg, betekent het lokaal uitsterven van soorten dat ze lastig terug kunnen keren zonder menselijke hulp, vandaar dat voldoende oppervlakte van belang is. Er is potentie voor ruim 40 ha uitbreiding.

Door de realisatie van twee ecoducten, een over de N299 en een ecoduct over de Europaweg-noord ontstaat er een duurzame verbinding met de Teverenerheide in Duitsland. Op die manier wordt de geïsoleerde ligging van de Brunssummerheide enigszins doorbroken.

Beschrijving

Het habitatype droge heide omvat begroeiingen van dwergstruiken al dan niet in combinatie met andere dwergstruiken, grassen en mossen. De soortensamenstelling wordt voornamelijk gedomineerd door struikheide. Plaatselijk kan opslag van grove den, zomereik, Amerikaanse vogelkers, ruwe berk of stekelbrem aanwezig zijn. Grassen en opgaande struiken hebben een lage bedekking. Begeleidende soorten zijn onder meer fijn schapengras, pijpenstrootje, gewone dophei, kruipbrem en bochtige smele. Heidevegetaties zijn daarnaast rijk aan (korst-)mossen, met name wanneer oude struikheidestruiken uiteenvallen. Ook kale open zandige bodem neemt een belangrijke plek in binnen dit habitatype. De samenstelling en structuur van de heide is grotendeels afhankelijk van de voedselrijkdom, het beheer en voorgeschiedenis van het terrein. De aanwezige vegetatiestructuur bepaalt in hoge mate het voorkomen van diersoorten. Zij zijn afhankelijk van de afwisseling van open zand, jonge en oude struiken en solitaire bomen en struiken (Weeda et al., 2002; Decleer, 2007).

Een groot deel van de Brunssummerheide bestaat uit het habitatype Droge heide (H4030) en dit habitatype ligt als een ring rondom het bronnengebied van de Roode beek. Op verschillende plekken betreft het smallere zones tussen bospercelen en geïsoleerde terreindelen zoals rond de voormalige manege. Uniek voor Nederland is dat de droge heide wordt aangetroffen op het zeer voedselarme miocene zilverzand en plioceen kiezelooliet. Deze miocene en pliocene zandbodems bestaan voor een groot deel (wel tot 98-99%) uit zuiver silicium en hebben een bijzonder laag aandeel aan andere elementen. Hierdoor is praktisch geen sprake van vergrassing en is dit gebied vanaf 1960-70 nooit geplagd geweest. Uniek in Nederland! Kenmerkend voor de Brunssummerheide is verder het golvende patroon van hellingen en dalen, wat ecologische variatie geeft in noord- en zuidhellingen met bijbehorend microklimaat. In de lagere delen gaat de Droge heide over in een mozaïek van Vochtige heide en Actieve hoogvenen (hellingveentjes) met bronnen.

Van de karakteristieke levermosses van droge heide zijn gewoon trapmos en heidefranjemos vanaf 1959 bekend van de Brunssummerheide; voor beide soorten is dit de enige vindplaats in Zuid-Limburg.

2.6.4. H6230 Heischrale graslanden

Doel

Het doel is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Locatie en omvang

Het habitatype Heischraal grasland komt in de vorm van een grazige vegetatie voor net ten zuiden van de Koffiepoel (Middenberg), tussen de Schrieversheidevennen in en op een locatie in het Sternbachtal.

Het habitatype komt op kleine schaal en vlakvormig voor als gehooïd grasland aan de oost- en zuidzijde van het bronnengebied in het Sternbachtal. Hier is het gemaaid deel hooguit een halve hectare groot. Ter plaatse van de Schrieversheidevennen komt het meer in mozaïek voor met het habitatype Vochtige heide (H4010). Ter plaatse van de Middenberg ligt het grasland omgeven door opgaand bos, met een oppervlakte van zo'n vierduizend vierkante meters is het eveneens klein.

Beschrijving

Het habitatype Heischrale graslanden kan voorkomen op meer of minder gebufferde en iets zure zand- en grindbodems in mozaïek of op overgangen met Vochtige heide (H4010) en Droge heide (H4030). Meestal is de bodem een beetje humeus met matige voedselarm tot licht voedselrijke condities. Er zijn gunstige vochtcondities aanwezig, van uitgesproken nat tot hooguit licht uitdrogend. Meestal is het toestromende water afkomstig uit lokale ruggen en opwelvingen waarbij het onderweg iets wordt aangerijkt. Dit bodemvocht zorgt ervoor dat steeds iets van buffering wordt aangevoerd, waarmee de kenmerkende plantensoorten uitgesproken zuur niet tolereren maar

anderzijds kalkmijdend zijn. Vaak zijn deze graslanden ontstaan door maaien, betreden, beweiden, plaggen en het storen van heidevegetaties.

Dit habitatype kan bestaan uit meerdere subtypen al naar gelang de geografische ligging en ondergrond. Op de Brunssummerheide is sprake van het vochtige, kalkarme type. In alle gevallen gaat het om kleinere locaties met een iets afwijkende bodemhuishouding en hydrologie waardoor er lokaal een iets andere afwijkende vegetatie groeit. In het geval van de Middenberg gaat het om lemig en kleiig materiaal vrijkomend uit de mijnbouw dat ter plekke gestort is. De bodem is voor de wortelzone ietwat kleiig en kalkhoudend. Niet duidelijk is hoe dik deze opgebrachte laag is. De mogelijkheid bestaat dat het grondwaterregime met hangwater hier alleen voor de instandhouding van de vochtcondities zorgt en het benodigde basenrijke karakter tot stand wordt gebracht door de aanrijking in de lemige laag en dat de kwaliteit op grotere diepte niet relevant is. In het deel tussen de Schrieversheidevennen is aanrijking van gebufferd water uit de vuilstort de oorzaak van het voorkomen van dit habitatype. Ook op de plekken rond het bronnengebied en het Sternbachtal is er in de bodem iets meer basenaanrijking terug te vinden en meer toestroom van lokaal water te vinden.

2.6.5. H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes

Doel

Het doel is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Locatie en omvang

Een bijzondere vorm van het habitatype Actieve hoogvenen, (hellingveentjes) (H7110B) komt voor in het heuvelachtige heidegebied van de Brunssummerheide. Hellingveentjes is een zelfstandig subtype binnen het hoogveenlandschap en wordt aangetroffen in het bronnengebied van de Roode Beek en in een aantal vochtige slenken in de Brandenberg. In gedegradeerde vorm bij Gerrits hangveentje en in dezelfde vorm ook bij fietstunnel maar daar in het kader van biotoopherstel recent weggefreest. Vanwege de unieke kenmerken in de Brunssummerheide is het gebied als vijfde belangrijkste gebied van Nederland voor dit habitatype aangemeld. Doordat het habitatype in samenhang met hoogveenbulten en -slenken in natte heide en op smalle overgangen hiermee voorkomt is het voor het deelgebied Brandenberg gekarteerd in mozaïek met het habitatype vochtige heide.

Het habitatype Actieve hoogvenen (hellingveentjes) is een bijzonder subtype en wordt verspreid over circa 125ha in Nederland aangetroffen. Het habitatype actieve hoogvenen, hellingveentjes betreft hier een met mineraalarm grondwater gevoede doorstroomveentjes die bestaan uit veenmosrijke begroeiingen met beenbreek, lavendelheide en kleine veenbes. Deze begroeiingen op de Brunssummerheide vormen in ons land een unieke vorm van dit habitatype actieve hoogvenen, hellingveentjes. Het komt in mozaïek voor met vochtige heide (H4010A) en pioniersvegetaties met snavelbiezen (H7150). Doordat deze hellingveentjes voorkomen op een smalle overgangszone waar de abiotiek gunstig is, is het areaal en de verspreiding binnen de Brunssummerheide navenant zeldzaam en beperkt verspreid aanwezig.

Beschrijving

Hellingveentjes komen voor op een standplaats die onder invloed staat van zowel regenwater als lokaal grondwater, waar zeer voedselarme omstandigheden heersen en waarbij de grondwaterstand in de zomer niet of nauwelijks tot hoogstens ondiep uitzakt (dankzij lokaal toestromend grondwater). Op de Brunssummerheide komen de hellingveentjes voor bij sterke kwel vanuit de hoger gelegen, kalkloze hellingen. Een dergelijke situatie wordt op de Brunssummerheide veroorzaakt door de hogere zandige bodemeenheden die vanaf Nieuwenhagen en Landgraaf zich als een plateau uitstrekken tot buiten het N2000-gebied. Hier kan door de hoge ligging en de goede indringbaarheid veel regenwater inzigen en zo het bronnengebied met voedselarme kwel voeden. Door de in ondiepe ondergrond voorkomende bruinkoollaag wordt het grondwater naar het maaiveld gestuwd, ter plaatse van het bronnengebied vindt

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

dit plaats. Door de constante voeding met basen- en voedselarm grondwater zijn deze hellingveentjes ietwat gebufferd en minder mineraal- en voedselarm dan puur door regenwater gevoede zure vennen..

Actieve hoogveenvorming houdt in dat de door veenmossen gedomineerde vegetatie meer organisch materiaal vormt dan er wordt afgebroken. Het levende hoogveen houdt veel regenwater vast en in het zure hoogveenmilieu verteren afgestorven plantendelen langzaam waardoor deze ophopen. Het hoogveensysteem groeit dus aan en houdt als een spons water vast. Veenmossen domineren zowel in de slenken als op de bulten. Doordat er een goed functionerende veenmoslaag aanwezig is (de acrotelm laag) die ervoor zorgt dat water en voedingsstoffen worden vastgehouden houdt het systeem in optimale omstandigheden zichzelf in stand. De veenmoslaag en meer nog lokaal toestromende kwel dragen sterk bij aan de stabiliteit van de waterhuishouding. Hoogveenveenmos is hier het meest bijzondere veenmos, tevens enige vindplaats in Zuid Limburg. Van de karakteristieke hoogveenlevermossen is met zekerheid alleen ijl stompmos bekend (uit 2007).

In het bronnengebied van de Roode Beek komt het habitatype Actieve hoogvenen (hellingveentjes) het meest uitgebreid op de Brunsummerheide voor. Delen zijn roestrijk, terwijl in andere delen van het hellingveen juist sulfaatneerslag in de vorm van geelwitte gips afscheiding is te vinden. Op deze plekken ontbreekt juist alle ijzer (van Dijk 2011).

Ter plaatse van de Brandenburg wordt het habitatype Actieve hoogvenen (hellingveentjes) aangetroffen in een drietal dalletjes. Hier is door de gelaagdheid van de rivierafzettingen een afwisseling van zandige en grindrijke lagen aanwezig terwijl ondiep in de ondergrond een nagenoeg ondoordringbare grijsblauwige kleilaag aanwezig is. Deze kleilaag is ter plaatse van de Brandenburg scheef komen te staan en is versmeerd geraakt door aardbevingen en bodemverschuivingen. Ter plaatse zijn verschillende breuklijnen in het veld herkenbaar, een van deze breuklijnen loopt helling afwaarts door en tekent zich in het terrein af door de natte hellingveenvetatie. Als inzigtgebied is enkel het lokale natuurgebied van belang omdat hier sprake is van hangwater in de relatief dunne zandige deklaag. Ook is het inzigtgebied relatief klein qua oppervlakte. Uit waterkwaliteitsgegevens blijkt dat het zure watertype een zuur watertype dat een vrij constante pH laat zien tussen 4,2 en 5,6.

Er is relatief weinig vervuiling van antropogene stoffen, wel is er relatief veel nitraat aanwezig uit ingevangen luchtstikstof (OGOR BrH3).

2.6.6. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Doel

Het doel is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Locatie(s) en omvang

In het bronnengebied vindt actieve hoogveenvorming plaats. Lokaal kunnen hier ook pioniervegetaties met snavelbiezen tussen dit habitatype worden aangetroffen. Ook komt dit habitatype voor op open (plag- en tred-) plekken langs beide zijden van de Roode beek (spartelplek). Het gebruik van de spartelplek is de afgelopen jaren wel gewijzigd, steeds meer honden maken gebruik van de spartelplek in plaats van kinderen.

Op de Brandenburg ligt een door bos omsloten heideterrein. Binnen dit heideterrein ligt een nat gebiedje, waarvan de vegetatie kan worden gerekend tot het habitatype Pioniervegetaties met snavelbiezen (Provincie Limburg, 2008).

Op de Schrieversheidevennen komt dit habitatype voor, in mozaïek met het habitatype Vochtige heide.

De totale oppervlakte van dit habitatype is ongeveer 1 hectare, maar fluctueert sterk per jaar.

Waarschijnlijk is het areaal Pioniervegetaties met snavelbiezen de laatste decennia vrijwel constant gebleven door het gevoerde beheer.

Beschrijving

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Dit habitattype betreft een pioniergemeenschap die voorkomt op kale zandgrond in natte heidegebieden. De kale plekken waar de pioniervegetaties met snavelbiezen kunnen ontwikkelen, ontstaan op natuurlijke wijze door langdurige waterstagnatie in laagten. Dat gebeurt tegenwoordig nog maar zelden. Meestal ontstaan ze onder invloed van menselijk handelen, bijvoorbeeld na het steken van plaggen of na intensieve betreding. Op geplagde plekken en heidepaadjes zijn de pioniervegetaties van het habitattype doorgaans slechts kortstondig aanwezig. Ze gaan daar al snel over in gesloten vochtige heidebegroeiingen, die deel uitmaken van habitattype H4010 Vochtige heiden. De pioniervegetaties met snavelbiezen komen voor op sterk wisselvochtige bodems die zuur tot matig zuur zijn, en zeer voedselarm tot voedselarm (oligotroof tot mesotroof).

Op de Brunssummerheide komt de pioniersvegetatie voor op plagplekken binnen het habitattype Vochtige heiden en in mozaïekverband met Actieve hoogvenen (heideveentjes). De kenmerkende vegetaties vestigen zich op kale natte plekken tussen de vochtige heide waar het water stagneert op een leemlaag. Het sturende landschapsecologische proces voor Pioniervegetaties met snavelbiezen is dan ook de dynamiek aan het bodemoppervlak, waardoor in relatieve laagtes humus ophoopt waarop uiteindelijk water stagneert. Op de Brunssummerheide komen deze kale plekken nauwelijks van nature voor, maar is het habitattype volledig afhankelijk van geplagde plekken. Alleen zeer kleinschalig op inundatieplekken langs de Roode beek.

2.6.7. H9120 Beuken-eikenbossen met hulst

Doel

Het doel is behoud van oppervlakte en van de kwaliteit.

Locatie en omvang

Het habitattype Beuken- eikenbossen met hulst is in een relatief ruimer oppervlakte terug te vinden in het deelgebied Heihof en in kleine oppervlaktes aan de zuidelijke grens van het gebied. Aanplantbossen van alleen naaldhout en Amerikaanse eik behoren niet tot het habitattype. Uit een in opdracht van de provincie Limburg in 2014 uitgevoerde kartering blijkt dat het habitattype over een oppervlakte van ongeveer 9,2 ha voorkomt. De kwaliteit is matig door het grote aandeel exoten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik en Japanse lariks.

Beschrijving

Het habitattype betreft beuken-eikenbos waarin hulst plaatselijk in de struiklaag kan domineren. Tot het habitattype worden verder alleen bossen gerekend op bosgroeiplaatsen van vóór 1850 en bosopstanden van minstens 100 jaar oud die daaraan grenzen. De optimale zuurgraad van de bodem omvat een pH lager of gelijk aan 5 (pH-H₂O); waarbij een relatief hoge pH van 4,5 en hoger enkel geldt voor twee subassociaties van het Beuken-Eiken bos (de subassociatie met Pijpenstrootje en de subassociatie met Lelietje-van-dalen). Op goed ontwaterde, lemige bodem kwalificeert het Eiken-Haagbeukenbos (subassociatie met Witte klaverzuring; conform Stortelder *et al.*, 1999) als habitattype H9120 (Van der Werf en Duitse auteurs: Milio-Fagetum). Dit bostype heeft een minder zure ondergrond, met pH-waarden oplopend tot 6,5 (Runhaar *et al.*, 2009). De kenmerkende reikwijdte voor bodemvocht loopt van vochtig tot droog. Een belangrijk deel van de biodiversiteit van dit habitattype komt voor in de zomen en mantels van het bos zelf. Daarom omvat het habitattype ook deze zoom- en mantelvegetaties.

Het habitattype Beuken-eikenbossen met hulst kan voorkomen op de elders zandige en zure Brunssummerheide doordat naar het oosten een overgangszone met lössleem uit het laagpakket van Schimmert (formatie van Bostel) aanwezig is. Vooral rond de Heihof en de noordelijk ervan gelegen akkers is deze goed waarneembaar. Hier is een naar Nieuwenhagen en Landgraaf toe dikker wordende lössleemlaag aanwezig. Ter plaatse van de Heihof is deze zelfs 2,5 tot 5 m dik. Hier is een scherpe overgang aanwezig met het onderliggende miocene zilverzand (formatie van Breda).

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Ter plaatse van de Heihof heeft het grootste deel van het bos een landgoedkarakter. De voormalige bosdreven en lanen zijn nog goed herkenbaar. Grote delen zijn soortenarm naaldbos of productiebos uit bestaande uit Acacia en Amerikaanse eik en kwalificeren niet. De ondergroei van het bos is uitermate arm en het grootste deel van de bodem wordt bedekt door een strooisellaag zonder kenmerkende soorten in de mos- en kruidlaag. Daar waar het habitatype wel aanwezig is bestaat het uit het vegetatietype Beuken-eikenbos (42Aa2) met onder andere (veel) adelaarsvaren, wilde kamperfoelie, zomereik en pilzegge.

Ook de in het gebied aanwezige associatie met witte klaverzuring van het Eiken-haagbeukenbos (43Ab1f) kwalificeert voor het habitatype. Dankzij de aanwezigheid van deze lössleembodem heeft zich op een beperkt aantal plekken een rijkere vegetatie ontwikkeld met boomsoorten zoals haagbeuk, hazelaar en gewone esdoorn te vinden. Ter plaatse komt in de kruidlaag bleeksporig bosviooltje, gewone salomonszegel, gewone brunel, groot heksenkruid, grote muur, kruisbes, lievevrouwebedstro, valse salie en witte klaverzuring voor. Hier heeft zich de associatie met witte klaverzuring van het Eiken-haagbeukenbos gevestigd. Behalve op de Heihof wordt het habitatype gevonden ter plaatse van de historische ontginningsas langs de Helseviersweg en liggen er rond de tennisbaan nieuwenhagen ook kansen.

2.6.8. H91D0 *Hoogveenbossen

Doel

Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Locatie en omvang

Op de Brunsummerheide bevindt het type hoogveenbossen zich hoofdzakelijk aan de noordzijde in het dal van de Roode Beek. Er is hier tevens sprake van een doorstroomvariant doordat de Roode Beek door het habitatype stroomt en zich hier een laag en ijl blijvend bos heeft ontwikkeld. Het gaat het om een oppervlakte van 9,8 ha. Daarnaast komt hoogveen voor aan de zuidzijde van de Koffiepoel van circa 0,3 ha en in het Bronnengebied waar enkele berkenbosjes (1,7 ha) kwalificeren.

Op de Brunsummerheide is vooral sprake van Zompzegge-Berkenbroek afgewisseld door wilgenstruweel. Op veel plekken stagneert er oppervlakkig licht zuur water in regenwaterlenzen, waarbij er ondergronds toch enige aanrijking plaatsvindt. Zo ontstaat een mix met meer kwel indicerende soorten als veldrus, terwijl op andere plekken veenmossen, veenpluis en klein blaasjeskruid op de voorgrond treden. Op sommige plekken oogt het hoogveenbos nog iets voedselrijker en is sprake van een overgang naar H91E0. Hier komen plaatselijk meer riet, pluimzegge en oeverzegge voor. Op de Brunsummerheide domineert het aandeel berken.

Beschrijving

Hoogveenbossen komen voor op natte, zure, neerslaggevoede veenbodems in hoogveengebieden en beekdalen van de hogere zandgronden. De grondwaterstanden staan in winter en voorjaar op en rond maaiveld, en zakken in de zomer hooguit enkele decimeters weg (optimaal bij GLG < 40 cm onder maaiveld). Langs de randen kan voedselarme, zure kwel aan de oppervlakte komen. De bossen zijn rijk aan (veen)mossen die een groot deel van het bodemoppervlak innemen. Als de standplaats voedselrijker is en zuur wordt, treedt zwarte els op en ontwikkeld het bos zich langzaam naar Elzenbroekbos (H91E0). Op de Brunsummerheide is de kans aanwezig dat er watervervuiling optreedt door de aangrenzende koffiepoel waardoor er op onnatuurlijke wijzen meer elzen aanwezig zijn.

Het onderscheid wordt bepaald door de verhouding tussen berk en els. Op de Brunsummerheide is dit laatste niet aan de orde, berk blijft binnen het habitatype dominant.

2.6.9. H1166 Kamsalamander

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Locatie en omvang

Binnen het Natura 2000-gebied Brunssummerheide komt de kamsalamander beperkt voor. Van oudsher is de soort in de voormalige blusvijver ten noordoosten van de manege aangetroffen. De meeste waarnemingen van de soort komen vooral in aangrenzend gebied voor in een aantal vijvers op het golfterrein van golfclub Brunssummerheide aan weerszijden van de Brandenburg. De bosranden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied op de Brandenburg vormen het overwinteringsgebied van de kamsalamander evenals een zone rondom de voormalige blusvijver. De afgelopen jaren zijn kleine aantallen kamsalamanders waargenomen. Bij monitoring voor kamsalamander in het kader van Buitenring werden in 2011 de laatste waarnemingen gedaan (Ottburg et al., 2017). In het voorjaar 2018 werd door middel van intensief fuikenonderzoek op twee data slechts 4 kamsalamanders op één locatie op het golfterrein waargenomen (Moonen & Paulssen, schriftelijke mededeling).

Verder zijn er oudere waarnemingen aan de noordkant van de Brandenburg, op de voormalige stortplaats Kreupelbusch. Hier sluit de verspreiding aan op de Teverenerheide en meer verspreide vindplaatsen op de iets rijkere bodems van de Schinveldse bossen waar de soort nog actueel voorkomt. In de regio komt de kamsalamander verder nog voor in de Schinveldse bossen en het stroomafwaartse deel van de Roode beek, daarnaast in het Wormdal bij Rimborg. In aangrenzend Duitsland komt de kamsalamander voor op de Teverenerheide waar de soort eveneens is aangewezen als beschermde soort.

Op basis van deze verspreiding heeft Natuurbalans (2017) het noordwestelijk deel van het Natura 2000-gebied als 'bezet leefgebied' aangegeven. Daarbij is de leefgebiedscirkel met 600 meter straal aangehouden. In het resterende open gebied en de wateren op de van nature zure Brunssummerheide is geen geschikt leefgebied voorhanden vanwege ontbreken van gebufferde voortplantingswateren met veel waterplanten.

Beschrijving

In de voortplantingsperiode (maart-juni) verblijven de volwassen kamsalamanders in het water. Daar vindt de paring plaats en ontwikkelen zich de eieren en larven. Het vrouwtje zet circa 200 eieren één voor één af op de bladeren van waterplanten. De larven ontwikkelen zich in drie maanden tot jonge salamanders en verlaten dan het water. Kamsalamanders zijn na drie jaar geslachtsrijp. De voortplantingsbiotopen zijn vrij grote, geïsoleerde, stilstaande, zonnige tot licht beschaduwde, voedselrijke wateren zoals poelen, vennen, sloten en overstromingsvlaktes langs oevers met een goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Het betreft doorgaans poelen met jonge verlandingsstadia in beek- en rivierdalen. De wateren moeten vrij zijn van vissen omdat deze de eieren en larven opeten. De voortplantingswateren moeten een groot deel van het jaar water bevatten, incidenteel droogvallen kan gunstig zijn voor de kamsalamander, omdat daarmee vissen uit het water verdwijnen. Belangrijk daarbij is dat de wateren niet te vroeg in het seizoen droogvallen omdat de larven dan niet de kans krijgen succesvol van gedaante te wisselen. Aan waterkwaliteit worden eisen gesteld aan buffering, een pH van 5,5-6 en hoger wordt verkozen om zich succesvol voort te planten. In zuurdere wateren beschimmelen de eieren voordat ze kunnen uitkomen. De soort overwintert op het land (in de periode november-maart). De landbiotopen zijn kleine landschapselementen zoals bosjes, hagen, struwelen, houtwallen en overhoekjes of bosranden. Een kleinschalige afwisseling van poelen, grasland en kleine landschapselementen of bossen vormt het ideale leefgebied voor de kamsalamander.

Zoals gezegd is geschikt leefgebied van de kamsalamander beperkt aanwezig. Het leefgebied ligt voornamelijk buiten het Natura2000-gebied op de naastgelegen golfbaan Brunssummerheide. Hier liggen de voornaamste voorplantingswateren van de soort. De omliggende bossen met vochtigere ondergroei fungeren hierbij als optimaal

zomer- en overwinteringsbiotoop. De dieren brengen hier in landfase het grootste deel van hun leven vol. Zollinger en van Diepenbeek, (2005) concluderen dat de Brunssummerheide zelf ongeschikt is als voortplantingsplaats, vanwege de zure bodemomstandigheden en de eerder venige omstandigheden. Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is behoud van landhabitat de hoofddoelstelling, om de soort te behouden voor het gebied zijn behoud en verbetering van voortplantingswateren op het golfterrein op korte termijn noodzakelijk.

3. Inzicht in gewenste omgevingscondities

De omgevingscondities zijn vertaald naar een viertal criteria voor habitattypen, waarbij per criteria een aantal maatlaten zijn geformuleerd behorende bij een specifiek habitatype. Deze methode is ontleend aan de WenR-systematiek voor de beschrijving van actueel doelbereik en beoogd doelbereik in het Ecologisch beoordelingskader voor doelbereik in Natura 2000-gebieden (ref) en het daarvoor opgestelde synthesesdocument voor het Natura 2000-gebied Brunssummerheide (ref). Voor een uitgebreide beschrijving van deze methode en voor de uitwerking hiervan voor Brunssummerheide wordt verwezen naar respectievelijk Ecologisch beoordelingskader voor doelbereik in Natura 2000-gebieden en Doelbereik Natura 2000 Brunssummerheide (ref). Onderstaande beschrijving gaat in op de volgende criteria per habitatype:

- landschappelijke positie en samenhang;
- oppervlaktebehoefte;
- structuur;
- functie;

De geschiktheid van een leefgebied wordt bepaald aan de hand van (indien relevant):

- oppervlakte;
- kwaliteit (bodem, water, reproductiebiotoop, foerageerbiotoop);

3.1. H3160 Zure vennen

Criterium landschappelijke positie en samenhang:

Ligging in open bos- en heidelandschap, ingebed in vlakvormende vochtige heide en/of gradiënt met hoogveenven.

Criterium oppervlakte behoefte:

Een mozaïek van meerdere vennen met een oppervlakte van > 5ha

Criterium structuur:

ven niet omgeven door bomen (gehele oever >20m vrij en zonder ophoping van bladeren in het ven. De pH tussen 4.5-5.5 (matig zuur; door instuiving zand, aanwezigheid lemig zand, of antropogeen gebruik in het verleden).

Het water is voedselarm (oligotroof); orthofosfaat, 0.017 mg/l, ammonium , 0,4 mg/l, sulfaat , 10mg/l. Het water is helder of dystroof (gekleurd door humuszuren). De waterlaag met hoge bedekking van ondergedoken veenmossen en met drijftillen. De oeverbegroeiing is grotendeels laag productief, met veenmossen, zeggen en veenpluis.

Criterium Functie:

Bij vennen met lokale, zure kwel: inzijsgebied niet bebost. Relatief stabiele grondwaterstanden in de omgeving; ven niet regelmatig droogvallend inde zomer. Niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren en geen recreatieve functie en geen eutrofiering door ganzen/meeuwen. Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. De stikstofdepositie lager dan KDW 714 mol/ha/j; 10kg/ha/j, zeer gevoelig.

3.2. H4010 Vochtige heide

Criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Heidelandschap met over grotere oppervlakte stagnerende bodemlagen of horizonten waarover infiltrerend regenwater afstroomt. Hydrologie relatief intact: zonder versnelde zijdelingse afvoeren en wegzijging door waterstanddalingen in slenken, beekdalen en randgebieden en vlakdekkende natte heide (met GLG, 50-80cm –mv; GWT II) in gradiënt met vochtige heide (met GLG 80-120 cm –mv; GWT III en IV)

Geomorfologie van heidelandschap intact, waardoor niet verdroogde H4010A in gradiënt voorkomt met droge heide (H4030) op de relatief hoge delen en met blauwgrasland (H6410) of vochtige heischrale vegetaties (H6230) in beekdalen of met hoogveenvegetaties (H7110B) in vennen.

Criterium Oppervlakte behoefte:

Voor alle relevante netwerkaftstanden (500m, 500-1000m, 1-5km) wordt voldaan aan de oppervlakte van relevante sleutelgebieden (5-50ha), 50-300ha, 300-750ha).

Criterium Structuur:

Kleinschalig vegetatiepatroon van relatief hoge delen (met dophei en struikhei- en slenkachtige laagtes (met snavelbiezen of beenbreek). Karakteristieke veenmossen zijn aspectbepalend. Pionierbegroeiingen zijn verspreid door het landschap aanwezig in natuurlijke laagten en/of op wildwissels en in trappaten.

Criterium Functie:

Hydrologie intact en heidelandschap jaarrond extensief begraaasd door herten en/of runderen. De langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje is stabiel of negatief. Er is een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. De stikstofdepositie is lager dan de KDW (1214 mol/ha/j; 17kg/ha/j; zeer gevoelig)

3.3. H4030 Droge heide

Criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Onderdeel van een heidelandschap met gradiënt van droge leemgronden of droge lemige zandgronden (leemheide) naar droge leemarme humuspodzolgronden (zandheide)

of Onderdeel van heidelandschap met droge en vochtige heide of onderdeel van een heide- en stuifzandlandschap met droge heide, stuifzandheide en zandverstuiving.

Een continuïteit van een historische gradiënt (1830-1850) van nederzettingen (met oude bouwlanden; enkeerdgronden) naar woeste grond (thans heidelandschap met extensieve landbouw) of een historische continuïteit van heidelandschap met vochtige heide of historische continuïteit van heide- en stuifzandlandschap met zandverstuiving.

Criterium Oppervlakte behoefte:

Oppervlakte met verbindingen groot genoeg voor verschillende groepen diersoorten.

Criterium Structuur:

Voor 50-75% ingenomen door dwergstruiken en voor de rest door heischrale vegetatie (inclusief smele-dominantie) inclusief kale bodem door erosie en Dwergstruikfase overwegend langdurig (sinds jaren 1960) ongeplagd, als bosbesheide of mozaïek van dophei en groeifasen van struikhei (cyclus ca 30 jaar: pionier, opbouw, volwassen, aftakelend). Clusters van inlandse eik in (voormalige) heide lokaal vrij talrijk aanwezig

Criterium Functie:

Integraal jaarrond extensief begraaasd door grote hoefdieren (herten, runderen, paarden) of schapen Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje stabiel of negatief (niet van toepassing in Heuvelland). Een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten flora en fauna. De stikstofdepositie lager dan KDW (1071 mol/ha/j; 15 kg/ha/j; zeer gevoelig)

3.4. H6230 *Heischrale graslanden

Criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Onderdeel van een heidelandschap met leemgronden of lemige zandgronden (HzGSI, HzGPI, HzDL) geassocieerd met leemheide (Genisto-Callunetum danthonietosum)[rijke vorm: Polygala-Nardetum] of Onderdeel van

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

heidelandschap op droge leemarme humuspodzolgronden (HzGSa, HzGPa, HzDA) met langdurig ongeplagde zandheide (GC typicum)[arme vorm: Galio-Festucetum] en met rijkere elementen langs onverharde of half-verharde oude infrastructuur (wegen en paden).

Criterium Oppervlakte behoefte:

Voor alle relevante netwerkaftstanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha)

Criterium Structuur:

Aaneengesloten, deels vlakdekkende grazige vegetaties in mozaïek of contact met dwergstruikvegetaties en kale bodem.

Criterium Functie:

Integraal extensief begraasd op landschapsschaal (naast herten: runderen, paarden en/of schapen)

Een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. De stikstofdepositie lager dan KDW (857 mol/ha/j; 12 kg/ha/j; zeer gevoelig).

3.5. H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes

Criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Ligging in (half)open heide-, of stuifzand-landschap of in (half) open landschap op overgang naar beekdal of rivierdal of in een brongebied of helling in het heidelandschap

Criterium Oppervlakte behoefte:

Mozaïek van meerdere vennen met oppervlakte > 50 ha

Criterium Structuur:

De vegetatie is een afwisseling van open water (voor fauna) en goed ontwikkelde slenken en bulten. De pH is tussen de 4.5-5.5 (matig zuur) en het water is matig ionenrijk (alkaliniteit 0,1-0,5 meq/l) en voedselarm (oligotroof); Ortho-fosfaat-P gehalte < 0.017 mg/l, ammonium-N gehalte < 0.4 mg/l, sulfaat < 10 mg/l.

Het water is helder of dystroof (gekleurd door humuszuren) en geen vegetatie met dominantie van pijpenstrootje of pitrus in ven (incl. oever).

Criterium Functie:

De waterstand is permanent hoog (minder dan 3 dm fluctuerend); veen met acrotelm (levende of weinig vergane veenmoslaag van 10 tot 50 cm dikte). De buffering treedt op door toestroom van lokaal grondwater (bv uit landduinen) of leem in bodem. De locaties worden niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren en er is geen eutrofiëring door ganzen/meeuwen. Er is een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. De stikstofdepositie is lager dan KDW (786 mol/ha/j; 11 kg/ha/j; zeer gevoelig).

3.6. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Een reliëfrijk heidelandschap met lage dekzandruggen of landduinen afgewisseld met brede, ondiepe, sterk wisselvochtige laagtes ('halfvennen'), dankzij een tenminste lokaal stagnerende bodemlaag of –horizont. Of een onderdeel van een heidelandschap met natte en/of vochtige heide (H4010A, GWT II-IV) en met droge heide (H4030) en/of stuifzandheide (H2310).

Criterium oppervlaktebehoefte:

Voor alle relevante netwerkaftstanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha).

Criterium Structuur:

Vlakdekkend gedomineerd door bruine snavelbies, plaatselijk ook witte snavelbies en in

gradiënt met vochtige en droge heidevegetaties.

criterium Functie:

Is extensief begraasd door herten en/of runderen en doorsneden door wildwissels en/of veepadten (deels eveneens kwalificerend als 7150). Een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. Stikstofdepositie lager dan KDW (1429 mol/ha/j; 20 kg/ha/j; gevoelig).

3.7. H9120 Beuken- eikenbossen met hulst

criterium landschappelijke positie en samenhang:

Op droge leemgronden of op droge tot vochtige, niet of weinig gedegradeerde lemige zandgronden aansluitend op leemgronden. Een oude bosgroeiplaats grotendeels intact met historische continuïteit (vanaf ca 1830) overwegend als opgaand loofbos. Historische infrastructuur (wallen, paden) grotendeels intact door gehele bosgebied.

criterium oppervlakte:

>200ha (MOB) aaneengesloten kwalificerend (als bosmozaïek)

Structuur:

Er is sprake van een natuurlijke sterfte door aftakeling (i.t.t. windworp) van dikke bomen (>30 cm dbh) verspreid door bosgebied aanwezig. Verjongingseenheden/gaps (>1x boomhoogte) aanwezig in 5-15% van aaneengesloten oppervlakte inclusief semi-permanente open ruimtes met grazige of heide-achtige vegetatie. Er is meer of gelijk aan 30m³/ha liggend en staand dood hout aanwezig. Alleen in door beuk gedomineerde habitats: zeer dikke bomen (>80 cm dbh) >11 per ha. Er zijn zeer dikke ectorganische humusprofielen (holtixeromormoders) verspreid door bosgebied aanwezig.

Functie:

Er is sprake van een continuïteit in verjonging van beuk, inlandse eik, berk en/of hulst (blijkens gevarieerde diameterverdeling en hoogte). Er is sprake van een continuïteit in ontwortelingskluiten en -kuilen (van bomen >30 cm) aanwezig (recent tot oud reliëf). Continuïteit van verteringsstadia van liggend dik dood hout >30 cm diameter (vers tot vrijwel onderdeel van bosbodem). Een continuïteit in aanwezigheid van semi-permanente open ruimtes door begrazing van grote herbivoren (ten behoeve van zomen incl. fauna). Invasieve exoten in boom- en struiklaag afwezig. Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. Stikstofdepositie lager dan KDW (1429 mol/ha/j; 20 kg/ha/j; gevoelig).

3.8. H91D0 Hoogveenbossen

criterium Landschappelijke positie en samenhang:

Een geïsoleerd beekdal met GLG 30-60 cm -mv (Stortelder et al. 1998 groeiplaatstype VI Zompzegge-Berkenbroek; Berken-Elzenbroek ss Van der Werf 1991) in gradiënt met nat beekdal (gpt V Zompzegge-Elzenbroek) of Randen van hoogvenen, overgangen van hoogveen naar beekdal en in licht geëutrofiëerde venranden met GLG 60-80 cm -mv (gpt XII Gagel-Berkenbroek; Berkenbroek) in gradiënt met hoogveenvegetatie of nat heidelandschap.

criterium oppervlaktebehoefte:

>30 ha (MSA).

criterium Structuur:

Een spontaan ontwikkeld Berkenbroek of Berken-Elzenbroek met een heterogene structuur door mozaïek van groeifasen inclusief natuurlijke sterfte door aftakeling van dikke bomen (>30 cm dbh). Veenmossen zijn in het gebied aspectbepalend en pijpenstrootje en bramen afwezig of ondergeschikt aanwezig.

criterium Functie:

Er is een continuïteit in ontwortelingskluiten en -kuilen aanwezig (recent tot oud reliëf) Er is een stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten. Stikstofdepositie lager dan KDW (1786 mol/ha/j; 25 kg/ha/j; gevoelig).

3.9. H1166 Kamsalamander

Criterium oppervlakte:

Er zijn minimaal 10 voortplantingswateren in het netwerk, onderling op 100-200m afstand en 10 voortplantingswateren van minimaal 500m². Niet gescheiden door snelwegen of N-wegen.

Criterium kwaliteit (bodem, water, reproductiebiotoop, foerageerbiotoop):

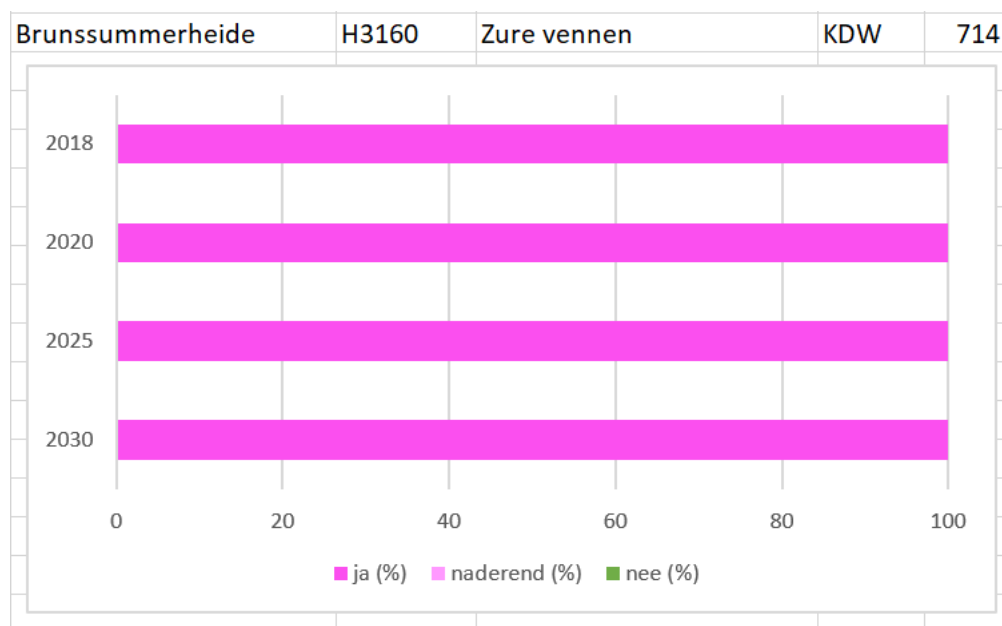
Voortplantingswateren met matig voedselrijk, stilstaand water met pH > 5.5- 8.0 en goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Merendeels niet geheel verland, met oevers met overwegend zeer flauw talud (1:6 tot 1:10; van belang voor overleving larven) en niet periodiek geheel geschoond (i.p.v. gefaseerd). De voortplantingswateren zijn alle 100-120 dagen van de ontwikkelingsperiode (van ei tot juveniel) waterhoudend en (buiten deze periode) eens in 3 tot 5 jaar droogvallend. De voortplantingswateren merendeels in open (zon beschonen) landschap en deel van poelen in bos of bosrand gelegen (vanwege robuustheid in warme, droge periodes).

Het landbiotoop is minimaal 1 ha in de vorm van kleine landschapselementen (houtwal, singel, ruigte, bosje e.d.) en op maximaal 250 m van voortplantingswateren met tussengebied bestaand uit vochtig grasland en goed ontwikkelde bosranden met mantel-/zoomvegetaties aanwezig. Waarbij het gebied niet doorkruist wordt door autowegen.

4. Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

Vanwege de samenhang en onderlinge relaties onderling tussen verschillende habitattypen en leefgebieden wordt ook hier de eerder beschreven clusters beschreven.

4.1. Drukfactoren op H3160 Zure vennen

Tabel 4.1 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Verzuring en vermesting - Stikstofdepositie

De kdw voor zure vennen is 714 mol N/ha/jaar (Van Dobben *et al.*, 2012). Overschrijding van deze waarde kan vooral leiden tot vermesting. Hierdoor hoopt stikstof op en komt het beschikbaar voor hogere planten en algen. Als de hydrologische omstandigheden niet optimaal zijn kan verlanding hierdoor worden versneld. Met name de (naald)bossen in de directe omgeving van de zure vennen, die verzurende stoffen uit de atmosfeer opvangen, dragen bij aan stikstofverrijking.

Verdroging

De opslag van berk en braam rondom het Gerrits hangveentje suggereert een eutrofiërings- en een verdrogingsprobleem. Het hoogst in het systeem gelegen vennetje is het meest gevoelig voor verdroging. Droogval van dit vennetje en de sterke waterstandschommelingen wijzen hierop. Ook ontbreken er kenmerkende soorten in dit vennetje. Anderzijds komen er veruigingsindicatoren als pijpenstrootje, pitrus en bramen meer voor. Door het uitvenen en vergraven van de gliedelaag (en onderliggende kleilaag) is daarnaast het omliggende hellingveen met het habitatype vochtige heide aangetast. Immers open water verdampt en verbruikt meer water dan de beschermende veenmoslaag, waardoor zowel mineralisatie in het veen als ook de schommeling in het waterpeil in het zure ven belangrijke verdrogingsknelpunten zijn. Voor dit moment wordt daarom verdroging van de standplaats van het zure ven als knelpunt opgevoerd.

Isolatie en areaal

Het zeer geringe oppervlak en de volledig geïsoleerde ligging van het habitatype vormen een knelpunt.

Beheer

Het open houden van beide vennen kan leiden tot de achteruitgang van het omliggende habitatype vochtige heide indien met zware machines moet worden gewerkt.

Verstoring door recreatie

Vertrapping van de oevers van het hellingveentje leidt ertoe dat de vegetatie ernstig in ontwikkeling wordt gehinderd. Bezoekers laten honden zwemmen in betreffende veentje.

Waterkwaliteit

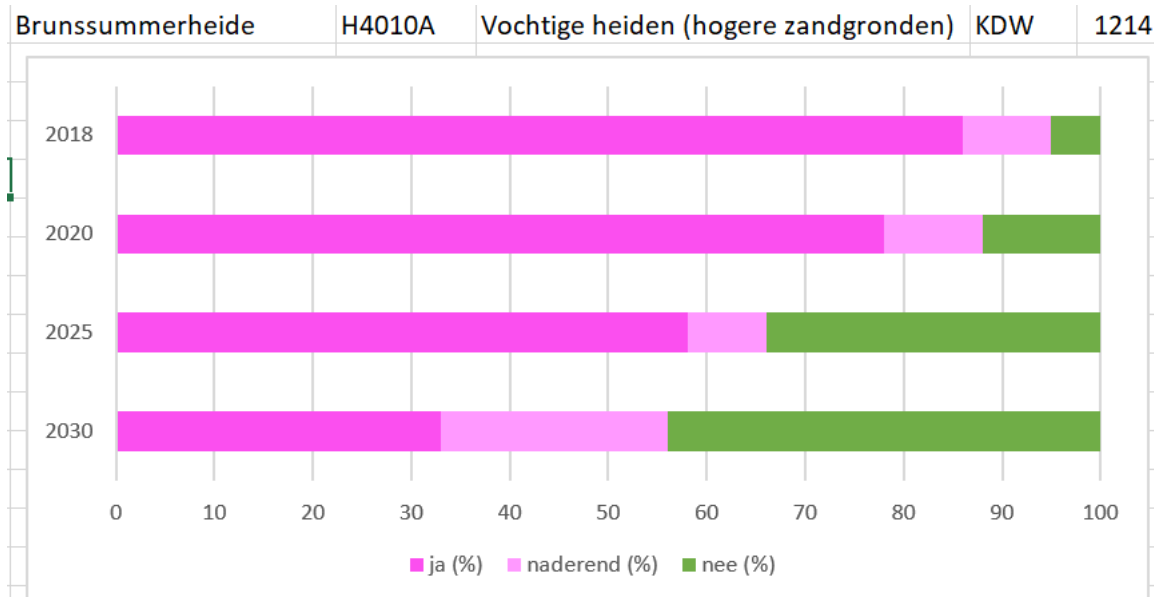
De waterkwaliteit wordt pas recent gemeten in de OGOR meetpunten op het Gerrits hangveentje. Vanwege de beperkte meetreeks dienen de resultaten met beleid te worden geïnterpreteerd. Op het eerste oog zijn de waarden voor ijzer en sulfaat, natrium en chloride aan de hoge kant en is ook de aanwezigheid van nitraat aan de hoge kant in de monsters. De EGV-waarde schommelen sterk maar uitschieters tot boven de 400 $\mu\text{S}/\text{cm}$ zijn gemeten. Daartegenover is de pH-waarde van tussen 3,6-4,7 toepasselijk voor de standplaatseisen voor zuur ven en hoogveen en voldoet aan de norm (Possen & de Mars, 2018). Stroomafwaarts van het zure ven wordt witte gipsachtige zwavelneerslag aangetroffen in de naastliggende hellingveenvegetatie. Mogelijk komt de verhoogde sulfaatconcentratie in het zure ven voort uit nitraat dat via anaerobe oxidatie sulfaat onder zeer zure omstandigheden mobiliseert. Anderzijds kan de verdroging, veroorzaakt door het zure ven de hellingveenvegetatie verdrogen waarbij het aanwezige veen mineraliseert en eveneens ijzersulfaat verbindingen uiteen doet vallen. Toekomstige monitoring van uitgevoerde Natura 2000-maatregelen moet gaan uitwijzen of de maatregelen naast kwantitatieve verbetering ook een kwalitatieve verbetering in grondwater laten zien.

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhavingcapaciteit niet

toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

4.2. Drukfactoren op H4010A Vochtige heide (hogere zandgronden)

Tabel 4.2 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Verzuring en Vermesting - Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde (KDW) voor stikstof voor vochtige heide, die is vastgesteld op 1214 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012b), wordt volgens berekeningen van het rekenmodel aerius overschreden. Er wordt voor de komende 15 jaar een daling verwacht. Maar ook dan blijft er sprake van een overschrijding van de KDW. Overmatige stikstofdepositie leidt tot indirecte verzuring en vermesting en daarmee tot verslechtering van het habitatype en de leefgebieden van typische soorten zoals heidesabelsprinkhaan en levendbarende hagedis.

Ophoping van atmosferische stikstofdepositie uit het verleden zorgt voor nalevering en kan dus nog steeds zijn uitwerking doen gelden. Als gevolg van vermesting, veelal in combinatie verzuring en verdroging, kan vergrassing van de heide optreden. Door eutrofiering ontwikkeld de aanwezigheid van pijpenstrootje zich sterk, wat ten koste gaat van gewone dopheide en de kwaliteit van het habitatype. Herstel van de heidevegetaties is gericht op het doorbreken van deze dominantie. Vergrassing van de heide is een knelpunt dat speelt op de Brandenberg en in mindere mate op de rest van de Brunssummerheide.

Gezien de hogere pH waarden in het grondwater speelt verzuring een minder grote rol. Uit het hydrologische onderzoek naar het Gerrits Hangveentje komt naar voren dat de buffercapaciteit in de bodem zeer laag is, mede ten gevolge van het invangen van ammonium door het tot voor kort aanwezige bos. Voor een goed ontwikkelde heidevegetatie is een hoger calciumgehalte nodig (Possen en de Mars, 2018).

Verdroging

Verdroging is voor de vochtige heide een belangrijk probleem. Door verdroging komen er naast de stikstofdepositie extra voedingsstoffen vrij door mineralisatie van organische stof. Daarnaast zijn verschillende typische soorten gevoelig voor verdroging doordat hun standplaats in zomerseizoenen te sterk uitdroogt. Een aanzienlijk areaal van het habitatype vochtige heide is onderhevig aan verdroging.

In de Brunssummerheide speelt dit knelpunt in grote mate door de aanwezigheid van rabatten en andere vergravingen van het maaiveld. In nagenoeg heel dit gebied zijn oude ontginningsgreppels duidelijk zichtbaar op de hoogtekartaart en luchtfoto's en daarnaast herkenbaar in het veld. Deze oude ontginningsgreppels werken dusdanig verdrogend dat er een duidelijke dominantie van pijpenstrootje optreedt. In sommige terreindelen zijn evident

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

duidelijke lijnvormige pijpenstro-begroeiingen aanwezig. Ook kan door deze verdroging opslag en overwoekering van de struiklaag met berk, grove den en Amerikaanse vogelkers optreden, dat tot een grote beheerlast leidt. Deze verdroging speelt rond het bronnengebied en de aanliggende vochtige heide, op de Brandenberg wat een sterk begreppeld terrein is en rondom het Gerrits hangveentje door de te diep uitgegraven zure vennetjes.

Als gevolg van de grondwaterstandsverlagingen in het verleden, waren delen van de heidevegetaties vaak sterk vergrast en sloeg er boomopslag op, waardoor vochtige heide dreigde dicht te groeien (Provincie Limburg, 2008: OGOR meetnet Brunssummerheide). Uit grondwatermonitoring vandaag de dag blijkt de verdroging in het Natura 2000-gebied gestabiliseerd (de Mars, 2015) te zijn. Nog steeds is het gerechtvaardigd om lokaal greppels te dempen en water in het gebied beter vast te houden. (Beije et.al., 2012) beschrijven het probleem van vergrassing en opslag in vochtige heiden als gevolg van verdroging.

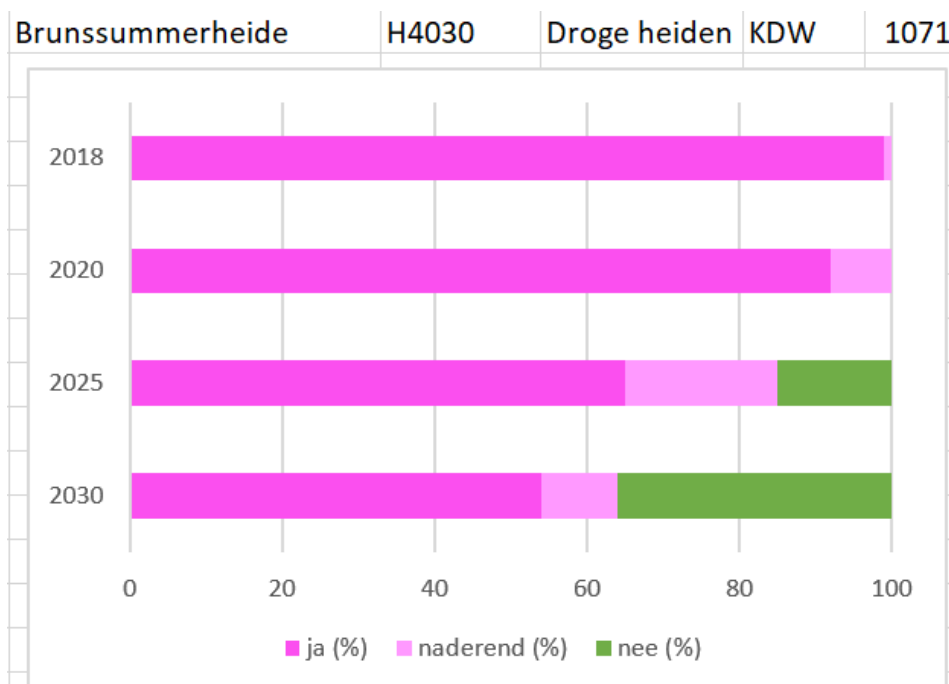
Versnelde successie

Bosontwikkeling vormt een knelpunt in de deelgebieden waar vermessing een rol speelt, waardoor de successie sneller verloopt. Hierbij gaat de kwaliteit van het habitatype achteruit en zal bij het achterwege blijven van voldoende beheer, het habitatype op termijn kunnen verdwijnen.

Vegetatiestructuur

Samenhangend met voorgaande knelpunten neemt de kwaliteit van de structuur van de vegetatie af. Een goede structuurvariatie is van belang om de aanwezigheid van typische soorten binnen het habitatype te behouden en te verbeteren.

4.3. Drukfactoren op H4030 Droge heide

Tabel 4.3 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Vermesting en verzuring - Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde (KDW) voor stikstof voor droge heide, is vastgesteld op 1071 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012b) en wordt volgens berekeningen van het rekenmodel aerius overschreden. Overmatige stikstofdepositie leidt voor het habitatype tot indirecte verzuring en vermessing. Er wordt verwacht dat er tot en met 2030 rekening moet worden gehouden met overschrijding van de kritische depositiewaarde (KDW).

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Door de verhoogde stikstofconcentratie uit de lucht wordt de natuurlijke successie versneld. Grassen, zoals pijpenstrootje, en bomen als ruwe berk, grove den en Amerikaanse vogelkers ontwikkelen zich sneller onder een hoger stikstofaanbod. Dit heeft weer invloed op de kwaliteit van de heide en het aantal typische soorten. Zo vinden korstmossen vaak hun plek op oude struikheide en zijn zeer stikstofgevoelig.

Hoewel vergrassing niet wordt geduid als een ernstig knelpunt op de Brunssummerheide, is dit te danken aan het gevoerde beheer. Doordat met dit intensieve begrazingsbeheer de dominantie van pijpenstro in toom is gehouden is de kwaliteit en structuurrijkdom van de heide slecht.

Vermesting leidt naast vergrassing tot een overmatige productie in de struikheidevegetatie, die hierdoor hard doorgroeit en te grote biomassa-productie krijgt en bevattelijk wordt voor ziekten en plagen. Lokaal doen zich deze knelpunten voor, zoals het geval is op de Tafelberg of Hazenveld. Door een eerdere heidehaantjesplaag is hier de dominantie van pijpenstrootje en bochtige smele tijdelijk enorm toegenomen. Onder een verhoogde stikstofdepositie blijft het begrazen een belangrijke (herstel)maatregel.

Overmatige struweelopslag en bosontwikkeling onder invloed van stikstofdepositie vormt een knelpunt voor het behoud van de omvang en kwaliteit van dit habitatype. Een te sterke dominantie van grove den en berk kan het behoud van de heide in gevaar brengen. Hierdoor gaat de kwaliteit van het habitatype achteruit, mede door de extra invang van stikstof en de verdamping van water. Rondom de heideterreinen is veel naaldhout aanwezig, waardoor jaarlijkse verjonging van boomsoorten vooral in de randzones nauwelijks tegengehouden kan worden. Het huidige beheer is erop gericht om bosopslag te verwijderen dit is een maatregel die eens per drie jaar terugkeert. Een te hoge stikstofdepositie draagt bij aan een snellere successie richting bosvegetatie, waardoor vaker ingegrepen dient te worden.

Versnelde successie

Aangezien het habitatype Droge heide een stadium is in successie, richting een opgaand bos, zal het behoud van dit habitatype in meer of mindere mate afhankelijk zijn van beheermaatregelen. Vanwege de hoge stikstofdepositie wordt de successie nog eens versneld. Hier en daar een boom laten doorgroeien voor het verkrijgen van structuurvariatie is gunstig voor de kwaliteit en de typische soorten. Echter, kieming en opslag van grove den en berk heeft al gauw een negatief effect op de kwaliteit van het habitatype. Het is daarom noodzakelijk om periodiek bomenopslag te verwijderen.

Isolatie

Vanwege de geïsoleerde ligging van de Brunssummerheide is de droge heide extra gevoelig voor lokaal uitsterven van soorten. Er is een beperkte verbindende corridor die de open terreinen op elkaar aansluit. De verbindingen tussen de heideterreinen zijn vooral relevant voor de typische soorten die een beperkte mobiliteit hebben. Voor soorten als blauwvleugelsprinkhaan, levendbarende hagedis, zandhagedis en vlindersoorten als groentje, heivlinder en hooibeestje zijn verbindingzones belangrijk om het lokale netwerk tussen metapopulaties te versterken. Niet alleen binnen de Brunssummerheide moet de samenhang worden verbeterd ook de verbinding met het deelgebied Brandenberg en het verder gelegen Teverenerheide moet worden versterkt. De gerealiseerde ecoducten, waarvan een over de N299 en een over de Europaweg-noord bevordert deze samenhang.

Uniek voor Nederland is de enige vindplaats van aardbok op de Brunssummerheide. Deze soort is ook op de Teverenerheide bekend en geldt als een lokaal unicum (Teunissen et al., 2005).

Vegetatiestructuur

Op de Brunssummerheide zijn de overgangen doorgaans abrupt, overgaand van hoge naaldhoutaanplant naar korte heidevegetaties. Hierdoor zijn zaadbomen van grove den en berk in de onmiddellijke nabijheid aanwezig en blijft een terugkerend probleem van jonge opslag optreden. Overgangszones met lagere struweelzones als bosrand- en mantelvegetaties kunnen daarvoor een oplossing vormen. Samenhangend met voorgaande knelpunten neemt de kwaliteit van de structuur af. Een goede structuurvariatie is van belang om de aanwezigheid van typische soorten binnen het habitatype te behouden en te verbeteren. Overmatige groei van struikheide, met intensief begrazingsbeheer, geeft een uniforme gesloten deken van deze vegetatie. Terwijl soorten als klein warkruid, tandjesgras en zandblauwtje juist gebaat zijn bij een kleinschalige structuur, met open zandige plekken afgewisseld met oudere heide.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Terreinheterogeniteit is daarom een belangrijk aandachtspunt, waarvan de huidige vegetatiestructuur een knelpunt vormt voor plantensoorten, reptielen, insecten en broedvogels. Vogelsoorten als de roodborsttapuit en klapekster profiteren van structuurrijke randen langs en op de heide, ook verbindingzones door opgaand bos kunnen voor deze soorten het leefgebied uitbreiden.

Naast uniformiteit en een gesloten vegetatie is de vegetatiestructuur op sommige plekken te weinig beheerd en op andere plekken te intensief. Een voorbeeld is terug te vinden op de droge heide van de Brandenberg. Daar waar de ingeschaarde kudde het meest intensief verblijft (in de zuidoost hoek) is de vegetatie het kortst gegraasd en is de heide teruggedrongen ten gunste van zwenkgrassen en bochtige smele. Daartegenover zijn andere delen van het terrein weer aan verbossing en successie onderhevig. Te intensieve drukbegrazing kan echter plaatselijk een bedreiging vormen voor de locaties met voor het habitatype Droge heide typische korstmossen. Het lokaal verdwijnen van de zadelsprinkhaan rondom de Heikop wordt toegeschreven aan de afname van structuurvariatie en bodemdynamiek.

Verstoring

De Brunssummerheide is van oudsher een recreatieterrein dat om zijn natuurwetenschappelijke waarden en landschappelijke schoonheid zijn beschermde status verkreeg. Er is echter een toegenomen recreatiedruk waarneembaar die op de kenmerkende waarden van de droge heide een negatieve uitwerking heeft (van de Laar & Zeegers, 2007). Ondanks dat er een licht herstel van de lokale broedvogelpopulatie optreedt, is er binnen het terrein een duidelijke ruimtelijke verdeling waar te nemen. Vooral de grondbroeders, waaronder nachtzwaluw en boomleeuwerik, laten een ruimtelijke verdeling zien waarmee een relatie te leggen valt met de minst intensief bezochte delen. Verstoring door wandelaars buiten de wandelpaden, al dan niet met loslopende honden, geeft problemen voor bodembroeders van de droge heide (Bijlsma, 2006).

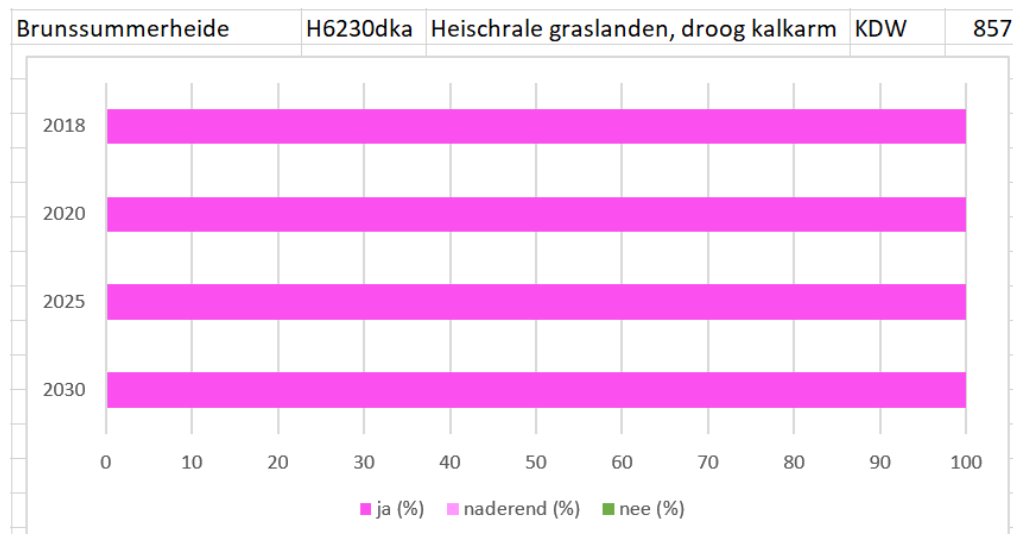
Verdwijnen van typische soorten

Directe effecten op korstmossen vormen een probleem bij sterke belasting door atmosferische stikstofdepositie. Veel korstmossen zijn hier gevoelig voor, met name in de vorm van ammonium. Te intensieve drukbegrazing kan echter plaatselijk een bedreiging vormen voor de locaties met voor het habitatype droge heide typische korstmossen.

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhavingscapaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

4.4. Drukfactoren op H6230 Heischrale graslanden (kalkarm)

Tabel 4.4 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Vermesting en verzuring - Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde (KDW) voor heischrale graslanden ligt op 714 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012). Voor dit habitatype is sprake van een ernstige overbelasting van stikstofdepositie. Tot en met 2030 wordt voor bijna het gehele habitatype een matige overbelasting van stikstofdepositie verwacht. Een verhoogde stikstofdepositie leidt tot een verhoogde verzuringssnelheid. Daarnaast heeft het eutrofiërende effect tot gevolg dat vergrassing en struweelvorming nog sneller optreedt.

Met name de vermestende effecten die hierdoor optreden verslechteren de kwaliteit. Als gevolg van eutrofiering ontstaat een toenemende biomassa-productie en uitbreiding van algemene soorten, terwijl zeldzame soorten verdwijnen.

Verdroging

De vochtige variant van het habitatype Heischrale graslanden is wel degelijk (anders dan de effectenindicator suggereert) gevoelig voor verdroging. Verdroging heeft ook op de Brunssummerheide een negatief effect op het kleine areaal heischraal grasland. Enerzijds wordt dit veroorzaakt door de verminderde aanvoer van kwel door verdamping in het inzigggebied, anderzijds door versneld afvoeren van de kwel door oppervlakkig afwaterende rabatten en ontginningspatronen. Met name rond het Sternbachtal is dat aanwezig. Lokaal zorgen de greppels hier voor het versneld afvoeren van licht gebufferd kwelwater en komt het niet ten gunste aan de vegetatie. Een bijkomend probleem is dat de heischrale graslanden daarmee oppervlakkig verzuren. Een soort als veldrus, een kwelindicator van licht zuur tot iets aangerijkt water, komt dan ook maar beperkt voor in de diepere greppels.

Door verdroging kunnen berk en grove den makkelijk kiemen. In verschillende delen met heischraal grasland is versnelde verbossing een probleem. De opgaande boomlaag trekt dusdanig veel lokale kwel weg dat het terrein verder uitdroogt. De volwassen bomen zorgen vervolgens voor massale zaadverspreiding. Hierdoor kunnen de heischrale graslanden vanuit het omringende opgaande bos steeds weer opnieuw met zaailingen vollopen. Dit is ook nog een zichzelf versterkend proces, waarbij meer maai-beheer nodig is waardoor weer bodemverwonding ontstaat wat op zijn beurt zorgt voor het ontstaan van nieuw kiembed. Door de beheerder is de afgelopen jaren gewerkt aan het terugdringen van het opgaand bos en de verkleining van het aandeel naalddhout. Dit dient verder te worden uitgebreid en gecontinueerd om de inzigggebieden te verbeteren.

Versnelde successie

De kwaliteit neemt af in het Sternbachtal (nabij het knuppelpad) door verbossing.

Isolatie

Het habitattype Heischrale graslanden komt binnen de Brunsummerheide voor op een beperkt oppervlakte en verspreid over enkele versnipperde locaties, daardoor speelt isolatie dan ook een wezenlijke rol. Als reden van de matig tot slechte staat van instandhouding is al geschetst het probleem dat kenmerkende soorten maar kort levenskrachtige zaden hebben, met veelal een beperkte dispersiecapaciteit en beperkte bronpopulaties die ook nog eens veraf zijn gelegen. Het verbeteren van interne samenhang en uitwisseling tussen de verschillende graslanden is noodzakelijk. Daarbij moet gelet worden op ter plaatse unieke soorten zoals de grasboktor die ook nog eens tegenstrijdige maatregelen vereisen.

Ontoereikend regulier beheer

Heischrale graslanden zijn half-natuurlijke begroeiingen. Stopzetten van beheermaatregelen zijn een bedreiging voor dit habitattype, maar te grote beheersingrepen hebben eveneens negatieve effecten. Bij begrazingsbeheer is het gewenst dat de grazers 's nachts niet in de Heischrale graslanden blijven. De toename van adelaarsvarens vormt ook een bedreiging.

Verstoring door recreatie

Overmatige betreding is een knelpunt voor de heischrale vegetaties rondom de Schrieversheidevennen. Met name wandelaars die in de venen hun hond laten zwemmen. De padenstructuur loopt nagenoeg over de oeverlijn en via het heischrale grasland. Dit zorgt voor vertrapping van kwetsbare vegetaties. In andere terreindelen zijn geregeld wandelaars buiten de paden te vinden die zorgen voor vertrapping (zoals in het Sternbachtal) of zelfs ruiters die de routes verlaten en door het heischrale grasland van de Middenberg draven.

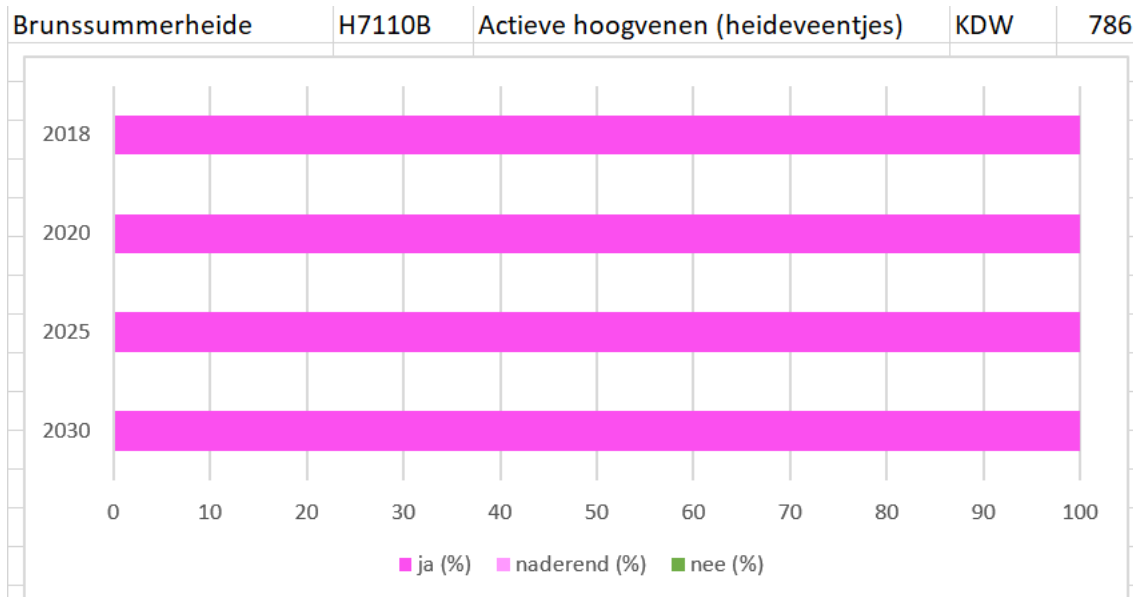
Waterkwaliteit (Antropogene herkomst water)

Rondom de Schrieversheidevennen treedt licht gebufferd en aangerijkt water uit. Aangenomen wordt dat dit hoofdzakelijk komt doordat regenwater infiltreert via de vuilstort onder het bezoekerscentrum en hier voedingsstoffen en bufferstoffen opdoet (de Mars et.al., 2002; Boute, 2013). Enerzijds zorgt dit vervuilde water voor verzuuring terwijl de aanvoer van bufferende stoffen nodig is om verzuring tegen te gaan. In samenhang met de ter plaatse van de Schrieversheidevennen voorkomende Pioniergemeenschappen met snavelbiezen wordt de lokale hydrologie verder onderzocht.

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunsummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhavingscapaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

4.5. Drukfactoren op H7110 Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Tabel 4.5 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Vermesting en verzuring – Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde (KDW) voor stikstof voor Actief hoogveen (Hellingveentjes), die is vastgesteld op 786 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012), wordt volgens berekeningen van het rekenmodel aerius overschreden. Er wordt voor de komende 15 jaar een daling verwacht. Maar ook dan blijft er nog steeds sprake van overschrijding van de KDW. Overmatige stikstofdepositie leidt tot indirecte verzuring en vermisting, en daarmee tot verslechtering van het habitatype en de leefgebieden van typische soorten zoals heidesabelsprinkhaan en levendbarende hagedis. Als gevolg van een te hoge depositie raakt het veenmosfilter verzadigd, en komt het stikstof in het bodemvocht beschikbaar voor vaatplanten zoals pijpenstrootje, berken, maar ook voor slank veenmos. Deze vegetaties gaan sneller groeien en verdringen de traag groeiende veenmossen. Het effect van een te hoge stikstof wordt versterkt indien de hydrologische condities van het veen niet op orde zijn. Door het gericht verwijderen van bos- en struikopslag kan de ontwikkeling in een verregaande successie worden tegengehouden. Hiermee wordt ook de stikstofvang door bosopslag gereduceerd.

Als gevolg van te hoge stikstofdepositie speelt verzuring.

De invang van stikstof- en zwavelverbindingen in de naaldbossen op de Brunssummerheide is aanzienlijk hoger dan in de open vegetaties van het veen en is via het grondwater van invloed op de kwaliteit ervan (van Dijk et al., 2012)

Verdroging

Verdroging kan leiden tot het versneld overwoekeren van bepaalde kenmerkende soorten. Onder droge omstandigheden ontstaat extra verrijking als gevolg van mineralisatie. In beide gebieden lijkt de grondwaterstand gestabiliseerd, maar kampt het gebied nog met de gevolgen van een verlaging van de grondwaterstand in het verleden. Daarnaast is de waterkwaliteit in het bronnengebied een probleem (Provincie Limburg, 2013). Op verschillende plekken zijn oude ontginningsgreppels teruggevonden die lokaal het systeem verdrogen. In het deelgebied Brandenberg ligt een drainagebuis die water versneld afvoert naar een lager gelegen blusvijver. Dit draagt bij aan de lokale verdroging van de vochtige heide en actieve hoogvenen.

Versnelde successie

Bosontwikkeling (berken en dennenopslag) vormt een knelpunt voor dit habitatype. Dit wordt versterkt door een te hoge stikstofdepositie en verdroging.

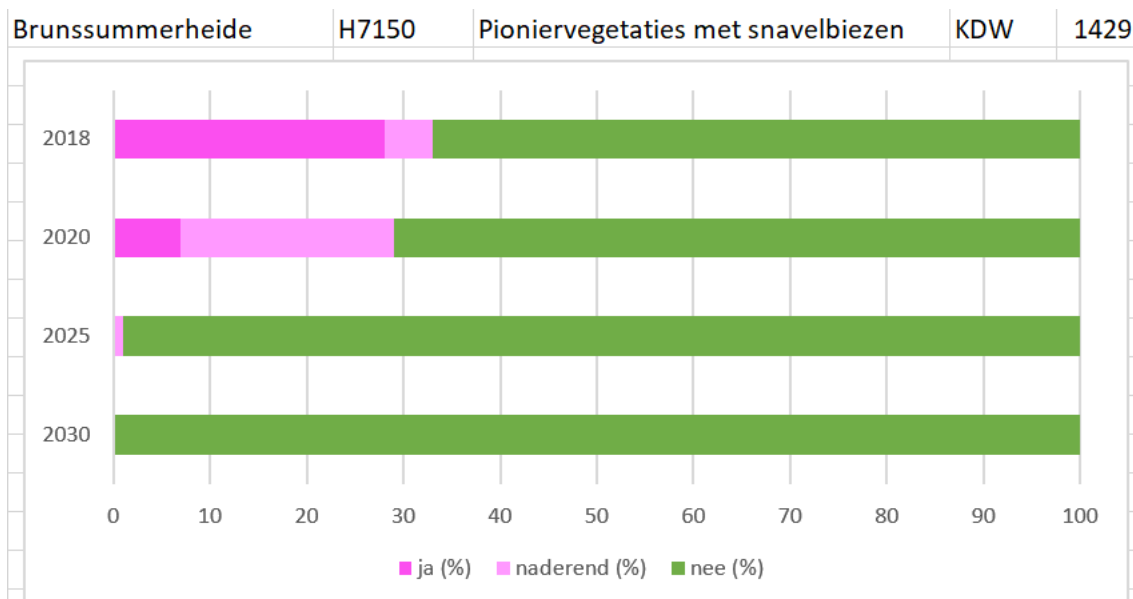
Kwaliteit grondwater

Naast de eutrofiëring van het habitattype door de stikstofdepositie vormt ook de samenstelling van het grondwater een knelpunt. Het grondwater is te rijk aan nitraat, dat deels afkomstig is van buiten de Brunssummerheide en deels vanuit de naaldbossen op de Brunssummerheide die atmosferisch stikstof invangen. Door het omvormen van het dennenbos naar heide op de flanken en het inziggebied van het hellingveen kan een sterke bijdrage geleverd worden aan de beperking van de nitraat- en sulfaatconcentraties in het kwelwater. Dit heeft eveneens positieve gevolgen op de grondwaterstand. Hiernaast zal de nitraatbelasting afkomstig van buiten het gebied moeten worden verminderd om dit kwaliteitsprobleem op orde te krijgen. (Van Dijk et al., 2012; Van Dijk, 2010)

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhavingscapaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

4.6. Drukfactoren op H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Tabel 4.6 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Vermesting en verzuring – Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde (KDW) voor stikstof voor Pioniervegetaties met snavelbiezen, is vastgesteld op 1429 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012) en wordt volgens berekeningen van het rekenmodel aerius overschreden. Momenteel is er sprake van een dalende depositietrend. Het is een van de weinige habitattypen op de Brunssummerheide waarvan de verwachting is dat op korte termijn de stikstofbelasting onder de kritische depositie terechtkomt.

Vermesting is een direct gevolg van te hoge atmosferische stikstofdepositie. De kenmerkende vegetatietypen komen namelijk alleen onder voedselarme omstandigheden voor. Als gevolg van stikstofdepositie nemen concurrentiekrachtige soorten, zoals pijpenstrootje toe ten opzichte van de typische soorten van het habitattype. Wanneer de hydrologie niet op orde is en er sprake is van verdroging, dan wordt de eutrofiëring bovendien nog versterkt door mineralisatie van het organisch materiaal. Vermesting als gevolg van een te hoge depositie op dit habitattype is slechts een lokaal probleem.

Verzuring als gevolg van te hoge stikstofdepositie kan een daling in de pH veroorzaken, waardoor suboptimale omstandigheden ontstaan voor de kenmerkende vegetatietypen van dit habitatype. Dit is gezien de depositie over dit habitatype slechts een lokaal probleem.

Verdroging

Kenmerkende soorten van dit habitatype kunnen zich juist goed ontwikkelen op vochtige open bodems. Dit maakt het habitatype kwetsbaar voor droge omstandigheden. Daarnaast heeft verdroging indirecte eutrofiërende effecten als gevolg van mineralisatie, waarbij extra stikstof beschikbaar komt voor planten. Verdroging vormt een knelpunt voor dit habitatype in het bronnengebied en mogelijk in de Schrieversheidevennen. Op de Brandenberg lijkt verdroging gestabiliseerd, maar daar kan de vegetatie-ontwikkeling nog te kampen hebben met effecten uit het verleden.

Versnelde successie

Versnelde successie doet het habitatype in omvang afnemen. Het habitatype is afhankelijk van het regelmatig ontstaan van open plekken.

Daarnaast zijn er mogelijkheden om op locaties waar het habitatype nu niet voorkomt, maar waar wel geschikte omstandigheden voorkomen, maatregelen te nemen, zodat er nieuwe locaties ontstaan waar het habitatype zich kan ontwikkelen.

Verstoring

De combinatie van een hoge recreatiedruk en het gedrag van een deel van de bezoekers wel of niet in combinatie met een loslopende hond zorgt voor vertrapping en vernietiging van de kwetsbare vegetatie.

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitatypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhaving capaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

4.7. Drukfactoren op H9120 Beuken- en eikenbossen met hulst

De tabel met de stikstofdepositie op het habitatype H9120 op de Brunssummerheide is niet beschikbaar.

Stikstofdepositie en verzuring

De kritische depositiewaarde voor Beuken-eikenbossen met Hulst ligt op 1429 mol N/ha/jaar (Van Dobben et al., 2012). In tabel 3.10 is de berekende stikstofdepositie (AERIUS Monitor 2018) op Beuken-eikenbossen met Hulst met voorgenomen rijksbeleid voor de jaren 2014, 2017, 2020 en 2030 weergegeven. Hieruit blijkt dat er in de referentiesituatie (2014) sprake is van een matige overbelasting op 75% van de hexagonen. Op de overige 25% van de hexagonen is geen stikstofprobleem of is sprake van een evenwicht. In 2020 is nog sprake van een matige overbelasting op 50% van de hexagonen. In 2030 wordt er verwacht dat er geen sprake meer is van een overbelasting op het habitatype.

In deze bossen kan door een verzuring van de toplaag een versnelde terugloop van basenbeschikbaarheid in het wortelmilieu (en een verhoogde Al-beschikbaarheid) optreden, die de soortensamenstelling kan beïnvloeden (c.f. Falkengren-Grerup 1986).

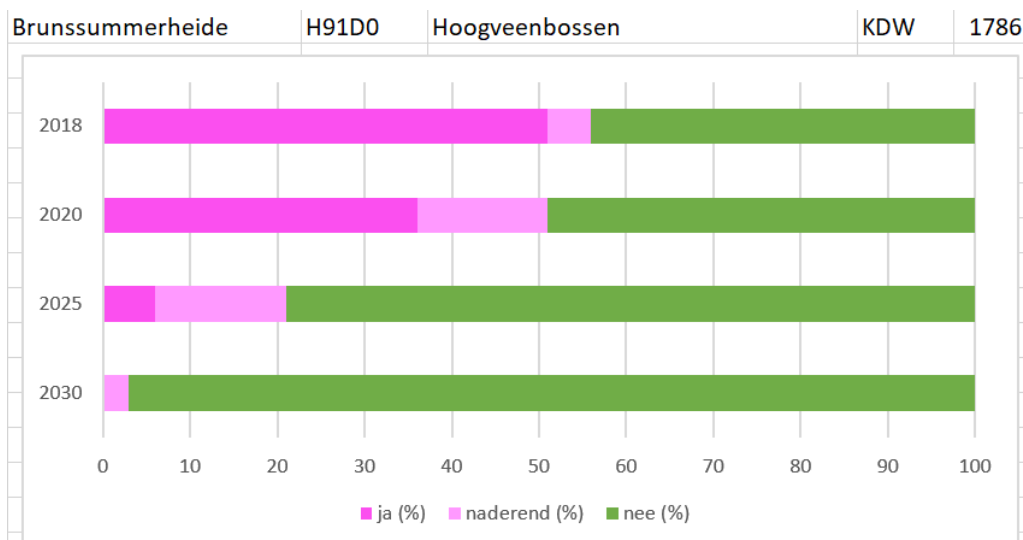
Vermesting

Het verhoogde aanbod aan stikstof komt aanvankelijk tot uitdrukking in een versnelde groei. Dit werd voor beuk, de belangrijkste boomsoort van dit habitattype, aangetoond door Braun et al. (1999). Uiteindelijk zal echter het effect van verzuring dominant worden over dat van vermisting en loopt de groeisnelheid weer terug.

Versnelde successie

Successie in dit bostype leidt onder de huidige omstandigheden tot een dominantie van beuk. De beuk is in de concurrentie om licht krachtiger dan andere soorten zoals de eik en belemmert door een dik strooiselpakket en ondiepe doorworteling de vestiging van veel soorten. Het donker worden van dit bostype door de dominantie van beuk is ongunstig voor soorten van mantels en zomen (Weeda et al. 2005).

4.8. Drukfactoren op H91D0 Hoogveenbossen

Figuur 4.7 Stikstofdepositie in de periode 2018-2030 (Aerius 2022)

Vermesting en verzuring – Stikstofdepositie

De kritische depositiewaarde voor Hoogveenbossen ligt op 1786 mol N/ha/jaar (Van Dobben *et al.*, 2012). Uit deze analyse die is afgezet tegen de afgesproken herstelmaatregelen blijkt dat voor dit habitattype het aandeel overbelast in 2030 nog maar 4% bedraagt.

Dit habitattype is afhankelijk van zeer tot matig voedselarme omstandigheden in de bovengrond. Naast eutrofiëring door stikstofdepositie vormt de toevoer van aangerijkt (grond)water een bedreiging, wat kan leiden tot verzuuring en op den duur het verdwijnen van het habitattype.

De aanvoer van verrijkt oppervlaktewater kan de karakteristieke moslaag van het hoogveenbos verdringen door kruiden die kenmerkend zijn voor eutrofe omstandigheden. Plaatselijk is dit waarneembaar rondom de Koffiepoel en de uitstroom in de Roode beek.

Tot slot treedt vermisting op in de vorm van interne eutrofiëring op plekken waar water niet kan afvloeien en stagneert op locaties met hoogveenbos. Door verstoring van de mineralenbalans kan onder invloed van sulfaat of fosfaat een versnelde afbraak van organische stof plaatsvinden, waarbij onder zuurstofloze omstandigheden slib en dode plantenmaterialen zich ophopen en een troebele waterlaag veroorzaken. Stroomafwaarts van de Koffiepoel zijn plekken aanwezig met een stinkende waterlaag die massaal bedekt is met een kroosdek. Dit wijst op interne eutrofiëring van het terrein.

Verdroging

Een bedreiging voor dit habitatype is verdroging. Als gevolg hiervan wordt de veenmineralisatie versterkt, wat sterk ten koste gaat van de kwaliteit. Een verhoogde stikstofopbouw als gevolg van atmosferische depositie kan de effecten van verdroging versterken. Vanwege de verdiepte ligging van de Roode beek ter plekke, mag hier in de directe omgeving verdroging verondersteld worden. In het terrein zijn op verschillende plekken nog voormalige ontwateringsgreppels aanwezig die het hoogveenbos aantasten. De recht gegraven loopjes zijn goed herkenbaar in het terrein en zorgen door deze vorm voor insnijding en erosie met verdroging als gevolg. Ook rond de Koffiepoel komt op een paar plekken hoogveenbos voor. Aan de uiterste westpunt zijn vochtige begroeiingen gelegen deze ogen meer voedselrijk en verdrogingsgevoeliger, wat terug te zien is in het ontbreken van een hoog aandeel veenmos. De beide hoogveenbosjes in het bronnengebied liggen op met rabatten en diepe ontwateringsgreppels intensief ontwatert terrein. Dit heeft negatieve effecten op het vochtafhankelijke bostype. De mos- en kruidlaag zijn hier karakteristiek voor sterk verstoort terrein.

Areaal

Het totaal areaal voldoet momenteel niet aan het minimum oppervlak voor optimaal functioneren van dit habitatype. Uitbreiding van dit habitatype maakt het systeem minder kwetsbaar voor negatieve invloeden uit de omgeving. Dit lijkt de beste manier om de duurzame staat van instandhouding te garanderen, zeker gezien het feit dat maatregelen in het bos slechts beperkt mogelijk zijn.

Waterkwaliteit

Het diepere grondwater bevat teveel nitraat waardoor uiteindelijk de kwaliteit van de vegetatie onder druk komt te staan.

Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is hoog, waarbij er ook activiteiten plaatsvinden die ontoelaatbaar zijn zoals stroperij, dumpen van drugsafval en het maken van open vuur maar het betreft ook activiteiten die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan met name betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door bezoekers met loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan. Op dit moment is de handhaving capaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

5. Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is een sterk geaccidenteerd heide- en bosgebied gelegen binnen de gemeenten Heerlen, Brunssum en Landgraaf. Verreweg het grootste deel bestaat uit droog bos, voornamelijk met grove den. Verder is het habitatype Droge heide (H4030) over een groot oppervlak aanwezig. Centraal in het gebied ligt de bovenloop van de Roode beek die hier een natuurlijk karakter heeft. De Roode beek vindt hier zijn oorsprong in het bronnengebied. Rondom dit bronnengebied zijn de habitattypen Vochtige heide (H4010), Actieve hoogvenen (heideveentjes) (H7110B) en Hoogveenbos (H91D0) aanwezig. Plaatselijk is hier ook het habitatype Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150) aanwezig dat daarnaast voorkomt in het vennengebied van de Schrieversheidevennen, ten noorden van het bezoekerscentrum.

In het centrum van het Natura 2000-gebied ligt een open schrale zandvlakte, een met mioceenzand afgedekt terrein. Dit terrein behoorde oorspronkelijk ook tot het brongebied van de Roode beek, maar is opgevuld met afgegraven deklagen ten tijde van de bruinkoolwinningen in de vorige eeuw (Provincie Limburg, 2009). In het noordwesten lag een deels uitgegraven veenmoeras (de 'Koffiepoel'). Hier ontsprong ooit een zijtak van de Roode Beek die op de historische kaart van circa 1840 nog goed te zien is. Het veenmoeras is in het verleden volgestort met deklagen met zand en löss. Het open water van de 'Koffiepoel' is het enige element dat hier momenteel nog aan herinnert. Het is nu in gebruik als visvijver.

Het noordelijk deel van de Brunssummerheide is het deelgebied Brandenburg. Dit gebied ligt gescheiden van het centrale gebied door de aanwezigheid van de provinciale weg N299 (zie figuur 1). Ook dit gebied bestaat voornamelijk uit droge en natte heide. Net als in het oorsprongsgebied van de Roode Beek zijn op de Brandenburg hellingveentjes met het habitatype Actief hoogveen (heideveentjes) (H7110B) aanwezig (Provincie Limburg, 2008; 2009). De 'Heikop' is gelegen tussen het bronnengebied en de Brandenburg, hier bevinden zich twee veenputjes met het habitatype Zure vennen (H3160) te midden van een open vegetatie van Vochtige heide (H4010A) en Actieve hoogveentjes (H7110B).

Daarnaast bestaat het Natura 2000-gebied uit vochtige hooilanden en droge schraalgraslanden. Enkele van deze graslanden kwalificeren voor het habitatype Heischrale graslanden (H6230). Ze komen zowel in een vochtige als droge variant op de Brunssummerheide voor.

Zoals uit de beschrijving hierboven blijkt heeft de Brunssummerheide een sterk antropogeen karakter door o.a. de winning van delfstoffen. Niet alleen de open zandvlakte in het centrum van het gebied is hier een voorbeeld van, maar ook de volgestorte en met löss afgedekte oude zandgroeve nabij het bezoekerscentrum. De winningen behoren tot een ver verleden. Bij het beoordelen van de verschillende habitattypen en het formuleren van maatregelen dient met het deels antropogene karakter altijd rekening gehouden te worden.

In het zuidoostelijke deel van de Brunssummerheide en rondom de Heihof is het habitatype (H9120) Beuken-Eikenbos met hulst fragmentarisch aanwezig.

5.1. Bepaling van het doelbereik

De habitattypen en leefgebieden van het N2000-gebied Brunssummerheide zijn beoordeeld aan de hand van formats met vaste ecologische criteria. Zie achtergrondrapport (Bijlsma et al. 2021) voor nadere toelichting bij deze werkwijze en de criteria. In hoofdstuk 3 zijn deze omgevingscondities per habitatype benoemd.

In onderstaande overzicht worden deze beoordelingen per habitatype en habitatrictlijnsoort en weergegeven. Hierop volgt dan een overzicht voor het hele Natura 2000-gebied de Brunssummerheide.

5.2. H3160 Zure vennen

Landschappelijke positie en samenhang

De zure vennen op de Brunssummerheide liggen momenteel in een open bos en heidelandschap. Vochtige heide komt met name voor aan de randen van de grootste van twee plassen. Het criterium Landschappelijke positie en samenhang scoort voldoende.

Oppervlaktebehoefte

Van een duurzame en voor de langere termijn houdbare oppervlakte is geen sprake op de Brunssummerheide. Het oppervlak van zure vennen is minder dan 200m² en is zonder gericht beheer moeilijk in stand te houden. Als gericht beheer achterwege blijft zullen de twee plassen door successie verlanden. Het criterium oppervlaktebehoefte scoort onvoldoende

Structuur

De twee vennen zijn niet door bomen omgeven en liggen in een open heideterrein. Het water is voedselarm (oligotroof) en heeft een zuurgraad van tussen pH 4-5 en is helder.. De oeverbegroeiing van de twee plasjes is grotendeels laagproductief met veenmossen, zeggen en veenpluis. Het criterium structuur scoort voldoende

Functie

De waterstanden zijn sterk wisselend, het hoogst gelegen vennetje valt regelmatig droog in warme zomers. Het sterke vermoeden bestaat dat de twee vennetjes zijn gegraven waarbij de gliedelaag is doorbroken dat daardoor tevens

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

bijdraagt aan de verdroging van het systeem. De locatie wordt niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwdieren maar is wel gelegen in een recreatief druk bezocht natuurgebied. Vertrapping van de oevers komt regelmatig voor en bezoekers laten honden in de vennetjes zwemmen. De verspreidingstrend tussen goed en onvoldoende en de stikstofdepositie is beduidend hoger dan de KDW van 714 mol N/ha/jaar. Het criterium functie scoort onvoldoende

Karakteristieke flora en vegetatie

Het aantal karakteristieke plantensoorten in het gebied blijft onder de 5 soorten steken zijnde Klein blaasjeskruid en Witte Snavelbies. Het criterium karakteristieke flora en vegetatie scoort beduidend.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 is er een karakteristieke faunasoort aangetroffen (zie bijlage 10.4.1).

5.3. H4010A Vochtige Heide

Landschappelijke positie en samenhang

Vochtige heide komt op een drietal locaties voor, de twee grootste locaties bevinden zich in het brongebied van de Roode beek en op de Brandenburg. Het brongebied lijkt niet verdroogd. Hydrologie is relatief intact. GWT III. Wel is de samenhang aangetast door o.s. infrastructuur en bebossing en zijn de locaties behoorlijk geïsoleerd. De niet-verdroogde vochtige heide is in gradiënt aanwezig met droge heide. Echter, op alle OGOR meetpunten waar vochtige heide/actief hoogveen aanwezig is, zakt de GLG de laatste vier jaar te ver weg waardoor er serieuze zorgen ontstaan wat betreft het in stand kunnen houden van dit habitatype.

Het criterium landschappelijke positie en samenhang scoort onvoldoende.

Oppervlaktebehoefte

De oppervlakten van de vochtige heide locaties zijn (zeer) klein. De afstanden tussen de locaties zijn groot en er is sprake van barrièrewerking door de ligging van de N299 tussen het brongebied en de Brandenburg. Daardoor scoort het criterium oppervlaktebehoefte onvoldoende.

Structuur

Er is sprake van een kleinschalig vegetatiepatroon en op de hogere delen is struikheide aanwezig en in de lagere delen o.a. Beenbreek en er zijn een aantal karakteristieke veenmossoorten aanwezig o.a. Wrattig veenmos, Zacht veenmos en Kussentjesveenmos.

In het brongebied en de Brandenburg komt vochtige heide voor in combinatie met pioniervegetaties. Het criterium structuur scoort voldoende

Functie

De hydrologie is goeddeels intact en het landschap wordt incidenteel begraasd door schapen en geiten. Vergrassing is geen groot probleem op de Brunsummerheide. De langjarige trend in bedekking pijpenstrootje is stabiel tot afnemend. De verspreidingstrend van de karakteristieke soorten gaat achteruit (Zuijlen en Ketelaar (2009)). De stikstofdepositie is hoger dan de KDW. Het criterium behoudsstatus scoort onvoldoende.

Karakteristieke flora en vegetatie

Er worden 9 karakteristieke plantensoorten aangetroffen, het criterium scoort beduidend.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er tussen de 4 en 5 karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.2).

5.4. H4030 Droge heide

Landschappelijke positie en samenhang

De aanwezige droge heide in combinatie met vochtige heide maakt onderdeel uit van een gevarieerd heidelandschap. De (zeer) arme onvruchtbare bodem heeft in combinatie met het eeuwenlang menselijk ingrijpen (o.a. kappen van het aanwezige bos) ervoor gezorgd dat er een heidelandschap is ontstaan. Het huidige heidelandschap is een historische continuering. Het criterium landschappelijke positie en samenhang scoort goed.

Oppervlaktebehoefte

Het gebied heeft een aanzienlijk oppervlak droge heide dat op korte termijn vergroot kan worden. Voor alle relevante netwerkafstanden wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden. Het criterium scoort goed.

Structuur

De structuur van de droge heide is eentonig, variatie ontbreekt. Verspreid in het gebied staat incidenteel een inlandse eik. Het criterium structuur scoort onvoldoende.

Functie

De begrazing van de droge heide gebeurt voornamelijk gescheperd. De dominantie van pijpenstrootje in het gebied is relatief laag, de langjarige trend is stabiel tot afnemend. De verspreidingstrend van de karakteristiek soorten is min of meer stabiel. De stikstofdepositie is hoger dan de kdw. Het criterium bevindt zich tussen voldoende en onvoldoende.

Karakteristieke flora en vegetatie

Er zijn minstens 9 karakteristieke soorten aanwezig waardoor dit criterium als uitstekend wordt beoordeeld.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er tussen de 5 en 8 karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.3).

5.5. H6230 Heischrale graslanden

Landschappelijke positie en samenhang

Het habitatype komt verspreid voor op een aantal locaties op de Brunssummerheide, de oppervlakten van de locaties zijn klein. Van twee locaties zijn de groeiplaatsen verrijkt, bij de Middenberg gaat het om lemig en kleilig materiaal vrijkomend uit de mijnbouw dat ter plekke gestort is. De locatie Schrieversheidevennen wordt verrijkt door water dat afstroomt vanuit de aanwezige vuilstort. De locaties op de Brunssummerheide liggen geïsoleerd. Het criterium landschappelijke positie en samenhang scoort onvoldoende.

Oppervlaktebehoefte

Verspreid over een viertal locaties is het totale oppervlak van dit habitatype op de Brunssummerheide ongeveer 1ha. Het minimumareaal voor dit habitatype bedraagt 0,5ha en voor het optimaal functioneren is een oppervlakte vanaf enkele hectares wenselijk. De afstand tussen de viertal locaties varieert van 400m tot meer dan 1km met grote bosclusters als barrière. Het criterium oppervlaktebehoefte scoort onvoldoende.

Structuur

De verschillende locaties hebben te maken met verruiging door o.a. opslag van wilgen, berken en adelaarsvaren, dit wordt deels teniet gedaan door gerichte beheermaatregelen uit te voeren. Het aandeel pijpenstrootje lijkt door

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

begrazingsbeheer af te nemen. De locaties zijn dermate klein en geïsoleerd dat men kan spreken van losse (onderbroken) locaties. Het criterium structuur scoort voldoende

Functie

De percelen worden regelmatig gemaaid en begraasd. De verspreidingstrend is mede door gericht beheer licht positief. De stikstofdepositie is beduidend hoger dan de kdw en zal de komende tien jaar nog te hoog zijn. Het criterium scoort onvoldoende.

Karakteristieke flora en vegetatie

Er zijn minimaal 7 karakteristieke plantensoorten aanwezig. Het criterium scoort goed.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er tussen de 3 en 4 karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.4).

5.6. H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes

Landschappelijke positie en samenhang

Actieve hoogvenen komen op twee locaties voor op de Brunsummerheide. De grootste locatie is in het bronnengebied, de andere locatie is op de hellingen van de Brandenburg. Het criterium scoort goed.

Oppervlaktebehoefte

In totaal is er ongeveer 3ha actief hoogveen aanwezig op de Brunsummerheide waarvan het grootste deel in het bronnengebied. Het criterium scoort onvoldoende.

Structuur

De vegetatie in het bronnengebied en op de Brandenburg herbergt goed ontwikkelde slenken en bulten. In het bronnengebied is open water aanwezig en op de Brandenburg is geen open water aanwezig. De pH is matig zuur en bevindt zich tussen de 4,2 en 5,6. Het hoogveen op de Brandenburg wordt gevoed door ondiep grondwater dat bestaat uit lokaal regenwater en de alkaliniteit in de wortelzone is lager dan <0,2 meq/l.

In het bronnengebied is door de constante voeding met basen- en voedselarm water het grondwater in de hellingveentjes ietwat gebufferd en minder mineraal- en voedselarm dan puur door regenwater gevoede hoogveentjes. Het water in het bronnengebied is daardoor vermoedelijk arm aan kationen. Er is op beide locaties geen sprake van een dominantie van pijpenstrootje of pitrus. Het criterium scoort goed.

Functie

De waterstand in de hellingveentjes op de Brandenburg is normaliter vrij hoog en zakt in een "normale" zomer 10 á 20cm weg. Echter, door de hete droge zomers van 2018 en 2019 blijkt uit metingen dat het grondwater wegzakt tot een diepte variërend tussen de -20 cm tot -60 cm beneden maaiveld. Ook in het bronnengebied is bij OGOR meetpunt 1 tijdens de hete zomers een daling van het grondwater geconstateerd. In de periode 2018 en 2021 is de GLG op die locatie 0,31m onder het maaiveld.

Buffering op de Brandenburg is niet tot nauwelijks aanwezig (Bware 2020): in het bronnengebied zal buffering enigszins plaatsvinden omdat het grondwater wat langer dan op de Brandenburg in de bodem aanwezig is. De twee locaties dienen niet als drinkplaats voor landbouwhuisdieren en er vindt geen eutrofiëring plaats door ganzen en/of meeuwen.

De algemene trend maar ook voor de karakteristieke soorten is negatief, er is jarenlang een langzame verdroging gaande en de stikstofbelasting is dermate hoog dat vergrassing en bosvorming aan de orde zijn. De stikstofdepositie is beduidend hoger dan de KDW en zal dat nog vele jaren zijn. Het criterium functie scoort is onvoldoende.

Karakteristieke flora en vegetatie

Op basis van onze gegevens zijn er meer dan 12 karakteristieke plantensoorten aangetroffen en daarmee scoort het criterium voldoende.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er 3 karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.5).

5.7. H7150 Pioniersgemeenschappen met snavelbiezen

Landschappelijke positie en samenhang

De Brunssummerheide is een reliëfrijk heidelandschap met op diverse locaties stagnerende bodemlagen (o.a. de Brandenburg) waardoor er een mozaïek bestaat met diverse habitattypen zoals vochtige heide H4010, heischrale graslanden H6230 en actief hoogveen H7110B. Het criterium landschappelijke positie en samenhang is goed.

Oppervlaktebehoefte

De afstand van het bronnengebied tot de twee andere locaties op de Brunssummerheide is ongeveer 1km. Tussen de verschillende locaties liggen aanzienlijke bosgebieden en tussen het bronnengebied en de Brandenburg ligt een autoweg als barrière. Het totale oppervlak in het gehele gebied is ongeveer 1ha daarmee wordt niet aan de oppervlakte behoefte voldaan. Het criterium scoort onvoldoende.

Structuur

In het bronnengebied en op de Brandenburg komt met name Witte snavelbies voor en op enkele locaties ook Bruine snavelbies, de laatste nergens vlakdekkend. Het type is in gradiënt aanwezig met de vochtige en droge heide. Het criterium scoort voldoende.

Functie

Door een te lage dynamiek wordt er 1 keer per 10 jaar kleinschalig geplagd en waar vergrassing optreedt wordt er extensief begraasd. Verdroging vormt een bedreiging voor het bronnengebied en mogelijk ook in de Schrieversheidevennen. Op de Brandenburg is door de droge zomers van 2018 en 2019 een forse verdroging geconstateerd. De verspreidingstrend zal mede door de verdroging, een te hoge stikstofdepositiewaarde en een te lage dynamiek onvoldoende zijn. Daarbij zal het geringe oppervlak van het habitatype en de aanzienlijke afstand tussen de verschillende locaties ook geen positieve bijdrage leveren aan de verspreidingstrend. De stikstofdepositie is hoger dan de kdw maar zal binnen enkele jaren onder deze waarde zakken. Het criterium scoort onvoldoende.

Karakteristieke flora en vegetatie

Er komen minder dan 8 karakteristieke soorten voor, het criterium scoort beduidend.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er geen karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.6).

5.8. H9120 Beuken- eikenbossen met hulst

Landschappelijke positie en samenhang

Op droge leemgronden is er een oude bosgroeiplaats aanwezig die sterk is aangetast en versnipperd. De historische infrastructuur is voor een deel nog intact.

Oppervlaktebehoefte

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Bosgebied beduidend kleiner dan 40ha.

Structuur

De natuurlijke sterfte is in het bos tussen goed en onvoldoende en dit geldt ook voor de verjonging in het bosgebied. Er is minder dan <15m³/ha liggend en staand dood hout aanwezig. Er zijn minder dan <5 dikke bomen (>80cm dbh) per ha aanwezig en een holtixeromormoders (zeer dik humusprofiel) is afwezig.

Functie

Geen continuïteit in verjonging van beuk, inlandse eik, berk of hulst (blijkens uniforme diameterverdeling en hoogte). Ontwortelingskluiten en -kuilen (van bomen >30cm) ontbreken of zijn incidenteel aanwezig. Liggend dood hout >30cm diameter afwezig of alleen lokaal aanwezig. Begrazing door grote herbivoren afwezig. Er zijn veel exoten aanwezig in de boomlaag en/of aspectbepalend in de struiklaag. Er is sprake van een stabiele tot positieve verspreidingstrend voor merendeel karakteristieke soorten.

Karakteristieke flora en vegetatie

Er zijn meer of gelijk aan 14 karakteristieke soorten aangetroffen.

5.9. H91D0 Hoogveenbossen

Landschappelijke positie en samenhang

Het hoogveenbos op de Brunsummerheide komt voor in een gradiënt met een nat heide landschap en deels actief hoogveen. De optimale GLG is < 40cm onder maaiveld, hier wordt ruimschoots aan voldaan (tabel1: zie tabel BRH 05 en 06). Het criterium scoort goed.

Tabel: Grondwaterstanden - GHG/GLG

Meetpunt	Filter	Aantal jaar	GHG (m -I	GLG (m -I	GVG (m -I	Gwt
BRH01		1	8	0,06	0,25	0,12 la
BRH03		1	8	0,08	0,25	0,14 la
BRH02		1	8	0,12	0,45	0,17 la
BRH04A		1	5	-0,48	-0,05	-0,42 la
BRH05		1	3	0,07	0,1	0,08 la
BRH07		1	5	0,21	0,38	0,25 la
BRH06		1	3	0,03	0,06	0,05 la

Tabel 1

Oppervlaktebehoefte

De oppervlakte van het hoogveenbos op de Brunsummerheide is 11,8 ha waarvan het kerngebied langs de rode beek een oppervlak heeft van 9,8ha. Het scoort criterium onvoldoende

Structuur

Het Hoogveenbos is spontaan ontstaan en de veenmossen zijn pleksgewijs dominant. Er zijn locaties die minder goed ontwikkeld zijn omdat er sprake is van verdroging en onder invloed staan van grondwater met teveel nitraat. Pijpenstrootje en bramen zijn op sommige locaties aspectbepalend. Het criterium scoort voldoende.

Functie

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Of er een continuïteit aanwezig is van ontwortelingskluiten is ons niet bekend! Uit de 2de en 3de provinciale kartering blijkt dat het goed ontwikkelde aandeel hoogveenbos gelijk is gebleven, daaruit kan wellicht geconcludeerd worden dat de verspreidingstrend van karakteristieke soorten zich tussen goed en onvoldoende bevindt. De stikstofdepositie is hoger dan de KDW. Het criterium scoort voldoende

Karakteristieke flora en vegetatie

Er zijn 3 karakteristieke plantensoort aangetroffen, daarmee scoort het criterium beduidend.

Karakteristieke fauna

In de laatste periode van 2016-2021 zijn er geen karakteristieke faunasoorten aangetroffen (zie bijlage 10.4.8).

5.10. H1166 Kamsalamander

Oppervlakte

Er zijn minder dan 3 voortplantingswateren met onderling 100m afstand, daarmee scoort dit criterium onvoldoende/marginaal.

Kwaliteit voortplantingswateren

De wateren zijn kunstmatig aangelegd en kunnen in potentie dienst doen als voortplantingswateren. Echter, uit recent onderzoek (Felix, R., H. Moonen, L. Paulssen & A. de Groot 2022. De kamsalamander op de Golfbaan) blijkt dat een groot deel van de poelen niet geschikt is omdat ze vis bevatten, het ontbreekt aan geschikt landbiotoop, te snel droog vallen en sterk aan het verlanden zijn. Een aantal wateren op het golfterrein zijn in potentie voor de 100-dagen ontwikkelingsperiode van de larve (van ei tot juveniel) waterhoudend er zijn ook veel wateren die droog vallen en te klein zijn. De wateren liggen op het golfterrein deels in de zon en deels in de beschaduwde bosranden. Het criterium scoort onvoldoende.

Kwaliteit landbiotoop

Het landbiotoop op het golfterrein is beperkt, met name in de vorm van kleine landschapselementen en op maximaal 250m van voortplantingswateren, verbonden via lijnvormige elementen in het landschap en ontwikkelde bosranden met matig ontwikkelde mantel-/zoomvegetaties, vrij harde overgang. Rondom diverse poelen ontbreekt het aan geschikt landbiotoop. Een groot deel van het golfterrein bestaande uit grasland wordt gedraineerd. Het criterium scoort onvoldoende.

Drukfactoren/exoten

Van de potentieel geschikte voortplantingswateren op het golfterrein en de Brunsummerheide is meer dan 20% door exoten en/of vissen bezet. Criterium scoort onvoldoende.

Drukfactoren/vertrapping-eutrofiering

De aanwezige (potentiele) voortplantingswater zijn geeutrofiëerd door het gebruik van mest op het golfterrein. Het criterium scoort voldoende.

Duurzaamheid populatie

Omvang

Baserend op de laatste onderzoeken (jaren 2020, 2021 en 2022) in het gebied kan worden gesteld dat er minder dan 500 individuen per metapopulatie aanwezig zijn. Het criterium scoort onvoldoende.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Aantalstrend

De trend is duidelijk negatief en het criterium scoort daardoor onvoldoende.

Verspreidingstrend

Is negatief en daarmee scoort het criterium onvoldoende.

6. Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van alle maatregelen die uitgevoerd zijn of nog uitgevoerd worden per habitattype en soort. Bronmaatregelen zijn in deze versie van de NDA Brunssummerheide nog niet verwerkt omdat deze nog niet beschikbaar waren op het moment van het schrijven.

Informatie over de locatie waar, welke maatregelen zijn uitgevoerd en het effectgebied van de maatregel is veelal niet beschikbaar waardoor deze informatie ontbreekt in deze versie van de NDA.

Vanuit de voormalige PAS zijn maatregelen geformuleerd voor stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden. De PAS-maatregelen zijn uitgewerkt en opgenomen in de gebiedsanalyse voor het Natura 2000-gebied Brunssummerheide en leveren een bijdrage aan het behalen van de natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. De maatregelen zijn bedoeld om de negatieve effecten als gevolg van de veel te hoge stikstofdepositie te kunnen bestrijden opdat de kwaliteit van de stikstofgevoelige habitattypen niet verder achteruit gaat. Deze maatregelen worden uitgevoerd in afwachting van een substantiële verlaging van de stikstofdepositie tot een niveau dat niet meer schadelijk is voor de habitattypen en leefgebieden. Het reguliere beheer valt hier niet onder en wordt hier ook niet benoemd. Aanvullend aan de PAS-maatregelen zijn er maatregelen opgenomen in het Natura 2000-beheerplan die dan wel zijn ontstaan uit nieuwe inzichten na het opstellen van de gebiedsanalyse, dan wel geen link hebben met stikstofgevoelige habitattypen, maar wel noodzakelijk zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. In onderstaande tabel 6.1 zijn al deze maatregelen samengevoegd. Ook worden in de onderstaande tabellen de SPUK maatregelen beschreven. Er is opgenomen voor welke habitattypen de maatregelen zijn bedoeld, een omschrijving en het doel van de maatregelen, omvang en de te verwachten responstijd. Tevens is aangeven vanuit welk beleidskader de maatregel is opgenomen en of de maatregel op al is uitgevoerd op het moment van dit schrijven. Nog niet in de tabellen opgenomen zijn de maatregelen die volgen op de 1^e PAS periode, nu als Natura 2000-maatregelen benoemd. Dit betreft ook maatregelen die de negatieve effecten als gevolg van de veel te hoge stikstofdepositie moeten bestrijden.

6.1. Uitgevoerde en geplande maatregelen per habitattype

6.1.1. H3160 Zure vennen

Op de Brunssummerheide is het zure ven met name aanwezig bij het Gerrits hangveentje. Rondom de twee veentjes is 0,5 hectare aan bos gekapt om verdroging tegen te gaan en minder bladinwaai. Er is en wordt kleinschalig gemaaid en langs de oevers wordt pijpenstrootje verwijderd. Het plaatsen van een OGOR meetnet peilbuis en het hydrologische onderzoek is uitgevoerd. Het kleinschalig plaggen is uitgevoerd maar wordt voortgezet en ook het verwijderen van bosopslag wordt gedaan en voortgezet.

Er moet nog een nulmeting gedaan worden en een onderzoek naar standplaatscondities en het aspect zure vennen op de Brunssummerheide.

6.1.2. H4010A Vochtige heide

Begrazing, kappen van bos, kleinschalig maaien, plaggen en bekalken, verwijderen bosopslag is uitgevoerd. Het plaatsen van twee OGOR peilbuizen in respectievelijk Schrieversheidevennen en het Gerrit's hangveentjes is uitgevoerd. Ook het hydrologische onderzoek Schrieversheidevennen is uitgevoerd.

Het afdammen van greppeltjes in de vorm van een proef en het afsluiten van een drainagebuis is uitgevoerd.

Het bekalken van de helling van het Gerrits hangveentje, het herstellen van het maaiveld, het bewust niets doen is nog niet uitgevoerd.

6.1.3. H4030 Droge heide

Het kappen van bos voor de droge heide is nog niet uitgevoerd. Kleinschalig maaien wordt cyclisch uitgevoerd om de structuur te verbeteren en de vergrassing tegen te gaan. Onderzoek naar de minerale samenstelling is uitgevoerd. Onderzoek naar de effectiviteit van het bekalken is uitgevoerd in 2020. Plaggen, vervolgbeheer van gekapt bos, het verwijderen van bosopslag is uitgevoerd.

6.1.4. H6230 Heischrale graslanden

Het kappen van bos, verwijderen bosopslag, begrazen en het kleinschalig maaien is uitgevoerd en is cyclisch. Het verminderen van de verstoring en het aanpassen van de openstelling en meer toezicht is nog niet uitgevoerd. Hydrologisch herstel diepere grondwater is in uitvoering.

6.1.5. H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes

Kappen van bos van 2,5 ha, verwijder bosopslag (achterstallig onderhoud) en vervolgbeheer van gekapt bos is uitgevoerd. Het verbeteren van de handhaving en toezicht en vermindering van de verstoring is nog niet uitgevoerd. Het afdammen van greppeltjes voor het herstellen van de hydrologie en bevorderen van een lichte buffering is uitgevoerd en hydrologisch herstel diepere grondwater door het verhogen regionale drainagebasis en verbeteren waterkwaliteit is in uitvoering.

6.1.6. H7150 Pioniervegetaties met Snavelbiezen

Betere handhaving en toezicht door het aanpassen van openstelling en het verminderen van de verstoring is nog niet in uitvoering. Het plaatsen van een OGOR meetnet peilbuis in de Schrieversheidevennen is uitgevoerd. Het hydrologische onderzoek Schrieversheidevennen waarbij maatregelen zijn voorgesteld voor venherstel is uitgevoerd. Het concrete venherstel voor de Schrieversheidevennen is nog niet in uitvoering.

6.1.7. H9120 Eikenbossen met hulst

Het bestrijden van exoten en ingrijpen in de soortensamenstelling waardoor de pH verhoogd, de bosstructuur verbeterd en er een gunstiger milieu ontstaat voor bosplanten is nog niet in uitvoering. Ook is areaaluitbreiding nog niet in uitvoering.

6.1.8. H91D0 Hoogveenbossen

Het kappen van bos is uitgevoerd om de hydrologie te verbeteren. De vegetatiestructuur aanpassen door exotenbestrijding is nog niet in uitvoering. Het afdammen van greppeltjes om de hydrologie te herstellen is uitgevoerd. Uitbreiding van het areaal is nog niet in uitvoering

6.1.9. H1166 Kamsalamander

Het inrichten van 10 poelen en inrichten verbindingzone (incl. verzuringonderzoek) is nog niet in uitvoering.

Beleidska der	Habitatt ype	Omschrijving	Doel	Poten tiele effecti viteit	Respon stijd	Frequenti e uitvoering	Frequentieh erhaling	Omvang	Eenhe id	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
PAS	H4010A	Begrazing	Tegengaan effecten van constante overbelasting met stikstof	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	15,3	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4030	Begrazing	Tegengaan effecten van constante overbelasting met stikstof	groot	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	138	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H6230	Begrazing	Tegengaan effecten van constante overbelasting met stikstof	matig	> 10 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,4	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H7150	Begrazing	Tegengaan effecten van constante overbelasting met stikstof	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	1,4	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H2330	Begrazing	Tegengaan effecten van constante overbelasting met stikstof	klein/ matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	7,2	ha	klaar maar cyclisch
PASV	H9120	Exoten bestrijding	Verhogen pH; verbeteren bosstructuur, gunstiger milieu voor bosplanten	groot	>10j	cyclisch	1 keer per 3 jaar	9,2	ha	niet in uitvoering
PASV	H9120	Ingrijpen soorten samenstelling	Verhogen pH; verbeteren bosstructuur, gunstiger milieu voor bosplanten	groot	>10j	eenmalig	eenmalig	9,2	ha	niet in uitvoering
PAS	H3160	Kappen bos	Tegengaan verdroging	groot	< 1 jaar	Eenmalig	eenmalig	0,5	ha	klaar
PAS	H4010A	Kappen bos	Nieuwe vestiging en herstel hydrologie	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	3	ha	klaar
PAS	H4030	Kappen bos	Isolatie tegengaan en heideverbindi ngen creeren	groot	5-10 jaar	Eenmalig	eenmalig	5,3	ha	In subsidiebeschikki ng 2018-2021: uitvoering 0%
PAS	H6230, H7110B, H19D0	Kappen bos	Verbeteren hydrologie	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	2,5	ha	klaar
N2000		Verzuring	Ph verhogen vijvers golfbaan en blusvijver middels bekalken	klein/ matig	5-10 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
N2000	H2330, H3160, H4010A, H4030, H6230, H91D0	Verplaatsen piekbelaster	Extra terugdringen stikstofdeposi tie	groot	> 10 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	vervallen
PAS	H2330, H3160, H4010A, H4030, H6230, H91D0	Verordening veehouderijen en Natura 2000	Extra terugdringen stikstofdeposi tie	matig/ groot	1-5 jaar	Eenmalig	doorlopend			niet in uitvoering
N2000		informatievoorzie ning	Verhogen draagvlak			Cyclisch	doorlopend	1	stuks	niet in uitvoering

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

N2000		Educatie en bewustwording	Verhogen draagvlak			Cyclisch	doorlopend	1	stuks	niet in uitvoering
Beleidskader	Habitattype	Omschrijving	Doel	Potentiele effectiviteit	Responstijd	Frequentie uitvoering	Frequentieherhaling	Omvang	Eenheid	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
N2000		Informatieborden bij uitvoering	Verhogen draagvlak			Cyclisch	doorlopend	1	stuks	niet in uitvoering
PAS-aanvullend	H4030, H3620, H7110B, H7150, H91D0	Handhaving en toezicht	Aanpassing openstelling en toezicht	groot	1-5 jaar	Eenmalig	cyclisch	1	stuks	niet in uitvoering
N2000	H4030	Beheer van de EVZ Tevenerheide	EVZ tussen Brunsummerheide-Tevenerheide	groot	1-5 jaar	Cyclisch	Jaarlijks	12,5	ha	niet in uitvoering
PASV	H9120, H91D0	Vegetatiestructuur aanpassen	Exotenbestrijding	matig	>10 jaar	Eenmalig	eenmalig	2	ha	niet in uitvoering
PASV	H9120	Vegetatiestructuur aanpassen	Vervolgbeheer Exotenbestrijding	matig	1-5 jaar	Cyclisch	Cyclisch	2	ha	niet in uitvoering
PAS-aanvullend	H4010A	bestrijding erosie	Verspoeling bodem	groot	>10 jaar	Eenmalig	eenmalig			niet in uitvoering
PAS	H4010A, H7110B	Afdammen greppeltjes, afsluiten drainagebuis	Tegengaan verdroging, herstel hydrologie	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS-aanvullend	H4010A	Bekalken helling Gerrits hangveentje	pH verhogen	matig	1-5j	cyclisch	1 keer per 6 jaar	1	ha	niet in uitvoering
PAS-aanvullend	H4010A	Herstellen maaiveld Gerrits Hangveentje	Verbeteren abiotische omstandigheden	groot	5-10j	Eenmalig	eenmalig	pm	pm	niet in uitvoering
PAS	H3160	Hydrologisch herstel	Verbeteren grondwaterhuishouding	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1		klaar
PAS	H4010A, H6230, H7110B, H91D0	Afdammen greppeltjes	Herstel hydrologie en lichte buffering	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1000	m	klaar
PAS	H3160, H4010A	Herstel Gerrits hangveentje	Hoge en stabiele waterstanden ; herstel aanvoer van lokaal grondwater (CO2)	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1		klaar
PAS-aanvullend	H6230	waterhuishouding /verdroging aapakken	verdroging opheffen	groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
N2000		Inrichting poelen	Geschikter maken Poelen golfbaan	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	20	stuks	niet in uitvoering

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Beleidska der	Habitatt ype	Omschrijving	Doel	Poten tiele effecti viteit	Respon stijd	Frequenti e uitvoering	Frequentieh erhaling	Omvang	Eenhe id	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
PAS- aanvullend	H3160, H4030, H3620, H7110B, H7150	Verminderen verstoring	Aanpassing recreatieve routes	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	2	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H3160, H3620, H7110B, H7150	Verminderen verstoring	Uitrasteren kwetsbare gebieden	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	4	stuks	niet in uitvoering
N2000		Vegetatiestructuur aanpassen	Kappen naaldbomen Golfbaan	klein	NVT	Eenmalig	eenmalig	5	stuks	niet in uitvoering
N2000		Maaibeheer	Aangepast maaibeheer poelen golfbaan	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	20	stuks	niet in uitvoering
PAS	H3160	Kleinschalig maaien	Verwijderen Pijpenstrootje langs oeverzone	groot	< 1 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,07	ha	klaar maar wordt voorgezet
PAS	H4010A	Kleinschalig maaien	Structuurvari atie	matig	1-5 jaar	Cyclisch	2 keer per PAS-tijdvak	0,31	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4030	Kleinschalig maaien	Verbeteren structuur; vergrassing en verbossing voorkomen	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	2,76	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H6230	Kleinschalig maaien	Afvoer nutrienten	matig	5-10 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,2	ha	klaar maar cyclisch
N2000		Ontwikkeling populatie	inzicht ontwikkeling			Cyclisch	6 keer	1	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend		Trendbepaling	inzicht ontwikkeling			eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H4010A	Niets doen	Laten verlanden Gerrits Hangveentje	niet bewezen	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PAS	H3160, H4010A	Plaatsen OGOR- meetnet peilbuis Gerrit's hangveentje	Uitbreiding hydrologisch OGOR- meetnet met een peilbuis Gerrits hangveentje voor het habitattype Zure vennen	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS- aanvullend	H3160	Standplaatscondit ies	Gerrits hangveentje	NVT	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	keer	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H3160	Nulmeting	Zure vennen	NVT	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H4030	Minerale samenstelling	Buffercapacit eit	NVT	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H3160	Onderzoek zure vennen	Kennis nodig voor effectieve maatregelen	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	pm	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PASV	H9120	Areaal uitbreiding	uitbreidingsm ogelijkheden	NVT	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
PAS- aanvullend	H91D0	Areaal uitbreiding	uitbreidingsm ogelijkheden	NVT	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Beleidska der	Habitatt ype	Omschrijving	Doel	Poten tiële effecti viteit	Respon stijd	Frequenti e uitvoering	Frequentieh erhaling	Omvang	Eenhe id	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
PAS	H4010A, H7150	Plaatsen OGOR- meetnet peilbuis Schrieversheidev ennen	Uitbreiding hydrologisch OGOR- meetnet met een peilbuis in de Schrievershei devennen voor het habitattype Pionierveget aties met snavelbiezen	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS	H3160, H4010A	Hydrologisch onderzoek Gerrits hangveentje	Uitwerken maatregelen voor hydrologisch herstel	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS	H2330	Tussentijds ontwikkeling zandverstuiving vaststellen	Tijdig een eventuele verdere negatieve trend signaleren. Indien de kwaliteit van het habitattype verder achteruit gaat zal tijdig moeten worden gestart met de terugvalmaat regel uitbreiden areaal	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	Cyclisch	1 extra kartering/terr einbezoek per PAS- tijdvak	1	stuks	klaar
PAS	H4010A	Onderzoek Schrieversheidev ennen	Uitwerken maatregelen voor venherstel	matig/ groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS	H4030	Onderzoek effectiviteit bekalken	Uitwerken maatregelen tegen verzuring	niet van toepas sing	niet van toepassi ng	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS	H7150	Hydrologisch onderzoek Schrieversheidev ennen	Uitwerken maatregelen voor venherstel	matig/ groot	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	klaar
PAS	H2330	Plaggen	Openhouden randzones	groot	< 1 jaar	Cyclisch	1 keer per 6 jaar	0,9	ha	In subsidiebeschikki ng 2018-2021: uitvoering 0%
PAS	H3160	Plaggen	Terugzetten versnelde successie (verlanding/ bosopslag)	groot	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per 5- 10 jaar	0,01	ha	klaar maar wordt voorgezet
PAS	H4010A	Plaggen (en bekalken)	Vergrassing bestrijden	groot	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,31	ha	in uitvoering
PAS	H4030	Plaggen	Verbeteren van de structuur en kwaliteit van de heide	groot	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per PAS-tijdvak	2,76	ha	in uitvoering

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Beleidska der	Habitatt ype	Omschrijving	Doel	Poten tiele effecti viteit	Respon stijd	Frequenti e uitvoering	Frequentieh erhaling	Omvang	Eenhe id	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
PAS	H7150	Plaggen	Vergrassing bestrijden	groot	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,318	ha	in uitvoering
PAS	H2330	Verwijderen bosopslag	Tegengaan versnelde successie	groot	< 1 jaar	Cyclisch	1 keer per 3 jaar	1,8	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H3160	Achterstallig onderhoud bosopslag	Tegengaan van beschaduw ing en bladinwaai en herstel lokale hydrologie	groot	< 1 jaar	Eenmalig	eenmalig	0,71	ha	klaar maar wordt voortgezet
PAS	H3160	Vervolgbeheer gekapt bos	Open vegetatiestru ctuur behouden	groot	< 1 jaar	Cyclisch	jaarlijks vanaf tweede jaar (in het eerste jaar moet het bos nog worden gekapt)	0,5	ha	klaar maar cyclisch
N2000	H3160	Verwijderen bosopslag	Verbossing voorkomen	groot	< 1 jaar	Cyclisch	jaarlijks	0,21	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4010A	Achterstallig onderhoud bosopslag	Herstel heide en terugdringen versnelde successie	matig/ groot	< 1 jaar	Eenmalig	eenmalig	6	ha	klaar
PAS	H4010A	Vervolgbeheer gekapt bos	Open vegetatiestru ctuur behouden	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks vanaf tweede jaar (in het eerste jaar moet het bos nog worden gekapt)	3	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4010A	Verwijderen bosopslag	Verbossing voorkomen	matig	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per 3 jaar	15,3	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4030	Vervolgbeheer gekapt bos	Open vegetatiestru ctuur behouden	groot	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks vanaf tweede jaar (in het eerste jaar moet het bos nog worden gekapt)	5,3	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H4030	Verwijderen bosopslag	Tegengaan versnelde successie	groot	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per 3 jaar	138	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H6230	Verwijderen bosopslag	Tegengaan verdroging en versnelde successie	matig	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per 3 jaar	0,4	ha	klaar maar cyclisch

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Beleidskader	Habitattype	Omschrijving	Doel	Potentiele effectiviteit	Responstijd	Frequentie uitvoering	Frequentieherhaling	Omvang	Eenheid	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
PAS	H7110B	Achterstallig onderhoud bosopslag	Verbeteren hydrologie; versnelde successie terugzetten	matig	1-5 jaar	Eenmalig	eenmalig	4,2	ha	klaar
PAS	H7110B	Vervolgbeheer gekapt bos	Open vegetatiestructuur behouden	matig	1-5 jaar	Cyclisch	jaarlijks vanaf tweede jaar (in het eerste jaar moet het bos nog worden gekapt)	2,5	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H7110B	Verwijderen bosopslag	Verbossing voorkomen; verbeteren hydrologie	matig	1-5 jaar	Cyclisch	1 keer per 3 jaar	4,2	ha	klaar maar cyclisch
PAS	H6230, H7110B, H91D0	Hydrologisch herstel diepere grondwater	Verhogen regionale drainagebasis; verbeteren waterkwaliteit	niet bewezen	niet bewezen	Eenmalig	eenmalig	24	ha	in uitvoering
N2000		Verbindingzone	Groenstroken ter verbinding met ecoducten	matig/groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	2	stuks	niet in uitvoering
N2000		verbindingzones	Ontwikkelstruweel poelen golfbaan	matig/groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	20	stuks	niet in uitvoering
nvt	H4010A, H7150	Venherstel	Venherstel Schrieversheidevennen	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	3	stuks	niet in uitvoering
N2000		Venherstel	Aanbrengen zeil poelen golfbaan	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	5	stuks	niet in uitvoering
N2000		Visbezetting	Visvrij maken poelen golfbaan	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	10	stuks	niet in uitvoering
PAS-aanvullend	H4010A, H7150	Venherstel	Venherstel Schrieversheidevennen	groot	NVT	Eenmalig	eenmalig	1	stuks	niet in uitvoering
SPUK	H1166 - Kamsalander									in uitvoering
SPUK	H1166 - Kamsalander									niet in uitvoering
SPUK	H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden, H4030 Droge heiden, H6230 Heischrale graslanden, H91D0 Hoogveenbossen, H2330 Zandverstuivingen							2,5		niet in uitvoering

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Beleidska der	Habitatt ype	Omschrijving	Doel	Poten tiele effecti viteit	Respon stijd	Frequent ie uitvoering	Frequentieh erhaling	Omvang	Eenhe id	wel/niet in uitvoering tm heden (zelf gevuld op basis van deze tabel)
SPUK	H3160 - Zure vennen, H4030 - Droge heiden, H6230 - Heischra le grasland en, H7110B - Actieve hoogvnen, H7150 - Pionier vegetaties met snavelbi ezen									in uitvoering
SPUK	H9120 - Beuken- eikenbos sen met hulst, H91D0 - Hoogvee nbossen									niet in uitvoering

Tabel 2 Maatregelentabel Natura 2000-gebied Brunsummerheide

7. (ex ante) Beoordeling verwachte effect herstelmaatregelen

Het merendeel van de habitattypen en het leefgebied van de kamsalamander in het Natura 2000-gebied de Brunssummerheide ondervindt in meer of mindere mate negatieve effecten als gevolg van de hoge stikstofbelasting.

De maatregelen zijn op te delen in enerzijds het bestrijden van de effecten als gevolg van de hoge stikstofdepositie door actief in te grijpen met beheermaatregelen om versnelde successie tegen te gaan of voorkomen van dominantie van stikstofminnende vegetaties. Deze maatregelen zijn bedoeld om de habitattypen en leefgebieden waar het om gaat in ieder geval te behouden en te voorkomen dat ze (verder) verslechteren. Op kleine schaal wordt er een verbetering verwacht door bijvoorbeeld plagmaatregelen. Dergelijke maatregelen hebben echter alleen een duurzame kans van slagen indien de stikstofdepositie drastisch afneemt.

Een tweede categorie van maatregelen bestaat uit verbetering van de kwaliteit van habitattypen en het leefgebied door andere drukfactoren die naast stikstof een negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen. Voor de Brunssummerheide is het verbeteren van de hydrologische situatie van groot belang. Door deze drukfactoren aan te pakken zijn habitattypen en het leefgebied weerbaarder tegen de hoge stikstofdepositie. De maatregelen leiden echter niet tot de realisatie van de instandhoudingsdoelen. De sleutelfactor hierin blijft de stikstofdepositie. Zolang deze onverminderd hoog blijft zullen de instandhoudingsdoelen niet worden gehaald.

Daarnaast versterkt de klimaatverandering de effecten van de stikstofdepositie. Omdat de kwaliteit van de habitattypen en leefgebieden niet op orde is, zijn ze minder weerbaar tegen langere perioden van droogte. Dit geldt vooral voor de habitattypen Zure vennen, Vochtige heide, Heischrale graslanden, Actief hoogveen, Pioniervegetaties met Snavelbiezen en Hoogveenbos.

Met de WenR methodiek hebben we het actueel doelbereik bepaald in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 8 en 9 wordt ingegaan wat het beoogd doelbereik kan zijn, en daarmee een duurzame instandhouding van de habitattypen en het leefgebied in het natura 2000-gebied Brunssummerheide en welke type maatregelen nodig zijn om die te bereiken.

8. Synthese en toekomstperspectief; beoogd doelbereik

8.1. Synthese

De geplande en reeds uitgevoerde maatregelen betreffen in grote lijnen zogenaamde overlevingsmaatregelen. Het gros beslaat cyclische beheermaatregelen bovenop de doorgaans standaard beheermaatregelen zoals begrazing en verwijderen van opslag in de open gebieden van het heidelandschap. Deze maatregelen zijn noodzakelijk om de natuurlijke successie te remmen dan wel terug te zetten, iets wat hoort bij een half-natuurlijke landschap als het heidelandschap. Als gevolg van de huidige hoge stikstofdepositie is er sprake van een versnelling van deze successie waardoor de frequentie van de beheermaatregelen hierop dient te zijn aangepast. Maatregelen, die op de Brunssummerheide nog niet genomen zijn maar wel gepland, om de verdergaande verzuring van de bodem tegen te gaan en het herstellen (dolomietenkalk) van de onbalans van mineralen in bodem zijn eveneens overlevingsmaatregelen. Van een herstel van de omgevingscondities is echter nog geen sprake. Om hier inzicht te krijgen in herstel van de omgevingscondities is het beoogd doelbereik bepaald. Om te komen tot een uitspraak over het beoogd doelbereik is gekeken voor welke criteria er een mogelijkheid bestaat deze te verbeteren. Bepaald is of er op ecologisch dan wel technisch vlak een verbetering te realiseren is voor de criteria of maatregelen binnen die criteria die per habitatype of leefgebied zijn opgesteld volgens de WENR-methodiek voor doelbereik. Het verschil tussen het actueel doelbereik en het beoogd doelbereik bepaald de soort maatregelen, locatie en omvang hiervan. Dat de maatregelen uit hoofdstuk 6 bestaan uit overlevingsmaatregelen wil niet zeggen dat er een beperkte urgentie bestaat voor het verbeteren van de omgevingscondities, maar zegt vooral iets over de complexiteit hiervan en de mogelijke effecten op de randzone buiten het Natura2000-gebied. Daarnaast is de achtergronddepositie van stikstof bepalend voor de effectiviteit van deze maatregelen. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op het lange termijnperspectief van de habitatypes en het leefgebied voor het Natura2000-gebied Brunssummerheide. Juist deze maatregelen zorgen, naast het sterk terugdringen van de stikstofdepositie, voor een verbetering/optimalisering van de omgevingscondities om de gewenste natuurkwaliteit te behalen.

8.2. Lange termijn toekomstperspectief

8.2.1. H3160 Zure vennen

Ten aanzien van dit habitatype op de Brunssummerheide is het de vraag of het habitatype een "natuurlijk" zuur ven betreft. De twee min of meer naast elkaar gelegen vennen zijn zeer waarschijnlijk door menselijk ingrijpen ontstaan, waarbij de onderliggende bodemlaag is doorbroken. De kleine heuvels in de directe omgeving van de vennen zijn bestaan waarschijnlijk uit de vrijgekomen grond. Daarbij is het oppervlak van de zure vennen dermate gering, dat bij afwezigheid van beheer de twee vennen door successie snel verlanden. In droge zomers vallen de vennen geregeld droog, het hoogste gelegen ven is het meest verdrogingsgevoelig. Er zijn visies die stellen om dit habitatype los te laten en het te laten evolueren naar een mozaïek van andere habitatypes H4010 vochtige heide en H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen. Deze twijfel wordt gesteund door een uitgevoerd onderzoek (Possen & de Mars 2018). Het beoogd doelbereik is wat dat betreft niet realistisch en vraagt om een "onredelijke" beheerinspanning.

H3160 Zure Vennen	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criterion								

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Landschappelijke positie en samenhang				Kappen van bos, verwijderen bosopslag,				2
Oppervlakte behoefte				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag				2
Structuur				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag,				2
Functie				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, uitrasteren kwetsbare locaties				1
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, aanpassen recreatieve routes, uitrasteren kwetsbare locaties				

8.2.2. H4010A Vochtige heide

Het habitatype komt met name voor in het bronnengebied, op de Brandenberg en in mozaïek op diverse locaties. De losse locaties zijn klein en ook gezamenlijk blijft het oppervlak op de Brunsummerheide (te) klein. Het geringe oppervlak maakt het habitatype kwetsbaar voor o.a. verdroging door klimaatsverandering en de natuurlijke successie van het habitatype door o.a. verbossing. De afgelopen jaren is op de Brandenberg verdroging geconstateerd tijdens de zeer droge zomers.

H4010A Vochtige heide	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criteria								
Landschappelijke positie en samenhang				Kappen van (naald)bos, verwijderen bosopslag, hydrologisch herstel				2
Oppervlakte behoefte				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag				2

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Structuur				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, hydrologisch herstel o.a. afdammen greppeltjes kleinschalig plaggen en bekalken, kleinschalig maaieren				2
Functie				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, hydrologisch herstel, kleinschalig plaggen en bekalken, afdammen greppeltjes				1
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, hydrologisch herstel, kleinschalig plaggen en bekalken, afdammen greppeltjes				

8.2.3. H4030 Droge heide

Het habitatype Droge heide heeft hoge actuele waarden en veel potenties in het gebied. Het oppervlak is aanzienlijk en zal de komende jaren worden vergroot door het kappen van hoofdzakelijk naaldbos. De structuur van de droge heide is echter eentonig en kan op termijn worden verbeterd. De mate van vergrassing van de droge heide is niet problematisch op de Brunssummerheide. Het aantal karakteristieke plantensoorten is als goed te betitelen. Het beoogd doelbereik is op alle criteria minimaal als voldoende beoordeeld.

H4030 Droge heide	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criterium								

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Landschappelijke positie en samenhang				Kappen van (naald)bos, verwijderen bosopslag, pleksgewijs plaggen, plaatselijk maaien, schapenbegrazing				2
Oppervlakte behoefte				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag,				2
Structuur				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, pleksgewijs plaggen, plaatselijk maaien, schapenbegrazing				1
Functie				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, pleksgewijs plaggen, plaatselijk maaien, schapenbegrazing				2
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Kappen (naald)bos, verwijderen bosopslag, pleksgewijs plaggen, plaatselijk maaien, schapenbegrazing				2

8.2.4. H6230 Heischrale graslanden

Het grootste probleem voor dit habitattype is het (zeer) geringe oppervlak. De locaties liggen op grote afstanden van elkaar met daartussen grote boslocaties. Het habitattype is kwetsbaar voor o.a. verdroging door klimaatverandering en oprukkende verbossing en is gevoelig voor gebrek aan beheer. De geïsoleerde ligging van de locaties maakt het ook voor de karakteristieke flora en fauna lastig om zich duurzaam te handhaven in het gebied. Door het afdammen van greppeltjes op een aantal locaties kan het hydrologisch nog iets verbeteren waardoor het aantal karakteristieke soorten nog iets kan toenemen.

H6230 Heischrale graslanden	Actueel doelbereik		Beoogd doelbereik	prioriteit
-----------------------------	--------------------	--	-------------------	------------

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	Goed	Voldoende	Onvoldoende	maatregelen	Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criterion								
Landschappelijke positie en samenhang				Maai en afvoerbeheer, extra begrazing, Afdammen greppeltjes, hydrologisch herstel diepere grondwater, kappen bosranden van habitatype, verwijderen bosopslag.				2
Oppervlakte behoefte				kappen bosranden van habitatype, verwijderen bosopslag.				2
Structuur				Maai en afvoerbeheer, extra begrazing, Afdammen greppeltjes, hydrologisch herstel diepere grondwater, kappen bosranden van habitatype, verwijderen bosopslag.				2
Functie				Maai en afvoerbeheer, extra begrazing, Afdammen greppeltjes, hydrologisch herstel diepere grondwater, kappen bosranden van habitatype, verwijderen bosopslag.				1

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Maai en afvoerbeheer, extra begrazing, Afdammen greppeltjes, hydrologisch herstel diepere grondwater, kappen bos randen van habitatype, verwijderen bosopslag.			2
---	--	--	--	--	--	--	---

8.2.5. H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes

De actieve hoogvenen komen voor in het bronnengebied en op de hellingen van de Brandenburg. Het oppervlak is gering en daardoor kwetsbaar voor o.a. verdroging en veranderingen in het beheer. In de afgelopen jaren is op de Brandenburg geconstateerd dat door de droge zomers het hoogveen droogvalt en bruin wordt. In het Bronnengebied lijkt de verdroging gestabiliseerd maar heeft het habitatype momenteel last van stagnatie in de veenvorming en is vergrassing aan de orde. Er worden meer dan 12 karakteristieke plantensoorten aangetroffen. Door het geringe oppervlak, verdroging en de veel te hoge stikstofbelasting zal deze situatie niet snel verbeteren.

H7110B Actieve hoogvenen, hellingveentjes	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criteria								
Landschappelijke positie en samenhang				Kappen (naald)bos in de directe omgeving van het hoogveen om invang te reduceren en verdamping te verminderen, Vervolgbeheer gekapt bos, Herstellen lokale hydrologie, Hydrologisch herstel diepere grondwater, Geleidelijk verontdiepen/afdammen greppeltjes bronnengebied				2
Oppervlakte behoefte				Verwijderen berkenopslag				2
Structuur				idem				2

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Functie				Kappen naaldbos om invang te reduceren en verdamping te verminderen.				1
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Idem + aanpassing recreatieve routes en uitrasteren kwetsbare gebieden				2

8.2.6. H7150 Pioniervegetaties met Snavelbiezen

Het geringe oppervlak van het habitatype en het feit dat de locaties op grote afstanden van elkaar gelegen zijn maakt dat het beoogde doelbereik lastig te bereiken is. Beheer voor dit habitatype is noodzakelijk om de dynamiek in stand te houden. Een wijziging in of afwezigheid van beheer zorgt ervoor dat het habitatype op termijn door successie verdwijnt. Verdroging is ook een bedreiging voor het habitatype. Het actuele doelbereik zal lastig te verbeteren zijn, waardoor het beoogd doelbereik voor langere tijd onbereikbaar blijft.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criteria								
Landschappelijke positie en samenhang				Begrazing op locaties waar sprake is van vergrassing, Lokale maatregelen om vochtige omstandigheden te herstellen, venherstel Schrieversheidevennen, plaggen buiten huidige locaties habitatype, aanpassing recreatieve routes en uitrasteren kwetsbare gebieden				2
Oppervlakte behoefte				idem				2
Structuur				idem				2
Functie				idem				1
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				idem				2

8.2.7. H9120 Beuken- eikenbossen met Hulst

Dit bostype is met rondom de Heihof aanwezig en heeft een beperkt areaal. De soortensamenstelling bestaat deels uit naaldboutopstanden, productiebos, en een groot aandeel exoten. Er is een behoorlijk opgave nodig om het geheel om te vormen en daarmee ook het areaal iets kunnen uitbreiden.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

H9120 Eikenbossen met hulst	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criteria								
Landschappelijke positie en samenhang				Exotenbestrijding, ingrijpen in soortensamenstelling, naaldhoutbos kappen				2
Oppervlakte behoefte				Waar mogelijk Areaal uitbreiding Naaldhoutbos kappen				2
Structuur				Exotenbestrijding, ingrijpen in soortensamenstelling Naaldhoutbos kappen				1
Functie				Exotenbestrijding, ingrijpen in soortensamenstelling naaldhoutbos kappen				2
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Exotenbestrijding, ingrijpen in soortensamenstelling Naaldhoutbos kappen				2

8.2.8. H91D0 Hoogveenbossen

Het beoogd doelbereik zal niet veel afwijken van het actuele doelbereik. De omvang van het hoogveenbos is te klein om van een robuust bosgebied te kunnen spreken. Het habitatype is zeer gevoelig voor verdroging. Door de verandering van het klimaat en de naar verwachting steeds meer voorkomende (zeer) droge zomers is de kans groot dat de grondwaterstand zal dalen waardoor de kwaliteit en uiteindelijk de omvang van het hoogveenbos zal afnemen.

Het aantal karakteristieke plantensoorten scoort laag en het aantal soorten zal niet snel verbeteren gezien de klimatologische veranderingen. Het kappen van veel hectaren bos op de Brunsummerheide is er met name op gericht om meer (grond)water beschikbaar te hebben voor o.a. het Hoogveenbos.

H91D0 Hoogveenbossen	Actueel doelbereik			maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Criteria								
Landschappelijke positie en samenhang				Kappen van bos, exotenbestrijding greppeltjes afdammen Hydrologische herstel dieper grondwater				2

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Oppervlakte behoefte				Mogelijkheden voor areaaluitbreiding				2
Structuur				Kappen van bos, exotenbestrijding, Greppeltjes afdammen Hydrologische herstel dieper grondwater				1
Functie				Kappen van bos, exotenbestrijding greppeltjes afdammen Hydrologische herstel dieper grondwater				1
Karakteristieke soorten, vegetatietypen of Representativiteit				Kappen van bos, exotenbestrijding greppeltjes afdammen Hydrologische herstel dieper grondwater				2

8.2.9. H1166 Kamsalamander

Het beoogd doelbereik is op korte (1 a 2 jaar) en middellange termijn (vanaf 6 jaar) niet haalbaar. Uit recent onderzoek blijkt de soort in één poel voor te komen op het golfterrein dat gelegen is buiten de Brunssummerheide. Er zijn op het golfterrein en daaromheen diverse poelen en vijvers aanwezig die in potentie als voortplantingswateren kunnen fungeren. Deze poelen en vijvers moeten opgeknapt worden door ze o.a. te vergroten en te verdiepen, (exotische) vis weg te vangen, landbiotoop te realiseren, verlanding terug te dringen en op te schonen. Het is te overwegen om de soort in deze regio te herintroduceren (fokprogramma) om het gebied weer te kunnen herkoloniseren. Belangrijke vraag is echter, of de soort wel of niet terecht is opgevoerd voor het Natura2000-gebied Brunssummerheide. Uit historische inventarisatiegegevens en de samenstelling van de bodem (zandig en zuur) op de Brunssummerheide blijkt dat de soort niet kenmerkend is voor het gebied. De soort komt met name voor in gebieden waar de bodem voedselrijker is zoals op en rondom het golfterrein. Een soort die armere omstandigheden prefereert zoals de Vinpootsalamander komt wel in aanzienlijke aantallen voor in het gebied.

H1166 Kamsalamander	Actueel doelbereik			Maatregelen	Beoogd doelbereik			prioriteit
	Goed	Voldoende	Onvoldoende		Goed	Voldoende	Onvoldoende	
Oppervlakte				Ontwikkelen van een groenstrook met daarin poelen en geschikte vegetaties				2

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

				naar de twee ecoducten toe.				
Kwaliteit voortplantingswater				De aanwezige poelen op de golfbaan en de blusvijver op de Brunsummerheide geschikt(er) maken voor de soort. Toepassen van bekalking met name bij de blusvijver en voor de poelen op de golfbaan Aanbrengen waterdichte bodem in een aantal poelen op de golfbaan.				1
Kwaliteit landbiotoop				Aangepast maaibeheer (minder intensief) met name aan de randen van de poelen Ontwikkelen van struwelen aan de randen van de poelen Verwijderen van naaldbomen in de directe omgeving van de poelen				1
Drukfactoren/exoten				Poelen visvrij maken				1
Drukfactoren/vertrapping- eutrofiëring				Afspraken maken over minder of geen bemesting in de directe omgeving van de poelen.				2
Duurzaamheid populatie								
Omvang				Maatregelen zie hierboven				1
Aantalstrend				idem				1
Verspreidingstrend				idem				1

9. Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide neemt in Nederland vanwege haar zuidelijke en daardoor decentrale ligging in het Limburgse heuvelland, een bijzondere plaats in. Het aanzienlijke oppervlak aan droge heide op de Brunssummerheide wordt aangetroffen op het zeer voedselarme miocene zilverzand en dat maakt het gebied in Nederland uniek.

Daarnaast is ook de eco-hydrologische situatie bijzonder omdat het grondwater in het gebied door de slecht doorlatende Feldbissbreuk wordt opgestuwd tot aan de oppervlakte, waar het oppervlakkig afstroomt, waarbij de Roode beek ontspringt in het gebied en er diverse vochtige locaties aanwezig zijn.

De combinatie van een uitgesproken reliëf, de mineralogische samenstelling van de miocene zandbodems en de vele vochtafhankelijke biotopen waarvan met name de hellingvenen zeldzaam zijn neemt het gebied binnen de Nederlandse heidegebieden een bijzondere plaats in.

Voor de aanwezige habitattypen kunnen met het oog op een beoogd doelbereik verbeteringen worden behaald op alle vijf de criteria:

landschappelijke positie en samenhang, oppervlakte behoefte, structuur, functie en karakteristieke soorten.

Het uitgangspunt met betrekking tot de analyse van de natuurlijke kenmerken zijn de instandhoudingsdoelstellingen uit het aanwijzingsbesluit. Het zwaartepunt in de context van dit document ligt bij het aanzienlijke oppervlak droge heide maar ook bij de diverse vochtafhankelijke habitattypen.

Door de eeuwen heen heeft dit gebied behoorlijk transformaties gekend. Als we ruim een eeuw terugkijken in de geschiedenis dan is op een behoorlijk ingrijpende manier ingegrepen in het landschap van de Brunssummerheide. Enerzijds is er een behoorlijke begreppeling toegepast voor het droogleggen van bosgebieden. Vanwege de aanwezigheid van drie typen delfstoffen: bruinkool, steenkool en zilverzand in de ondergrond is het gebied laatste 100 jaar behoorlijk op de schop gegaan. Veel van de groeven zijn later weer gevuld met huisvuil of ander afval waar een afdeklaag overheen werd gelegd. Een voorbeeld hiervan is een deel van de Schrieversheide.

Wat betreft de vegetatiebedekking was er 100 jaar geleden veel meer heide aanwezig en veel minder bos aanwezig dan anno 2022.

De hiervoor beschreven situatie leidt tot een actueel doelbereik van de habitattypen dat ten aanzien van de vijf beoordelingscriteria in een aantal situaties voldoende of goed scoort, maar over het algemeen onvoldoende tot voldoende. Veel maatregelen dienen meerdere instandhoudingsdoelen. Hieronder wordt per instandhoudingsdoelstelling voor alle aangewezen habitattypen en soorten de belangrijkste conclusies benoemd en de leemtes in kennis die gevuld moet worden om doelmatige maatregelen te kunnen nemen richting het beoogd doelbereik. Wellicht de belangrijkste sleutelfactor voor een verbetering naar beoogd doelbereik vormt de stikstofdepositie. Een aantal belangrijke maatregelen om tot een hoger beoogd doelbereik te komen vallen of staan bij een voldoende daling van de stikstofdepositie. Deze maatregelen kunnen alleen dan pas worden uitgevoerd als die noodzakelijke verlaging van de stikstofdepositie heeft plaatsgevonden. Echter, voor de Brunssummerheide is naast de belangrijke sleutelfactor stikstofdepositie ook een goed functionerend hydrologische systeem als sleutelfactor minstens zo belangrijk. Dit hydrologische systeem staat behoorlijk onder druk enerzijds door de voortgaande klimaatsverandering en anderzijds door de verbossing in het gebied en de verstening van het omliggende intrekgebied.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

Hieronder wordt voor alle habitattypen en soort de belangrijkste conclusies en kennisleemten genoemd. De vraag die hierbij centraal staat is of de maatregelen zoals genoemd in deze natuurdoelanalyse, leidt tot het tegengaan van verslechtering en het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling.

9.1. Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Habitatype	Branden	Strooisel verwijderen	Hakhoutbeheer en dunnen	Toevoegen kalk	Herstel wind en/of waterdynamiek	Actief biologisch beheer	N-depositie verminderen	Herstel aanvoer schoon (grond)water	baggeren	Toevoegen steenmeel	Aanpassen/verwijderen drainage	Bomen en struiken verwijderen rondom habitat	Extra maaien	Extra begrazen	Opslag verwijderen	Chopperen	Plaggen	Ingrijpen soorten- samenstelling inclusief exoten
H3160 Zure vennen																		
H4010A Vochtige heiden																		
H4030 Droge heiden																		
H6230 Heischrale graslanden																		
H7110 Actieve hoogvenen, heideveentjes																		
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen																		
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst																		
H91D0 Hoogveenbossen																		

Tabel 9.1

In tabel 9.1 is een overzicht gemaakt van de noodzakelijke overlevingsmaatregelen en systeemmaatregelen. De maatregel Herstel waterhuishouding en aanpak Stikstofdepositie is nog steeds voor veel habitatype de belangrijkste maatregel. De overige maatregelen hebben allemaal betrekking op overlevering tot dat de depositie onder de KDW is gebracht en de waterhuishouding op orde is het zaak behouden en proberen tegengaan van verslechtering.

9.2. Conclusies

In het gebied zijn 8 verschillende habitattypen aangewezen en leefgebied voor één soort.

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde (geborgde) pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitvoering.
Ja. mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt (behoud), maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het binnen bereik houden van de instandhoudingsdoelstellingen (uitbreiding en/of

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

	kwaliteitsverbetering) op lange termijn. Dit leidt tot de noodzaak voor verdere verkenning en uitvoering van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

9.2.1. Habitattypen H3160, H4010A, H6230, H7110, H7150 en H91D0

Zes habitattypen zijn zeer afhankelijk van een goed functionerend hydrologisch systeem. Daarbij komt dat deze 6 habitattypen qua oppervlak klein tot zeer klein zijn. Deze combinatie maakt dat het beoogde doelbereik voor deze 6 habitattypen onder druk staat en de haalbaarheid een lastige opgave is. Daardoor is voor deze habitattypen nee, tenzij van toepassing.

De jaren 2018, 2019 en recent het jaar 2022 waren zeer droog waardoor de kwaliteit en omvang van de 6 habitattypen onder druk komen te staan.

Om het beoogd doelbereik realiteitszin te geven, zal nadrukkelijk aandacht moeten uitgaan naar het zo lang mogelijk vasthouden van water in het gebied en er voor zorgdragen dat er meer water vanuit het stedelijk gebied beschikbaar komt voor het gebied. Het areaal (naald)bos in het gebied verminderen is een beheermaatregel waardoor er meer water beschikbaar komt en blijft voor deze kwetsbare habitattypen. Vanuit historische perspectief blijkt dat het oppervlak heide veel groter was dan tegenwoordig.

Als voor het bovenstaande geen of te weinig aandacht is, zal voor de 6 habitattypen het beoogd doelbereik geen realistisch doel zijn en zal het actuele doelbereik ook in de toekomst min of meer hetzelfde blijven of zelfs achteruit gaan in kwaliteit en kwantiteit.

9.2.2. Habitatype H4030 Droge heiden

Wat betreft het habitatype droge heide dat logischerwijs minder of nauwelijks afhankelijk is van vochtige tot natte bodem speelt het aspect verdroging niet of nauwelijks. Het vergroten van het areaal Droge heide is eenvoudig haalbaar. Het kappen van met name naaldbos op de Brunssummerheide maakt dat er meer ruimte vrij komt om het areaal droge heide te doen toenemen. Het beoogd doelbereik voor droge heide is eenvoudig haalbaar.

9.2.3. Habitatype H9120 Beuken en eikenbossen met hulst

Het oppervlak van dit habitatype is zeer klein ten opzichte van de gewenste minimale oppervlak van 40ha. Er is in de toekomst wel winst te behalen qua oppervlak door het naaldhoutbestand om te vormen tot het gewenste habitatype. Ook is het type kwalitatief te verbeteren door exoten te verwijderen. De te nemen maatregelen leiden tot een relatief makkelijk in kwaliteit te verbeteren en in oppervlak uit te breiden habitatype.

9.2.4. Habitatsoort H1166 Kamsalamander

Het voorkomen van de kamsalamander beperkt zich met name tot het aangrenzende golfterrein en komt daar in één poel voor. Ook uit historische gegevens blijkt dat de soort vooral voorkwam buiten het gebied de Brunssummerheide, waar de bodem over het algemeen voedselrijker is. Om het beoogd doelbereik voor de Kamsalamander te halen zal een breed scala aan werkzaamheden, beheeringrepen en wellicht herintroductie van de soort in de regio nodig zijn om een omvangrijke

stabiële populatie te kunnen realiseren. Een belangrijke vraag is of de soort terecht is aangewezen voor de Brunssummerheide.

9.3. Kennisleemten

9.3.1. Ecologische relatie

Onderzoek naar het functioneren van de twee recent aangelegde ecoducten tussen de Brunssummerheide, de Brandenburg en de Teverenerheide. Het grootste ecoduct ligt over de N299 tussen de Brunssummerheide en de Brandenburg en het kleinere ecoduct ligt over de Europaweg-noord.

9.3.2. H3160 Zure vennen

Standplaatscondities Gerrits hangveentje. Monitoring nodig omdat er gerede twijfels zijn over het behoud van dit habitatype op deze locatie. (Possen & de Mars 2018).

9.3.3. H4010 Vochtige heide

(Vervolg)onderzoek naar de kansen en risico's voor het dempen/verondiepen van de koffiepoel zodat de hydrologische situatie rondom de schrieversheidevennen kan verbeteren.

9.3.4. H4030 Droge heide

Vervolgonderzoek naar het bekalken cq effecten van het bekalken van de droge heide met dolomietenkalk.

9.3.5. H7110B Actieve hoogvenen

Onderzoek naar het effect van zeer droge en hete zomers op het habitatype.

9.3.6. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

(Vervolg)onderzoek naar de kansen en risico's voor het dempen/verondiepen van de koffiepoel zodat de hydrologische situatie rondom de schrieversheidevennen kan verbeteren.

9.3.7. H9120 Eikenbossen met hulst

Geen onderzoeksvraag

9.3.8. H91D0 Hoogveenbossen

Onderzoek naar mogelijkheden om het hoogveenbos uit te breiden.

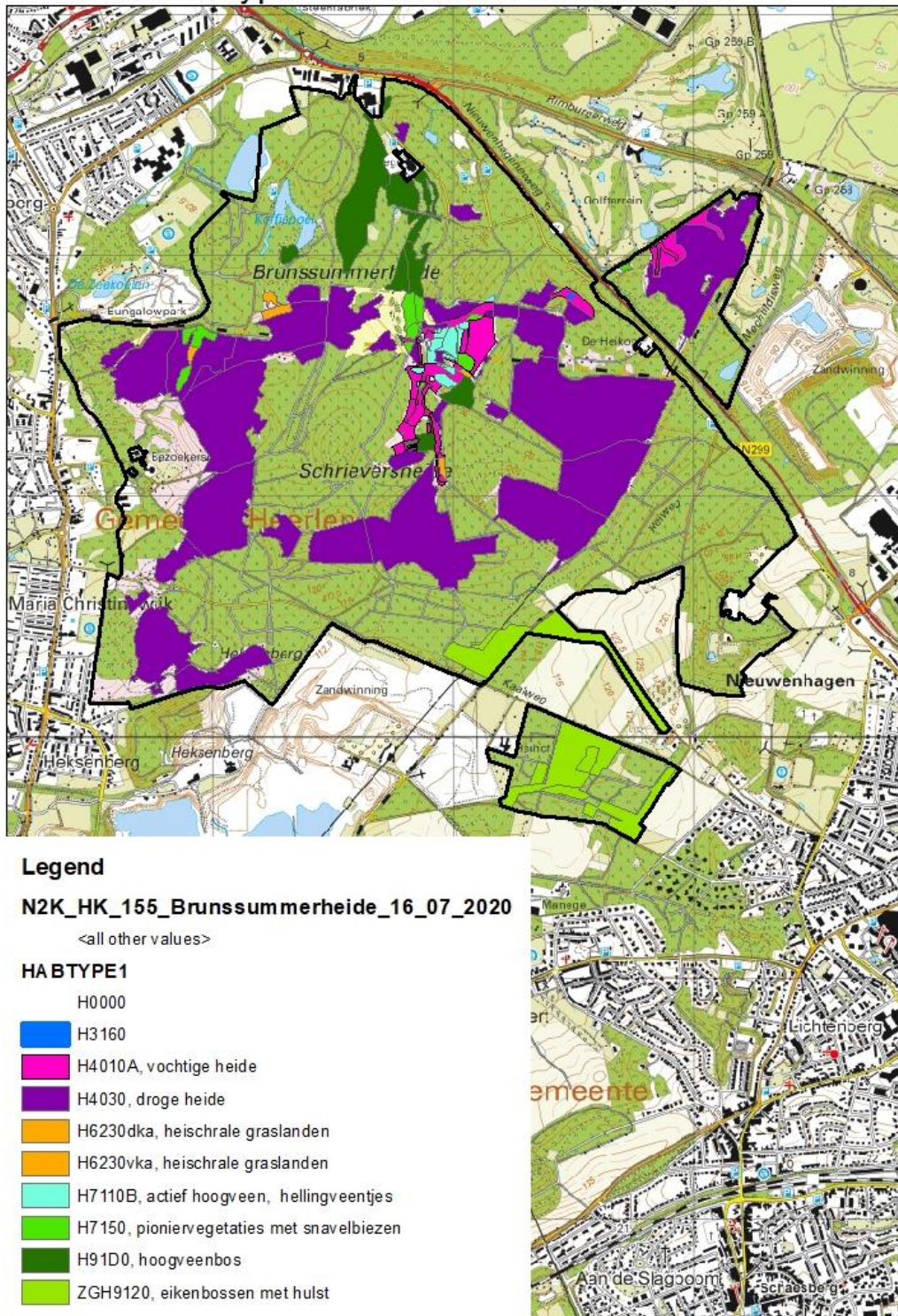
9.3.9. H1166 Kamsalamander

Onderzoek naar de handhaafbaarheid van de soort op de Brunssummerheide.

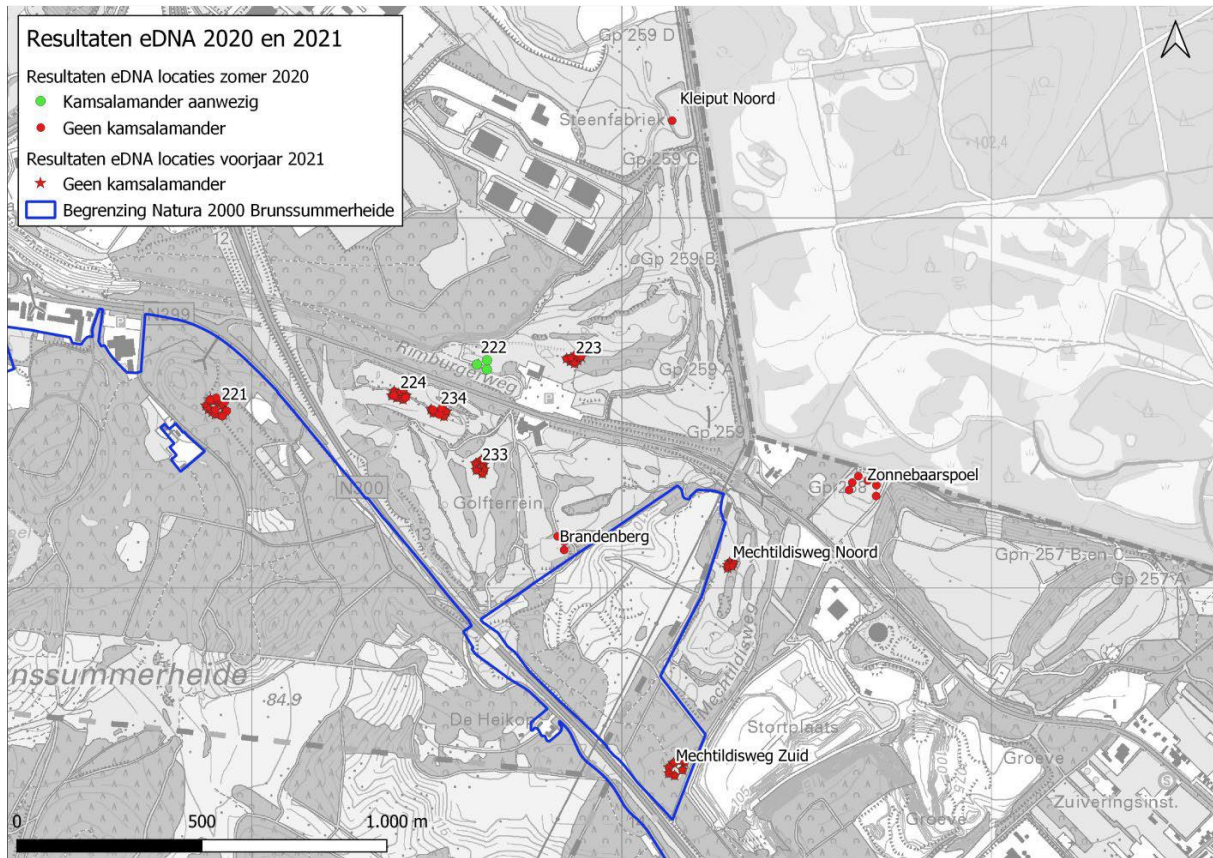
10. Bijlagen

10.1. Bijlage 1 Habitattypenkaarten

Habitattypenkaart Brunssummerheide

10.2. Bijlage 2 Leefgebiedenkaart kamsalamander

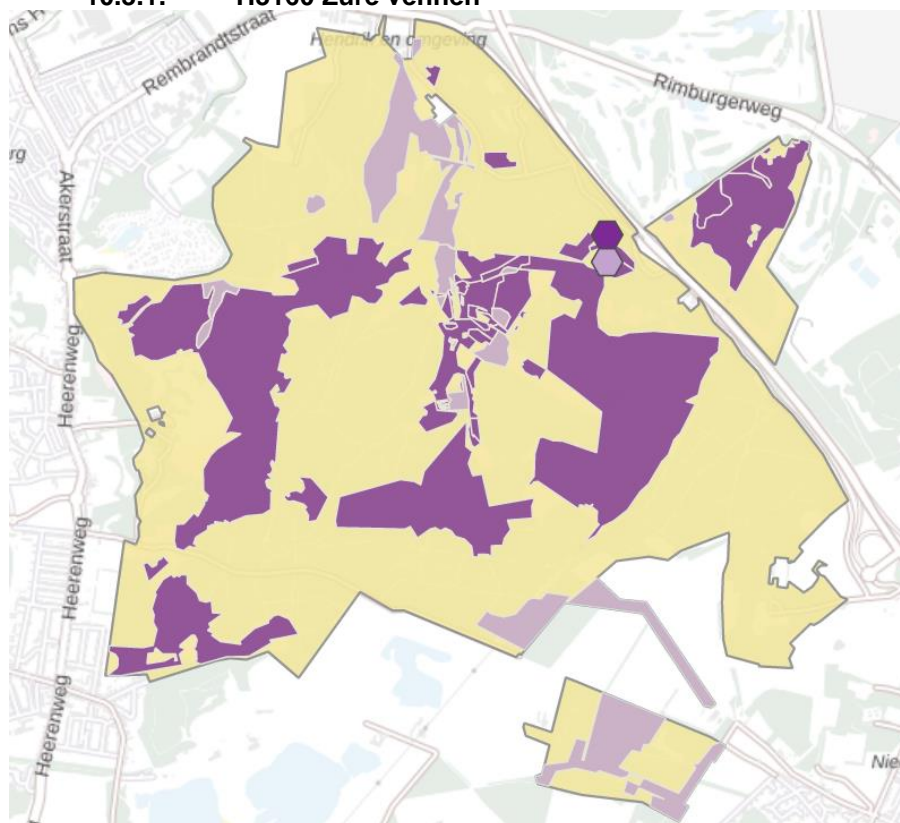
Resultaten onderzoek naar e-DNA van kamsalamander in 2020 (zomermeting) en 2021 (voorjaarsmeting). Op de golfbaan is kamsalamander alleen aangetoond in poel 222, overeenkomstig de resultaten van het fuiken- en schepnetonderzoek. De vindplaatsen op de Teverenerheide in Duitsland zijn op verzoek niet weergegeven op kaart.

10.3. Bijlage 3 Kaarten stikstofdepositie

De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt onderverdeeld in vijf categorieën:

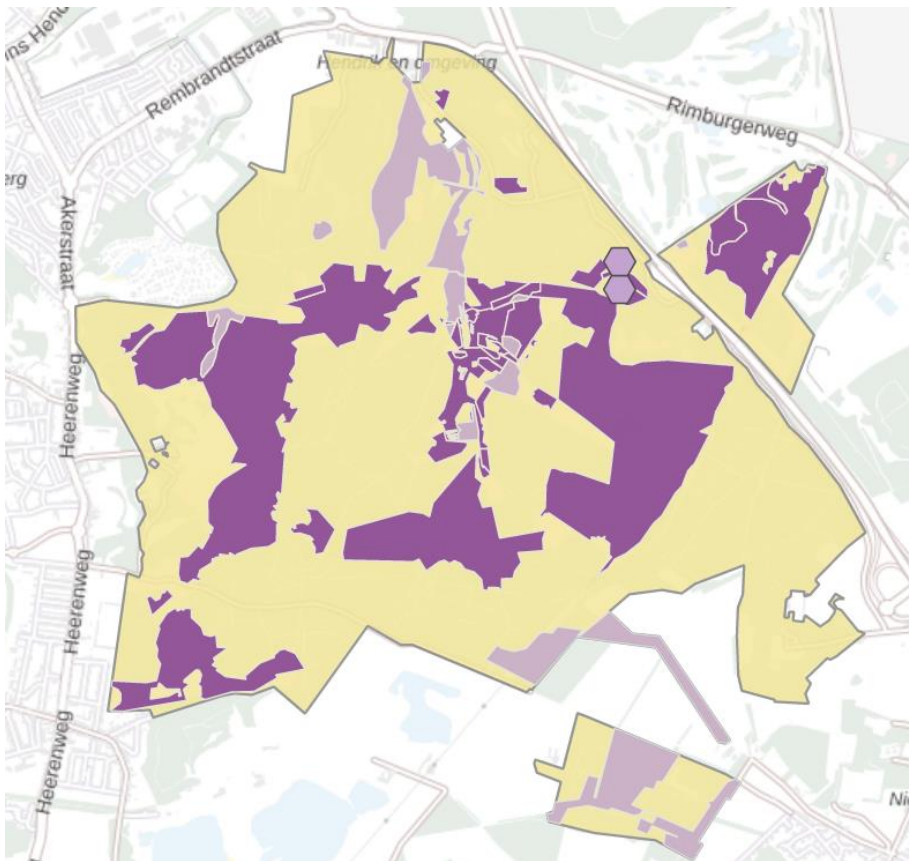
- Donkergroen (geen overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die meer dan 70 mol/ha/jaar onder de KDW van die habitats ligt.
- Lichtgroen (naderende overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie tussen 0 en 70 mol/ha/jaar onder de KDW.
- Heel lichtpaars (lichte overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie tussen 0 en 70 mol/ha/jaar boven de KDW.
- Lichtpaars (matige overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die hoger is dan 70 mol/ha/jaar boven de KDW en lager is dan 2 maal de KDW.
- Donkerpaars (sterke overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die hoger is dan 2 maal de KDW.

10.3.1. H3160 Zure vennen

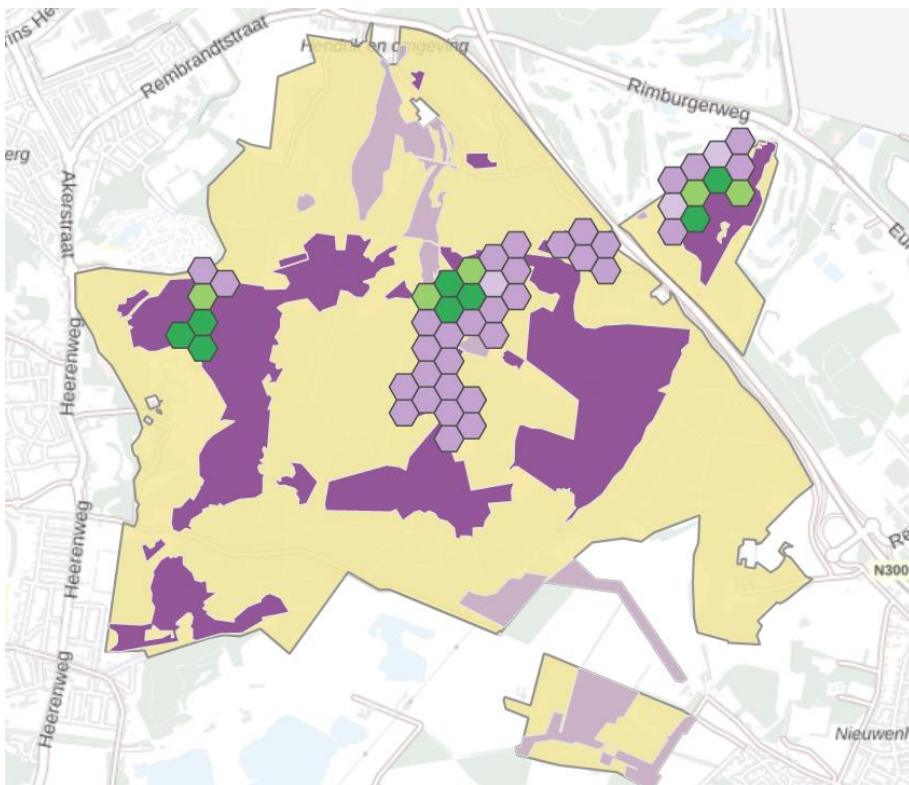
2020

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

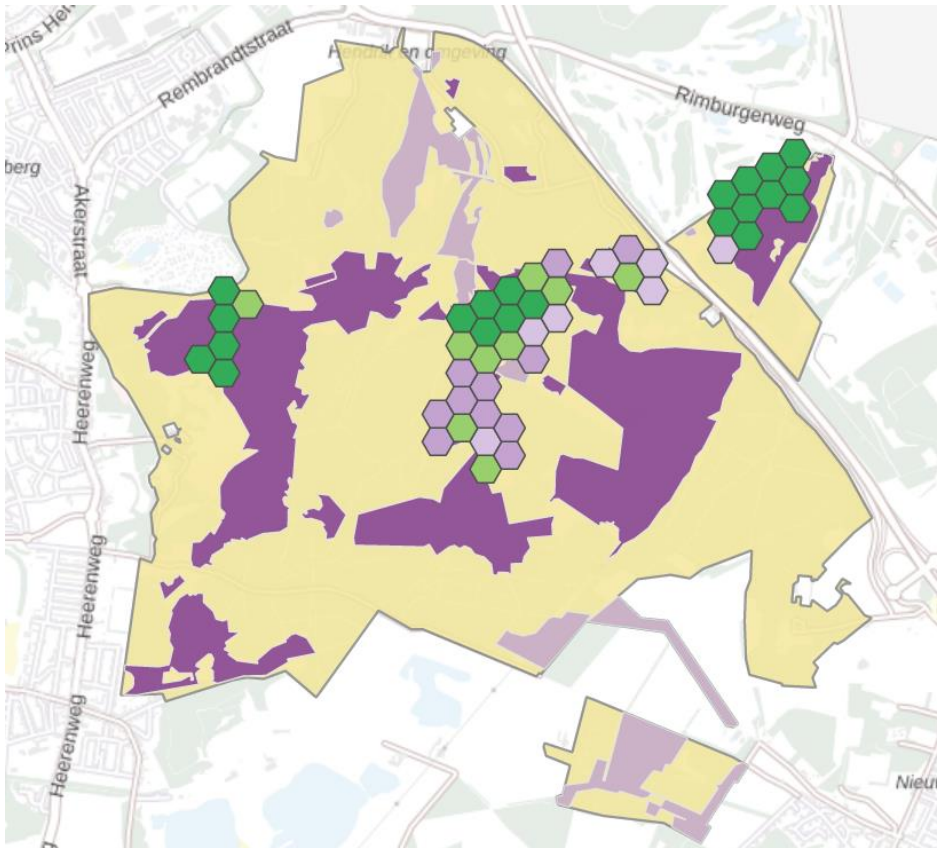
2030

10.3.2. H4010A Vochtige heide

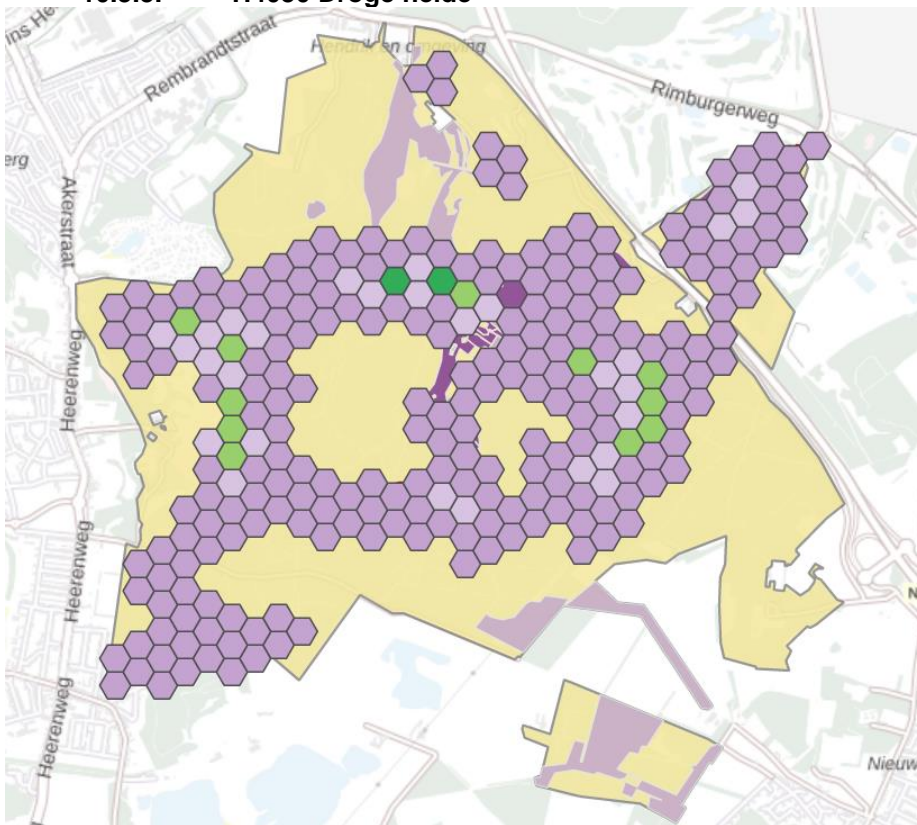
2020

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

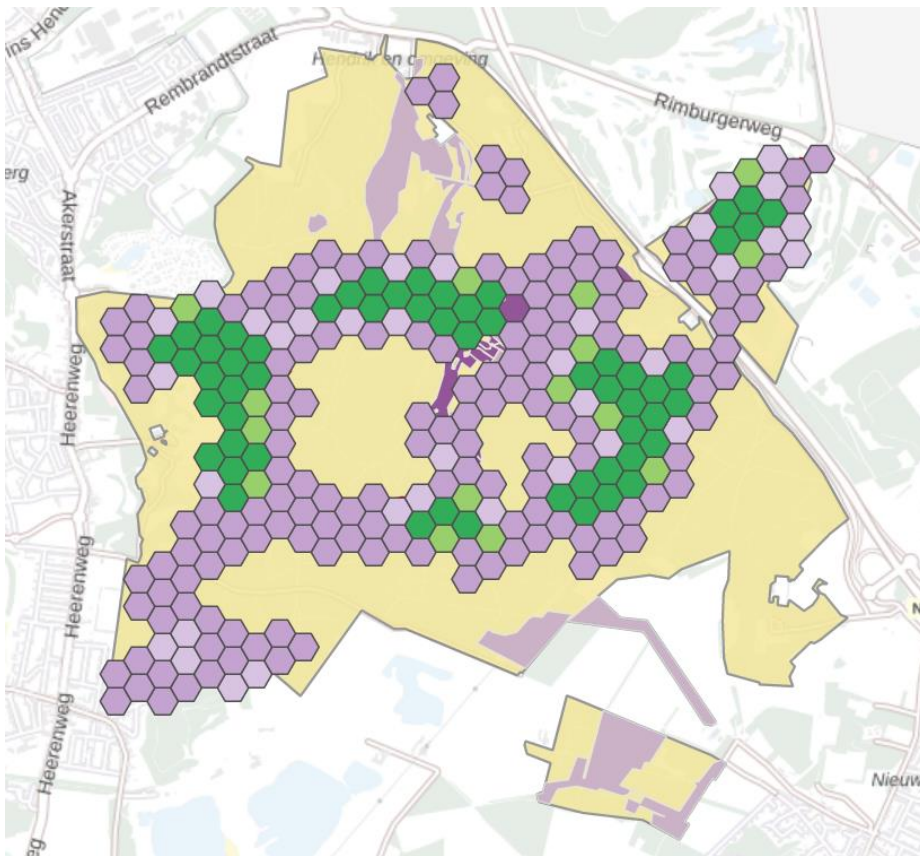
2030

10.3.3. H4030 Droge heide

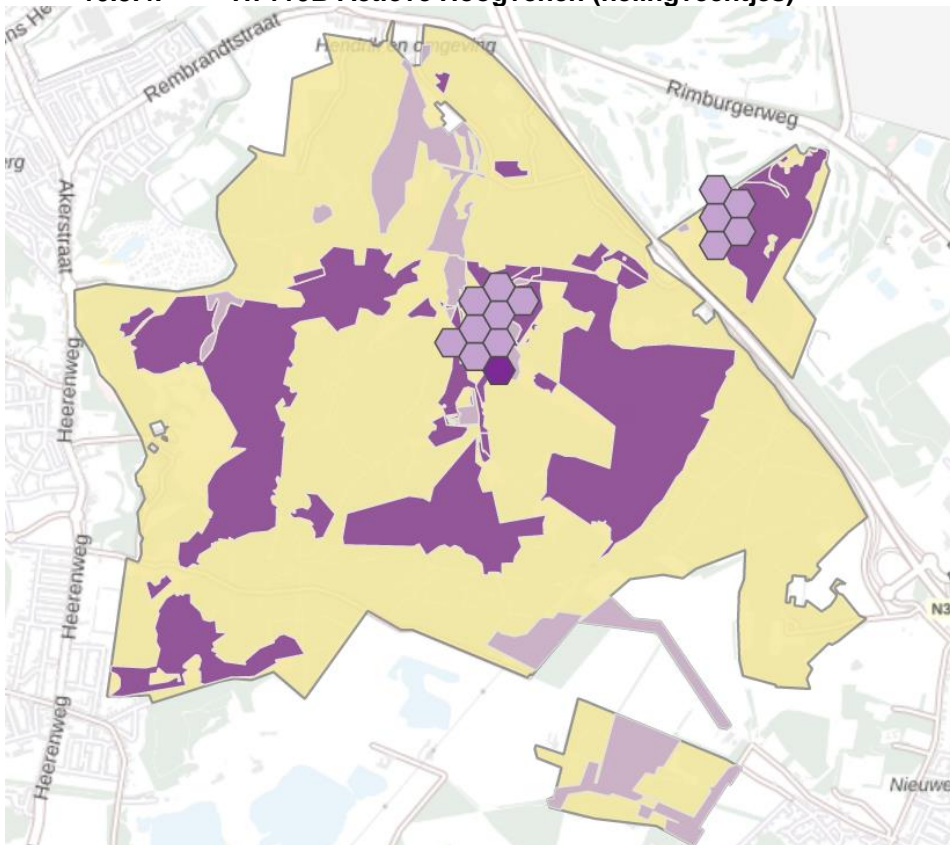
2020

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

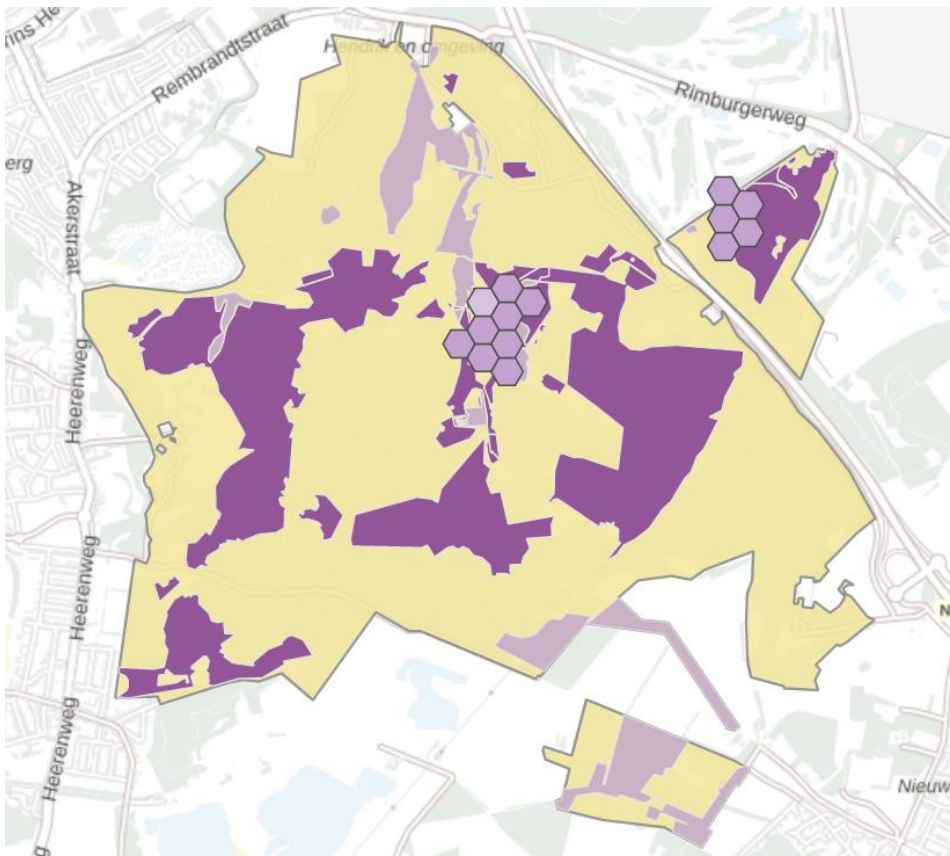
2030

10.3.4. H7110B Actieve Hoogvenen (helingveentjes)

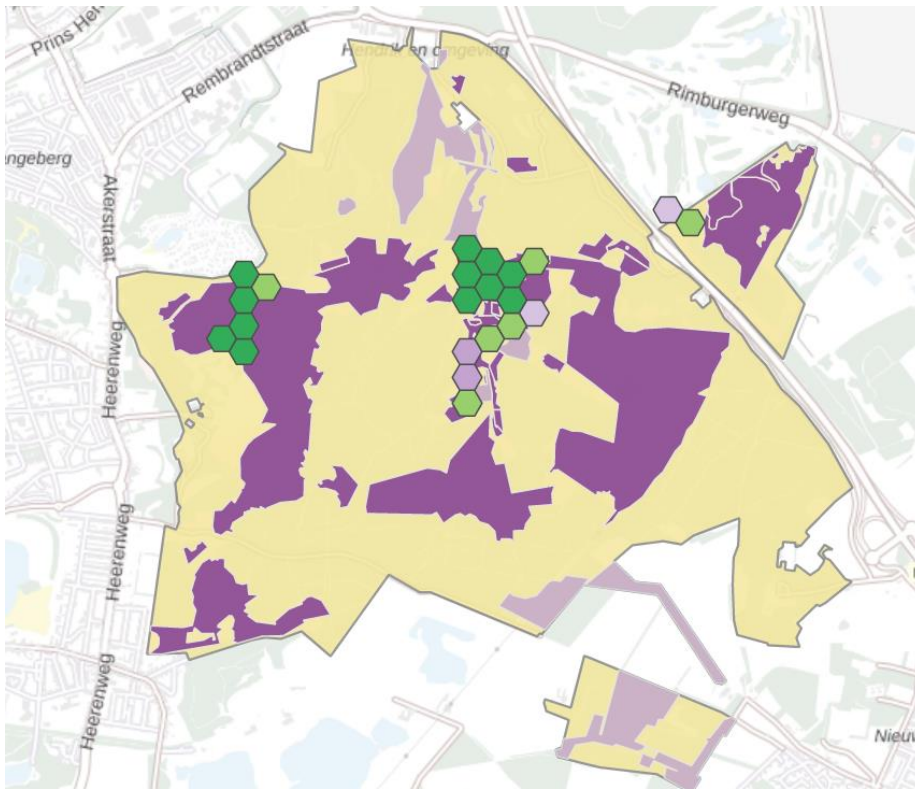
2020

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

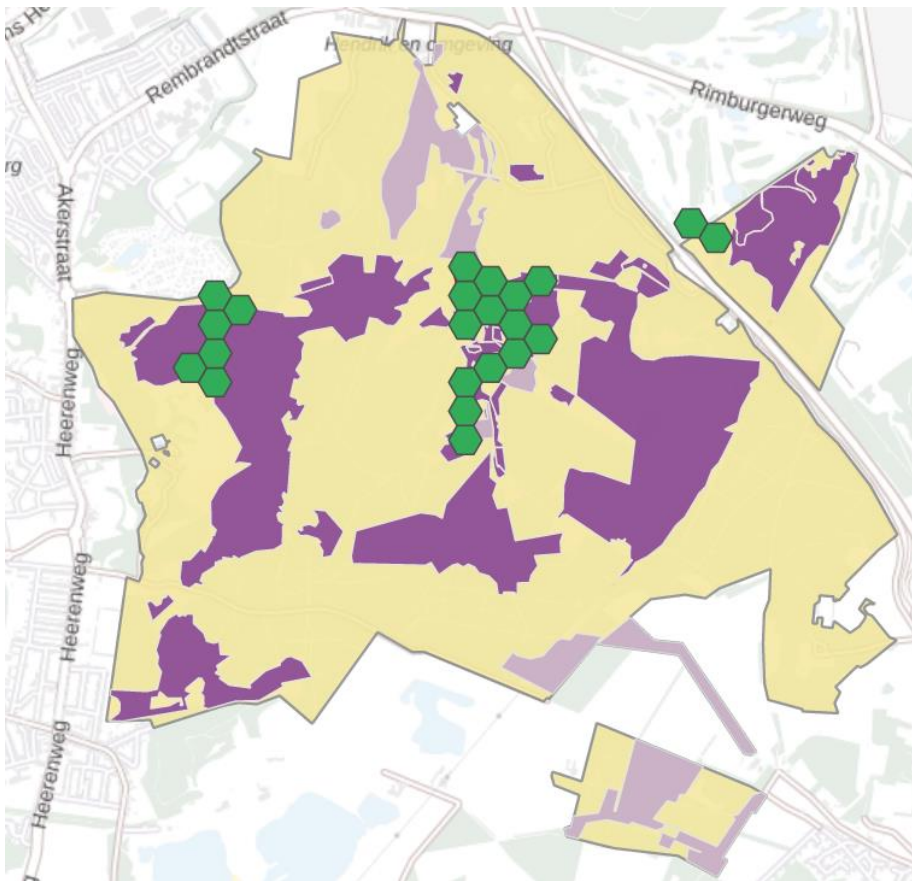
2030

10.3.5. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

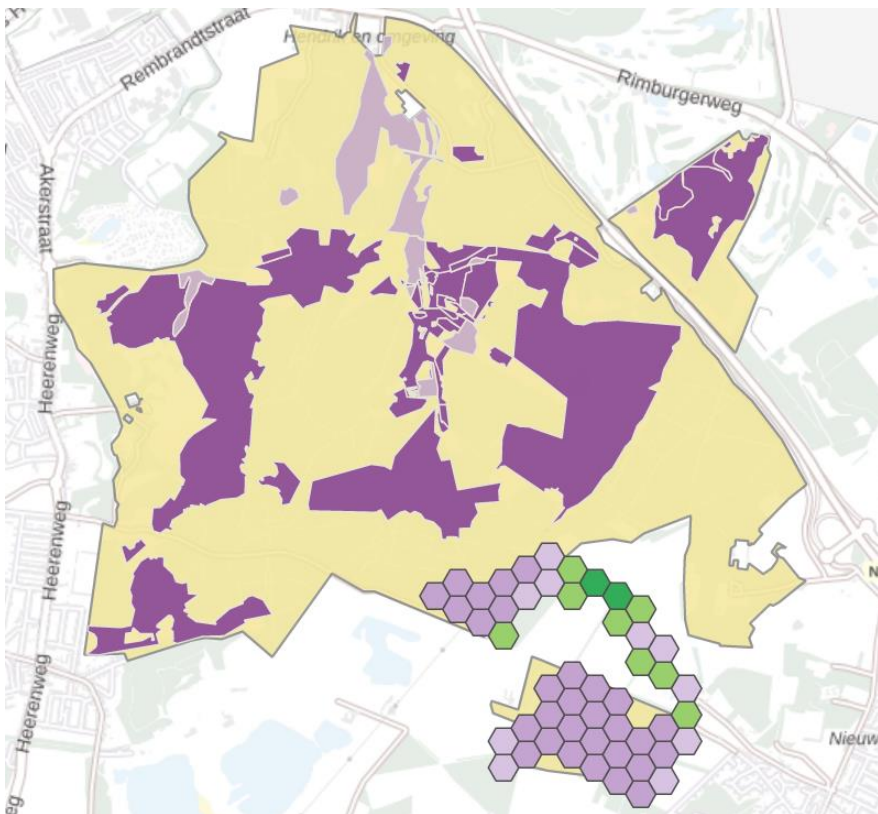
2020

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

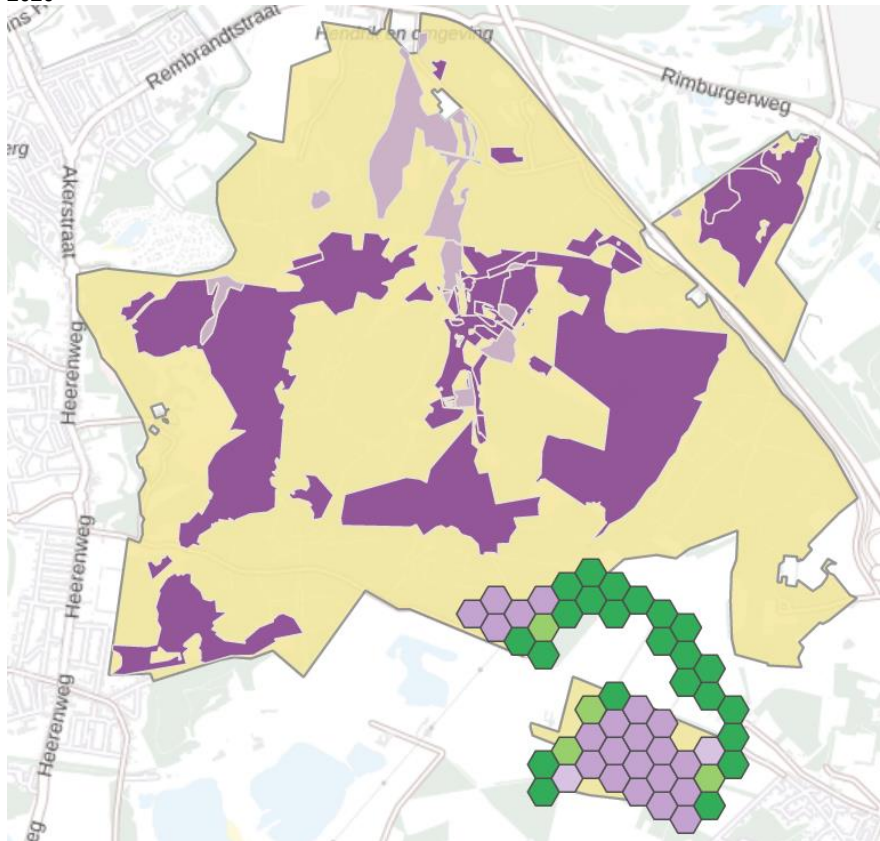
2030

10.3.6. H9120 Beuken- eikenbossen met hulst

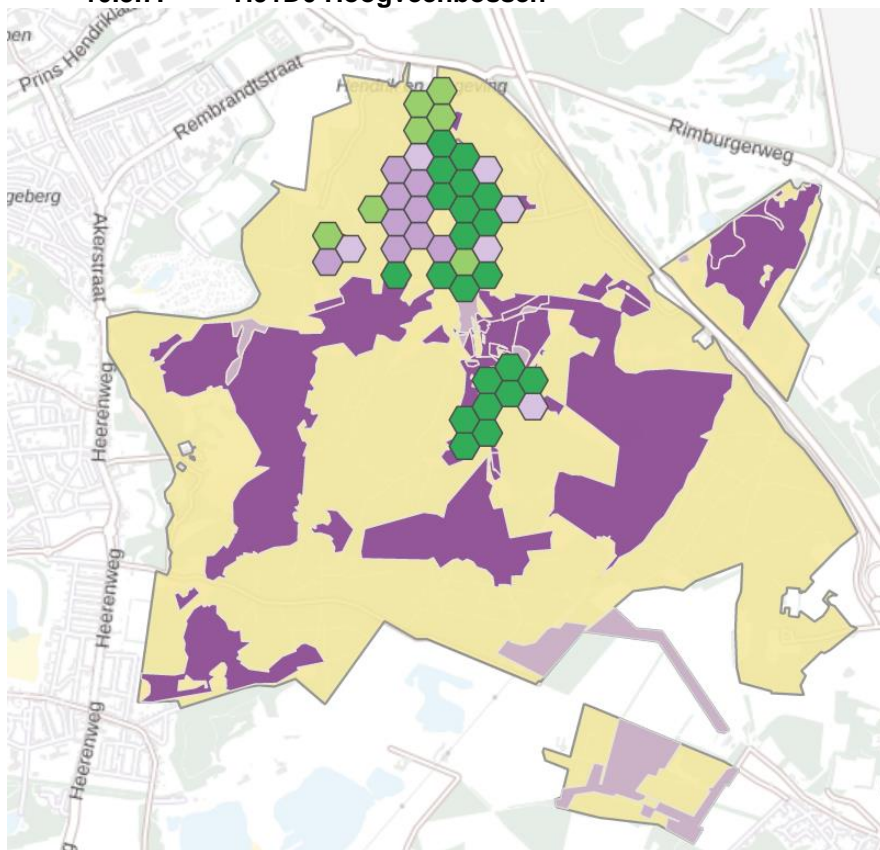
Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

2020

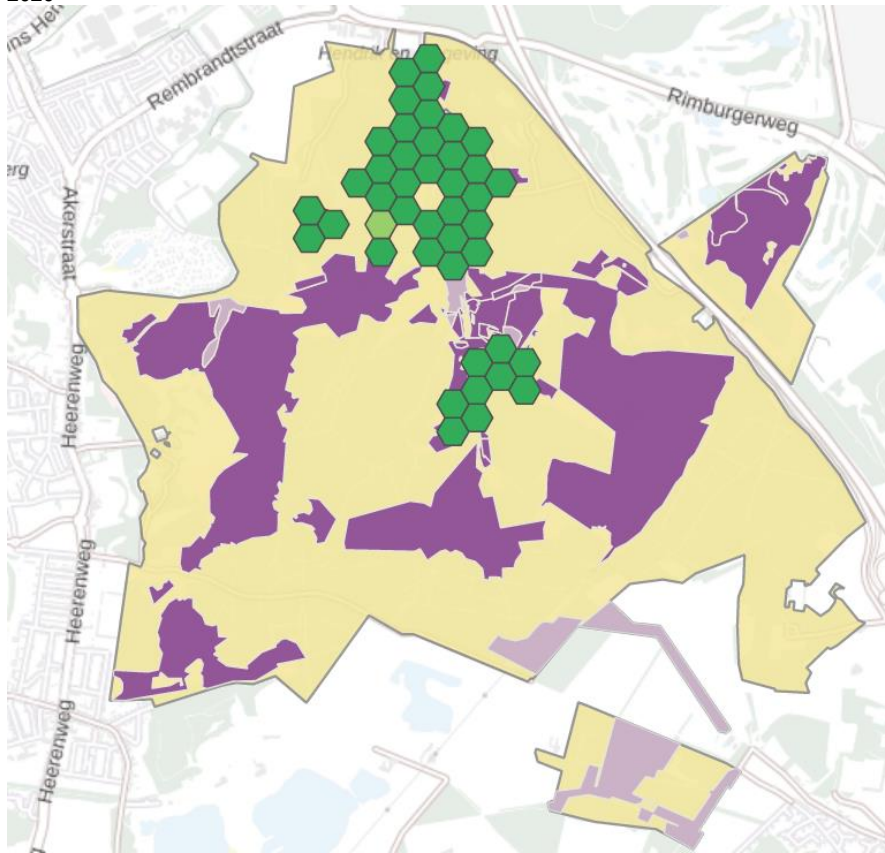
2030

10.3.7. H91D0 Hoogveenbossen

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

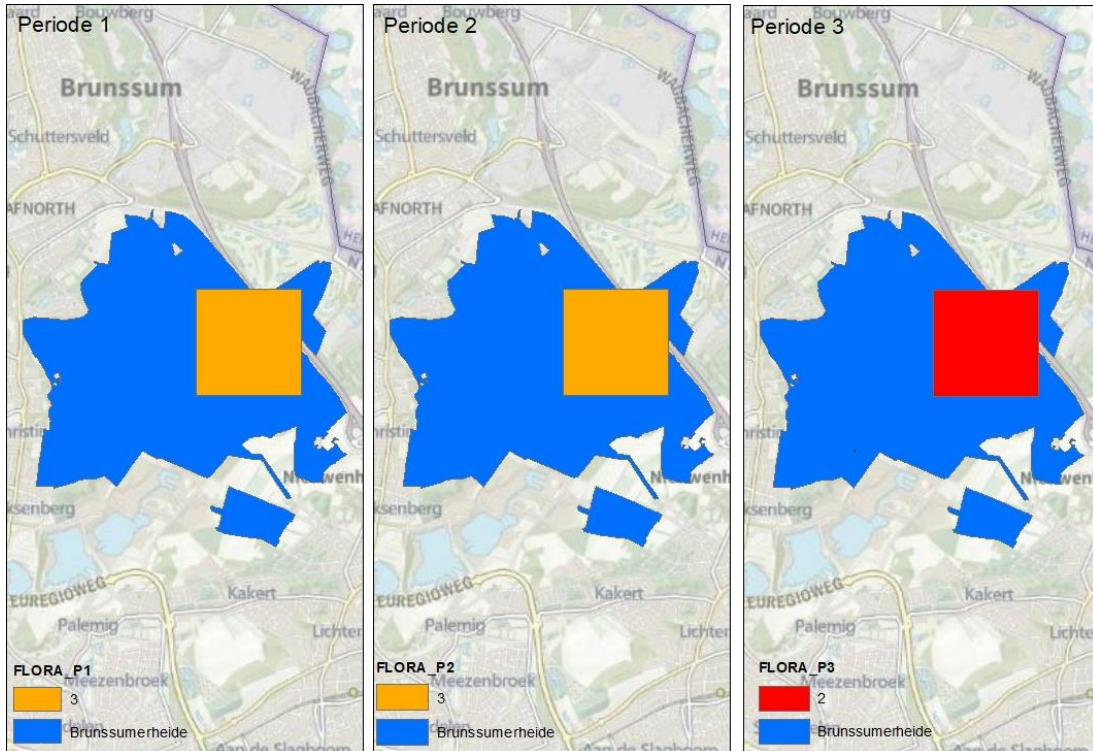
2020

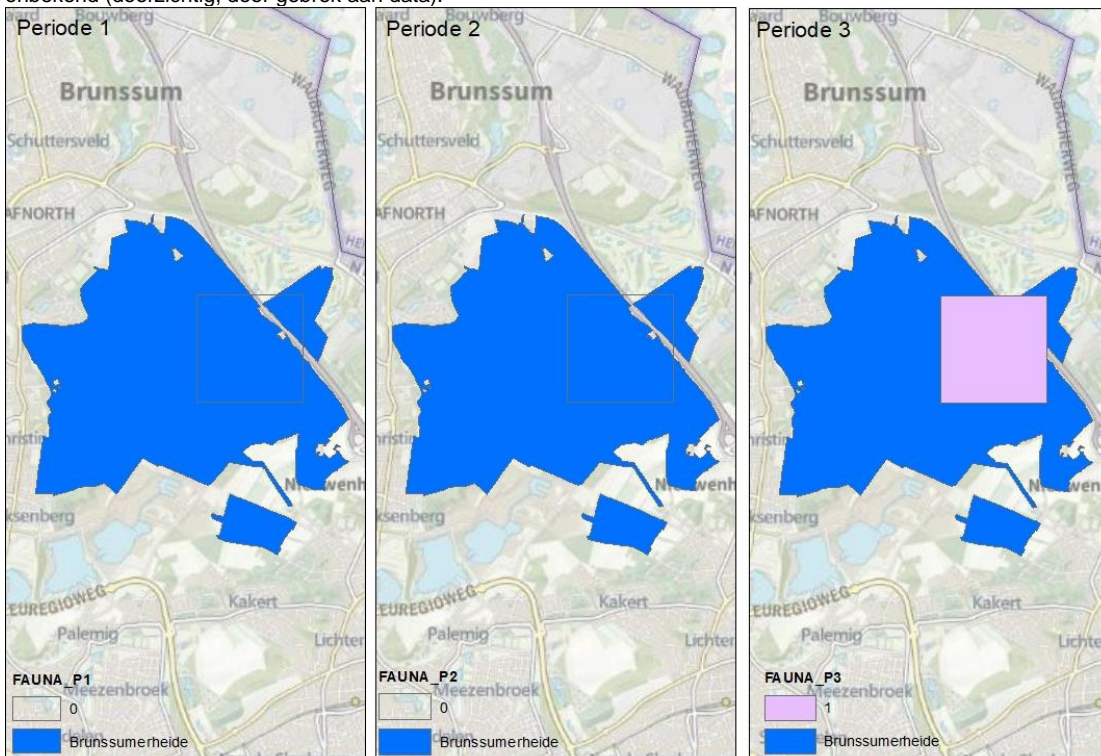
2030

10.4. Bijlage 4 voorkomen typische soorten per habitattype

10.4.1. H3160 Zure vennen

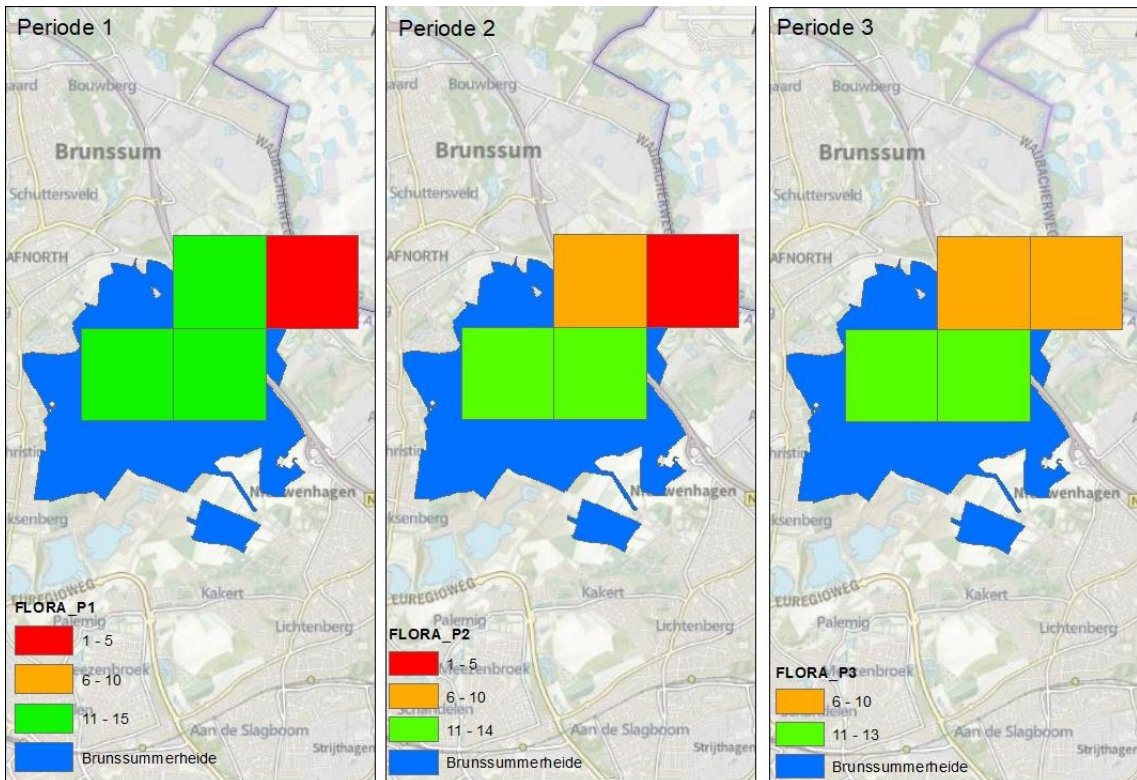
Aantal typische plantensoorten van zure vennen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

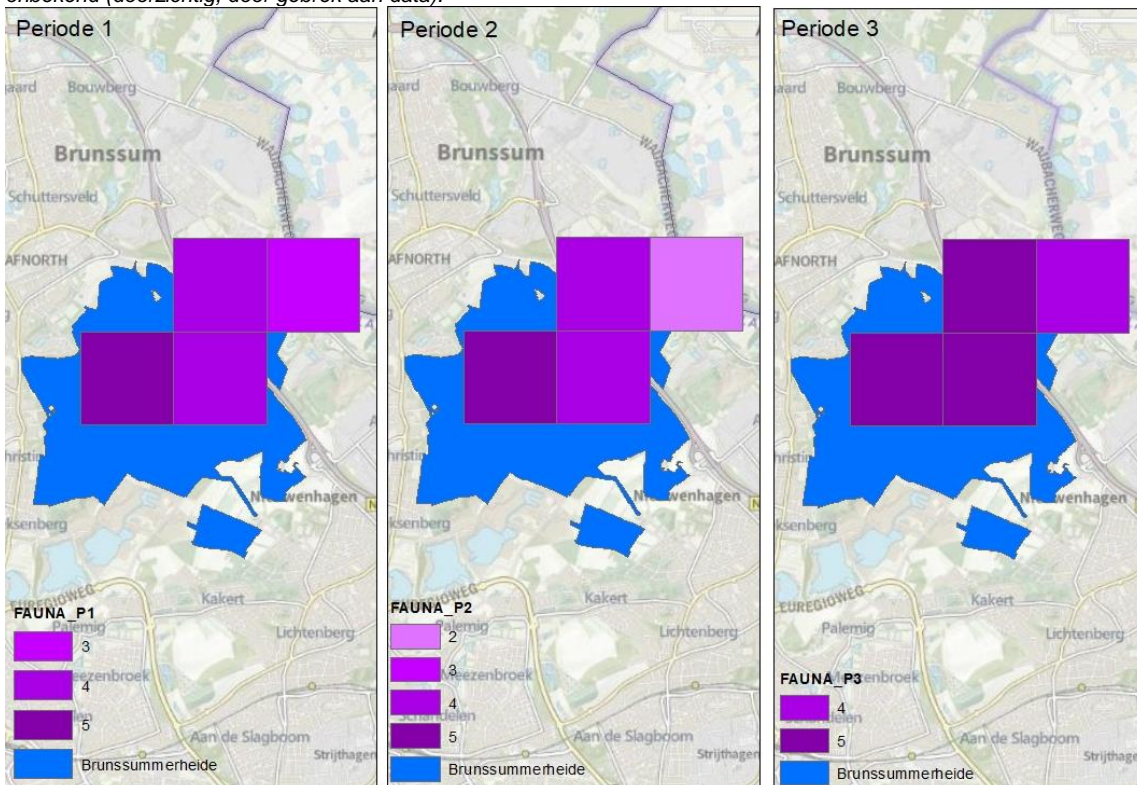
Aantal typische faunasoorten van zure vennen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

10.4.2. H4010A Vochtige heide

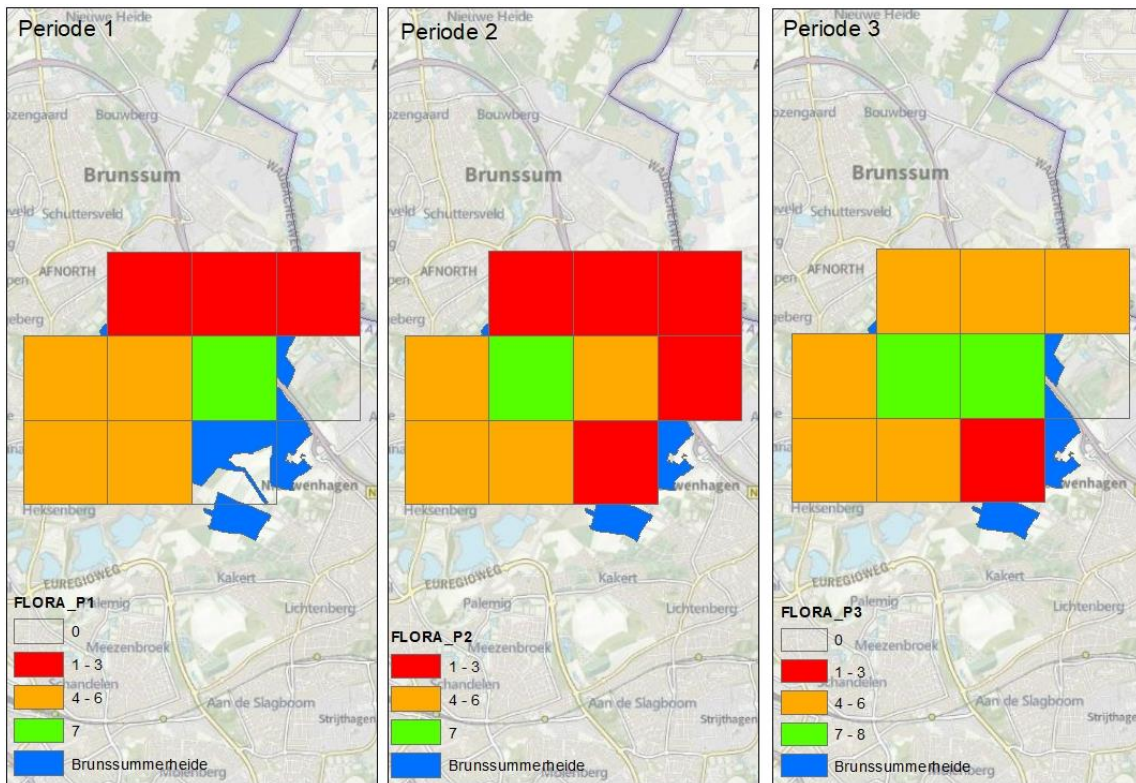
Aantal typische plantensoorten van vochtige heide voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

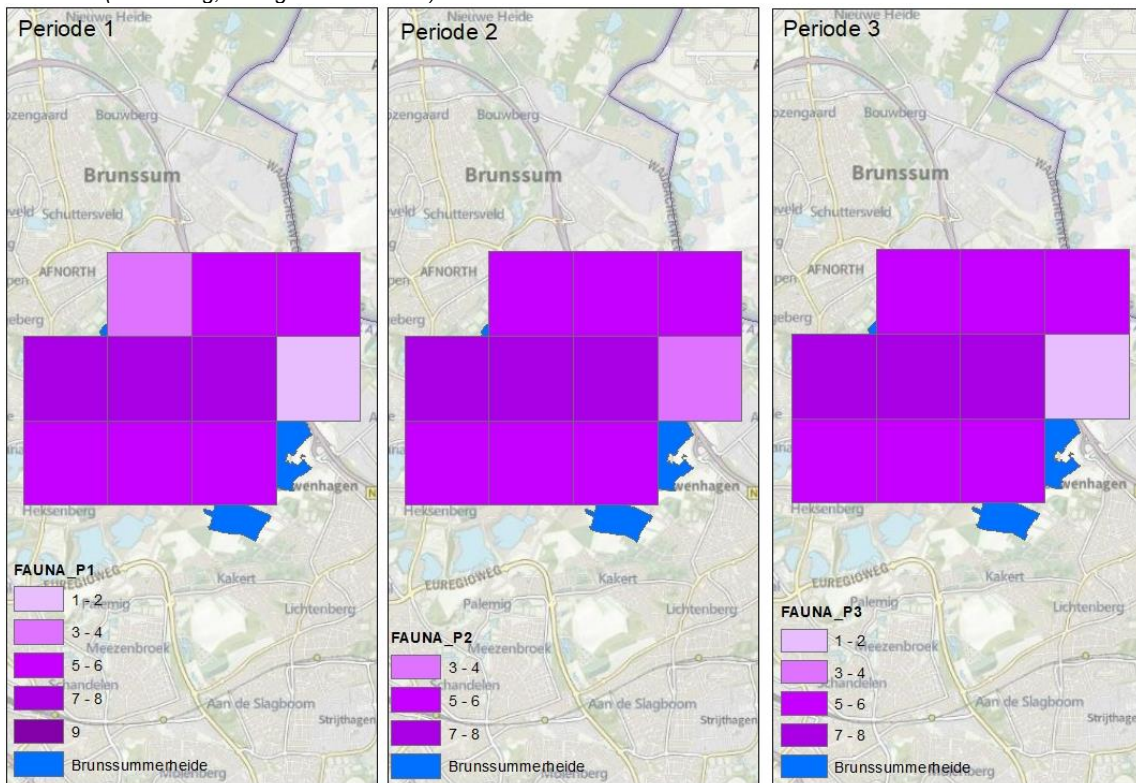
Aantal typische faunasoorten van vochtige heide voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

Natuurdoelanalyse Brunssummerheide

10.4.3. H4030 Droge Heide

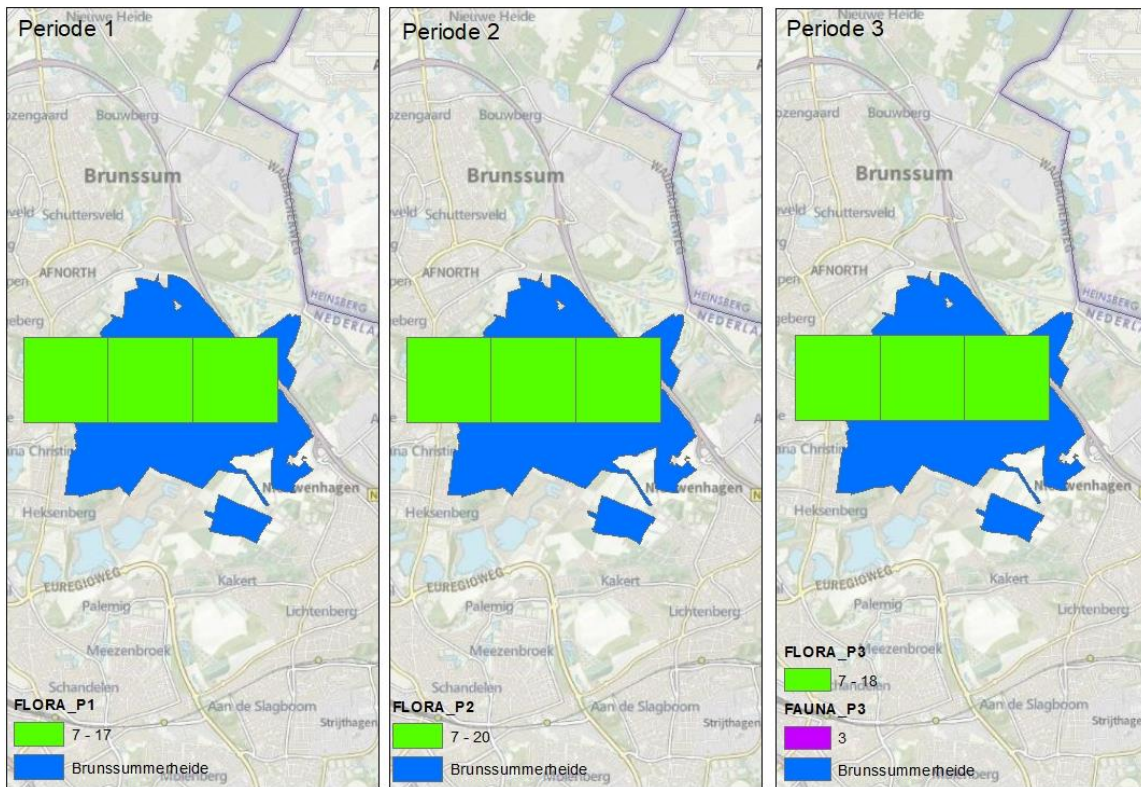

Aantal typische plantensoorten van droge heide voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

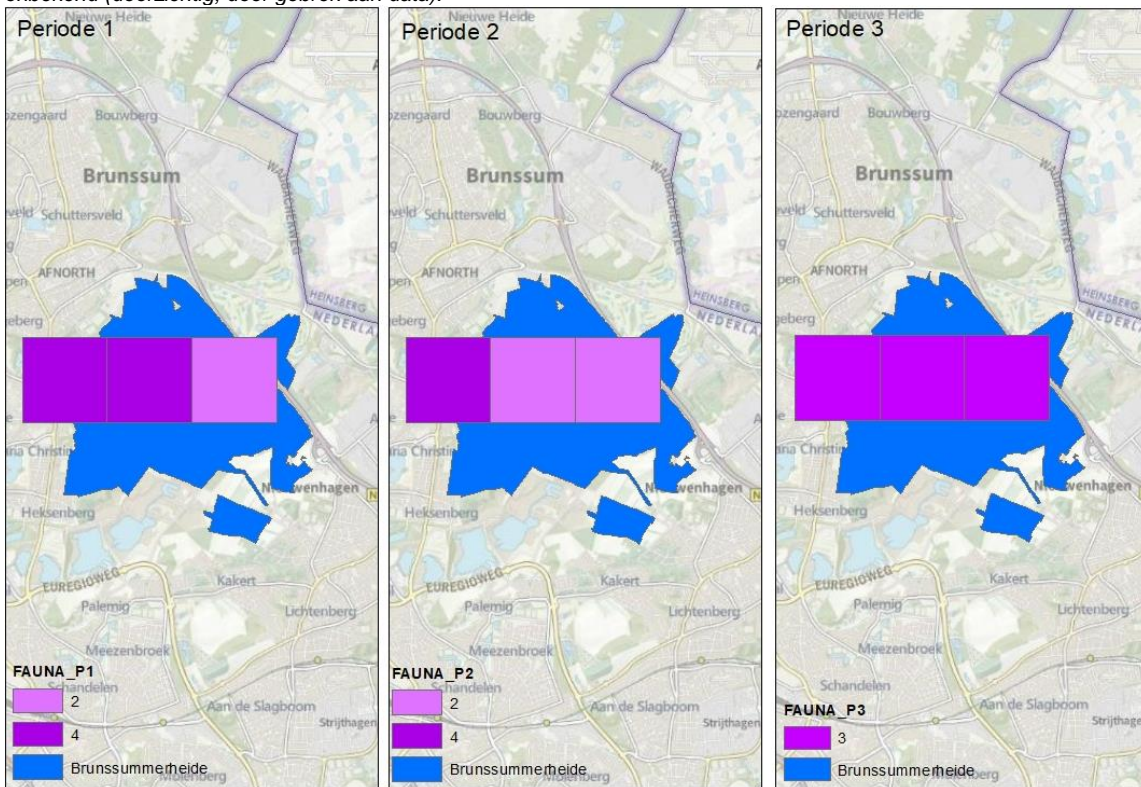

Aantal typische faunasoorten van droge heide voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021

10.4.4. H6230 Heischrale graslanden

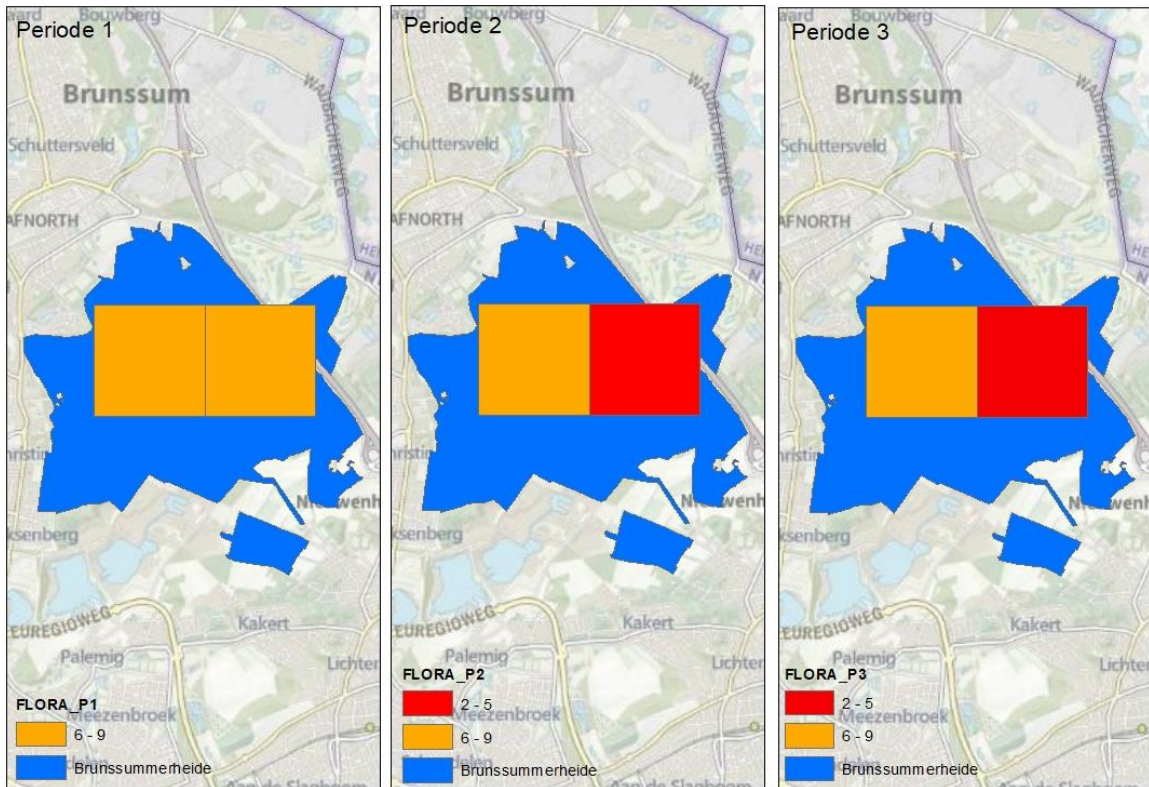

Aantal typische plantensoorten van heischrale graslanden voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitatype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

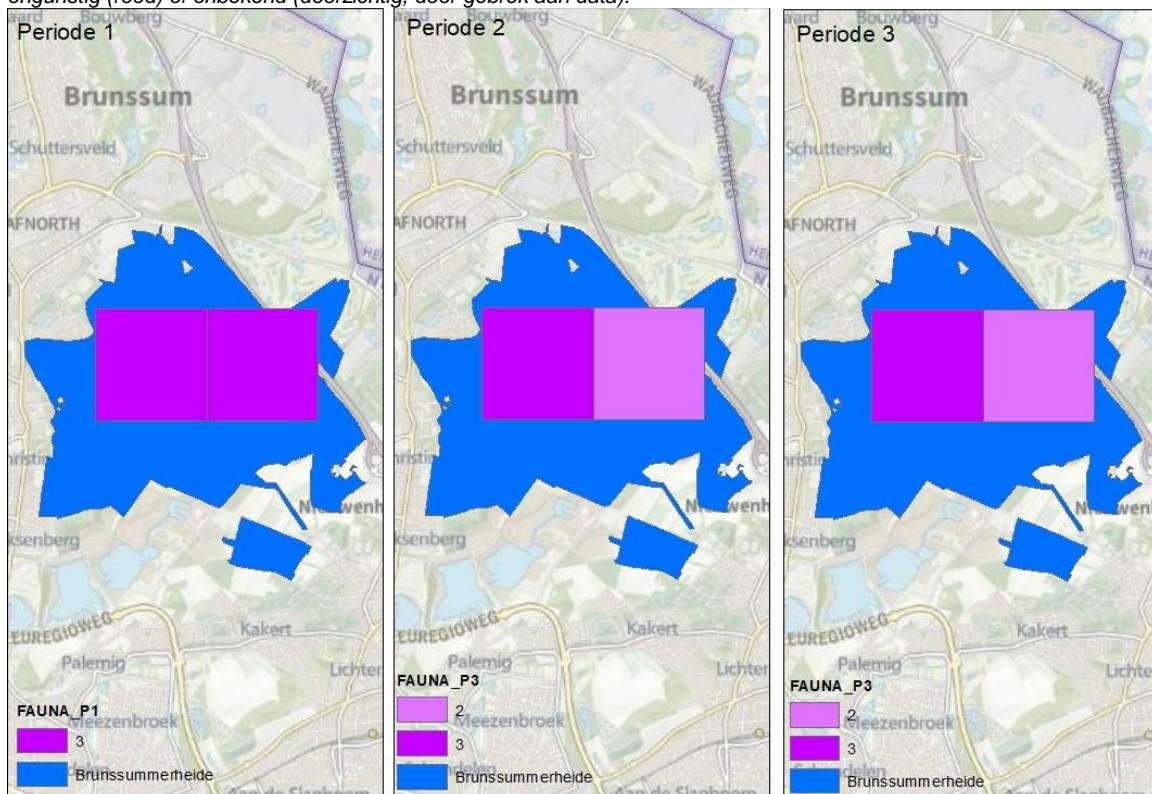

Aantal typische faunasoorten van heischrale graslanden voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

10.4.5. H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes

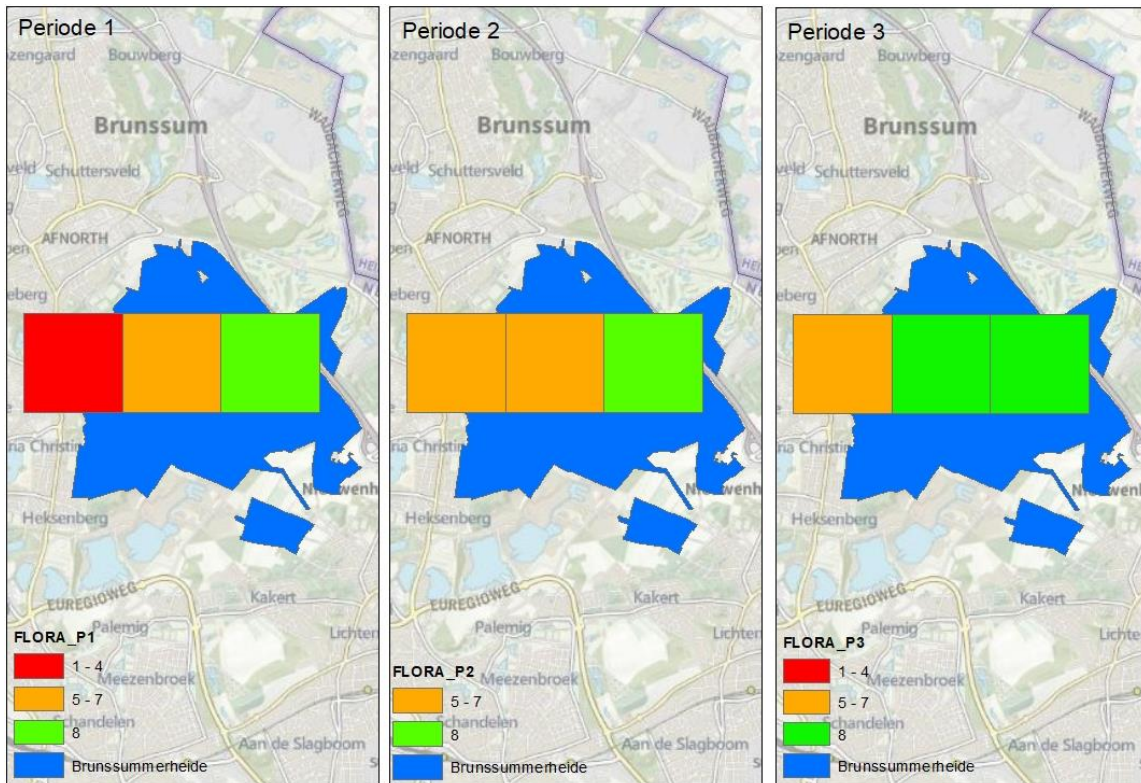

Aantal typische plantensoorten van actieve hoogvenen, hellingveentjes voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitatype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

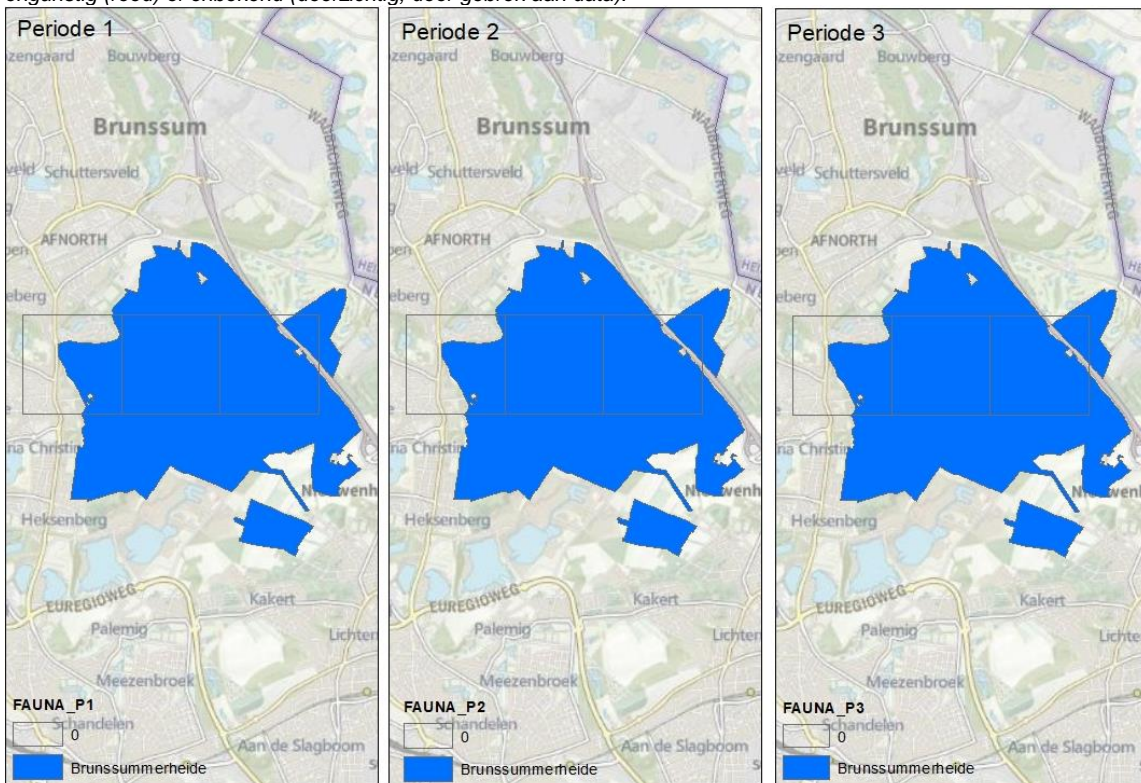

Aantal typische faunasoorten van actieve hoogvenen, hellingveentjes voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

10.4.6. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

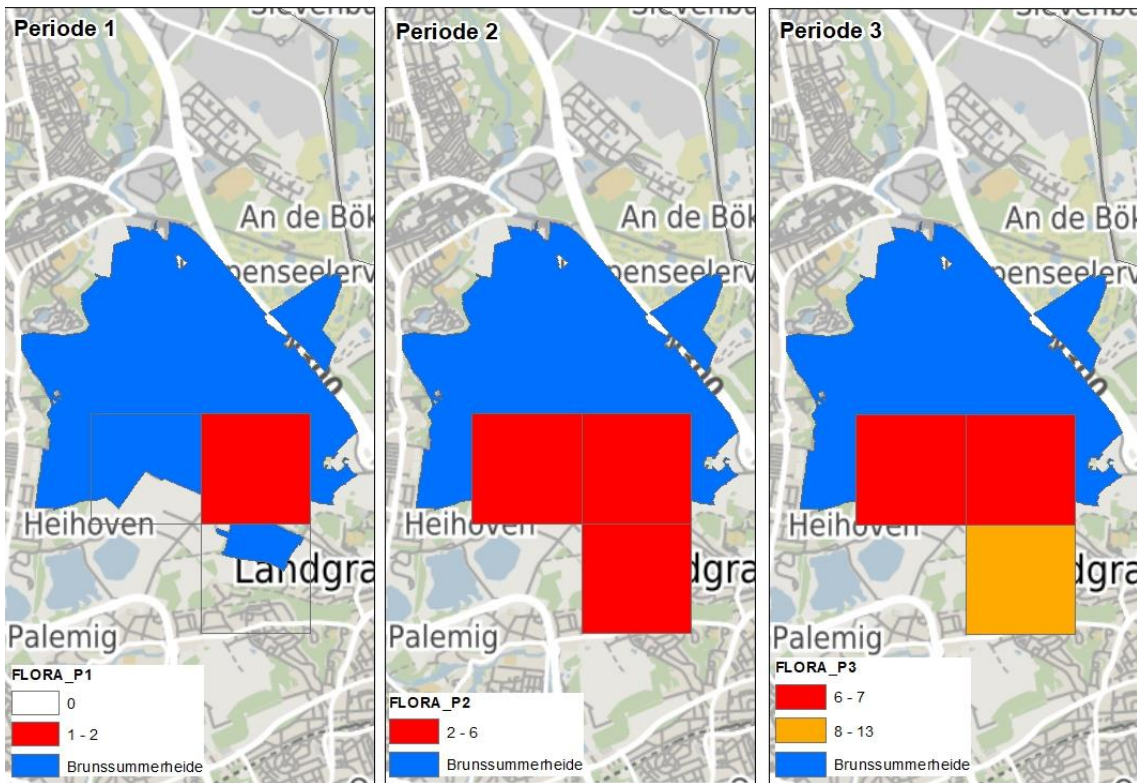

Aantal typische plantensoorten van pioniervegetaties met snavelbiezen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattypen is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

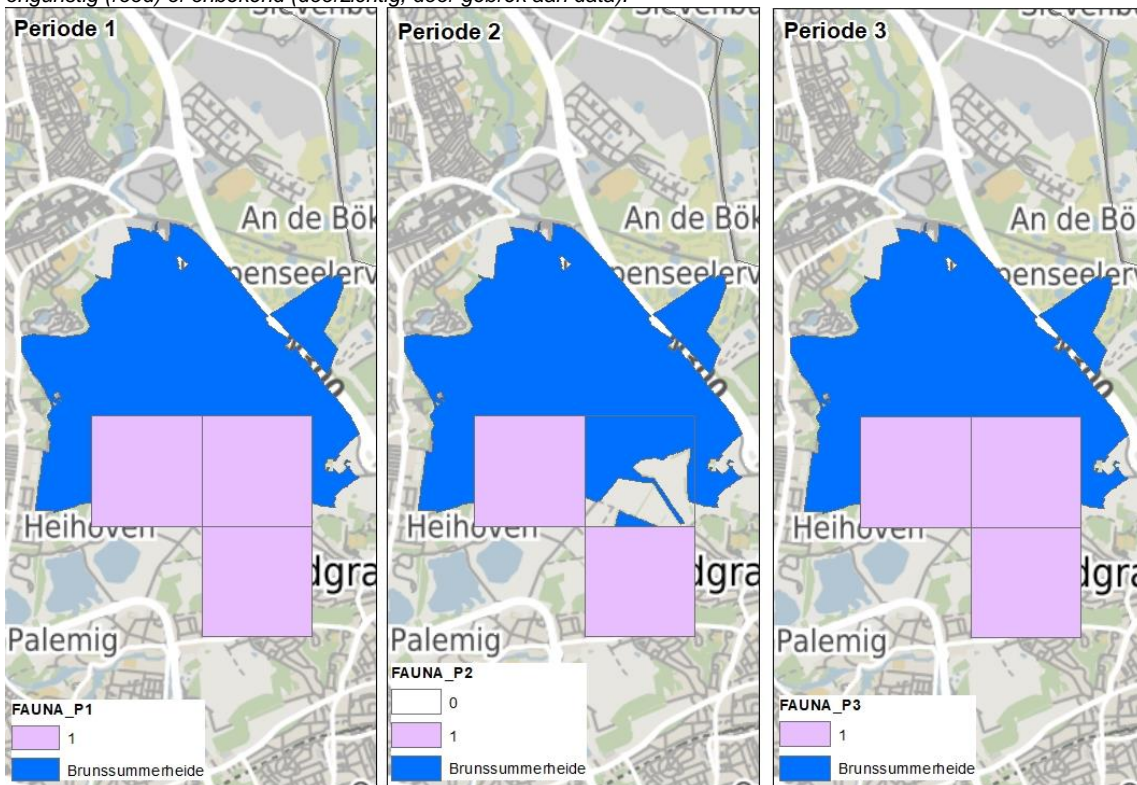

Aantal typische faunasoorten van pioniervegetaties met snavelbiezen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

10.4.7. **Beuken- eikenbossen met hulst**

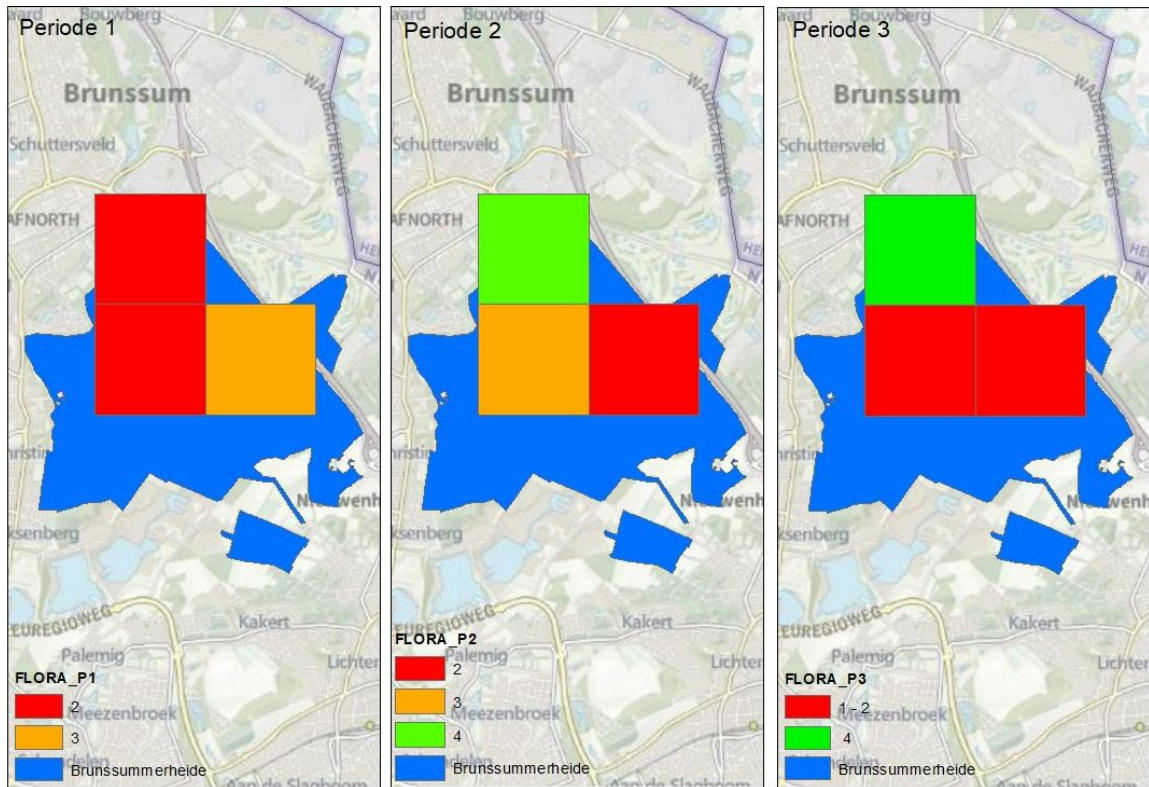

Aantal typische plantensoorten van Beuken- en eikenbossen met hulst voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattypen is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

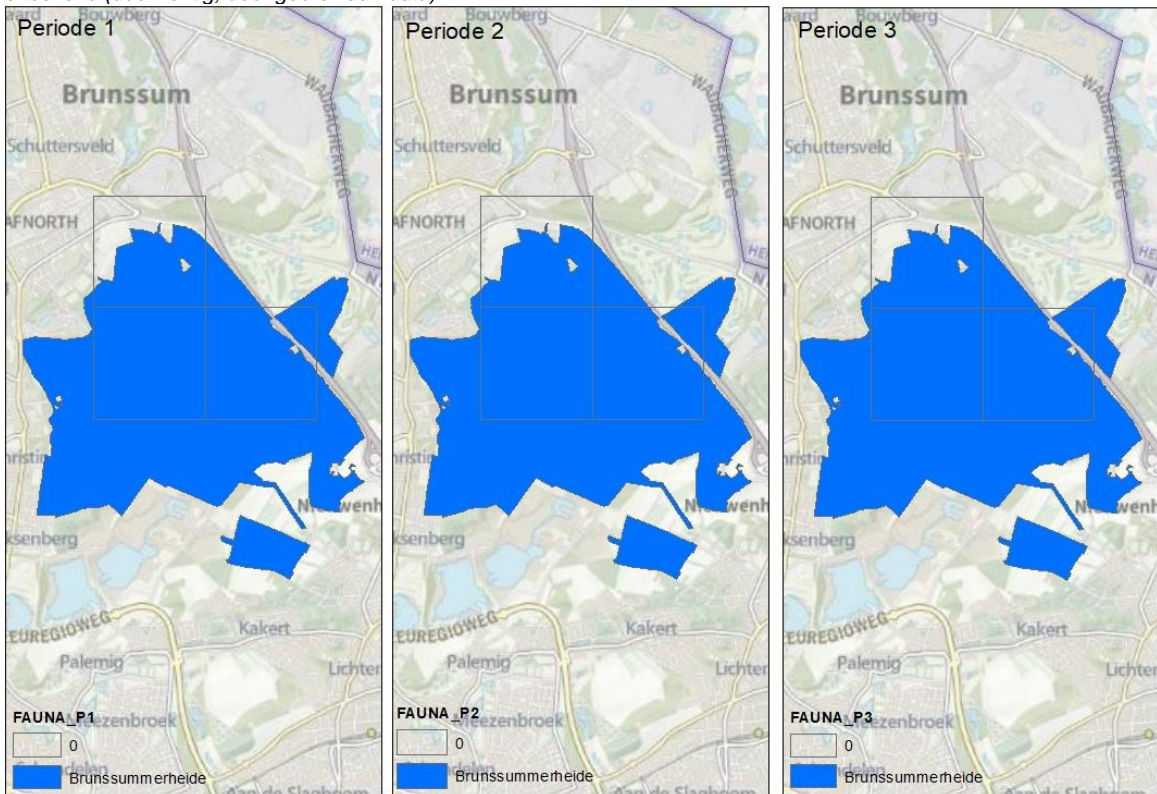

Aantal typische faunasoorten van Beuken- en eikenbossen met hulst voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

10.4.8. H91D0 Hoogveenbossen

Aantal typische plantensoorten van hoogveenbossen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Elk km-hok met habitattype is via karakteristieke soorten beoordeeld als gunstig (groen), matig ongunstig (oranje), zeer ongunstig (rood) of onbekend (doorzichtig, door gebrek aan data).

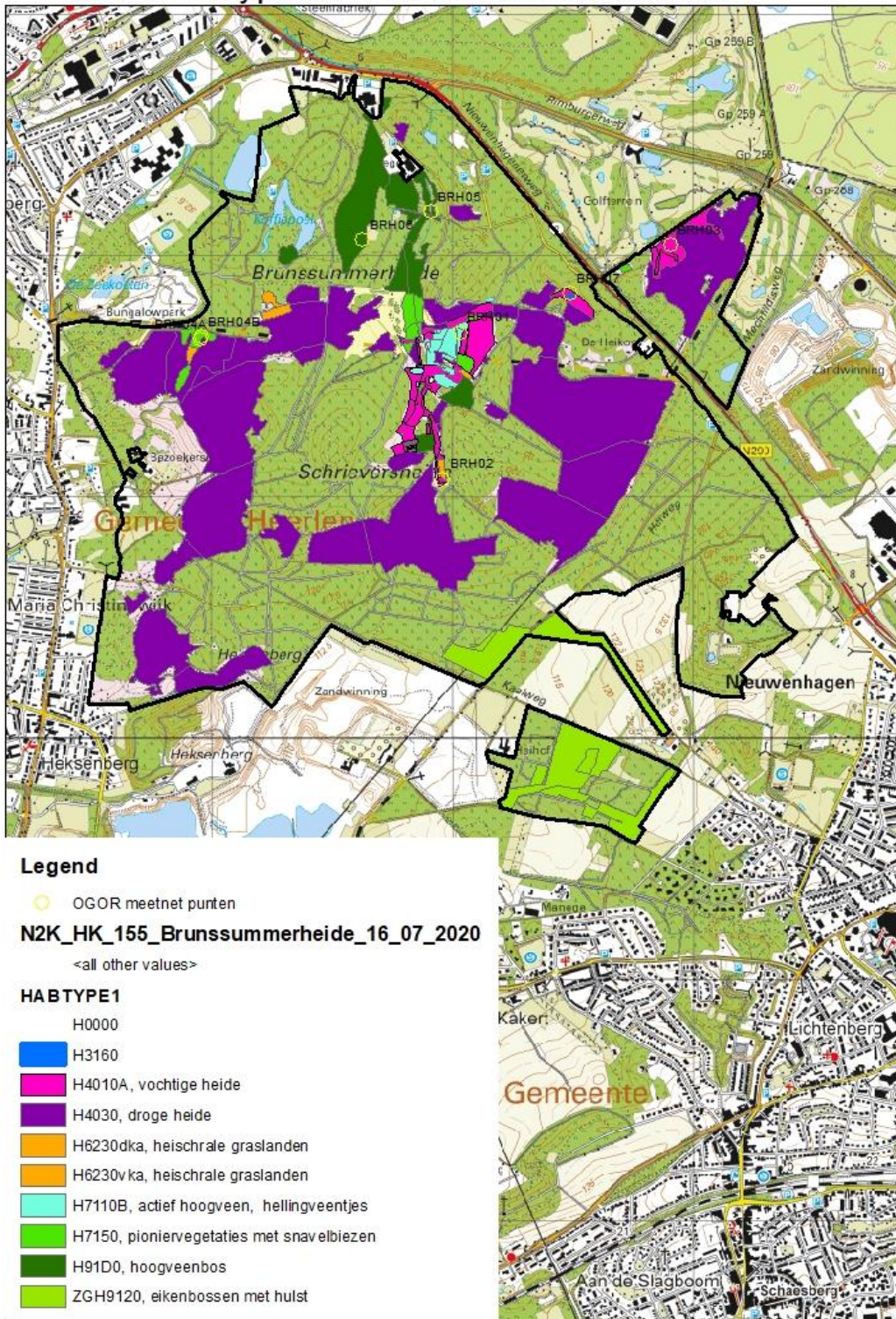

Aantal typische faunasoorten van hoogveenbossen voor de perioden 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021.

10.5. Bijlage 5 Grondwaterkwaliteit en kwantiteit (OGOR meetnet provincie Limburg)

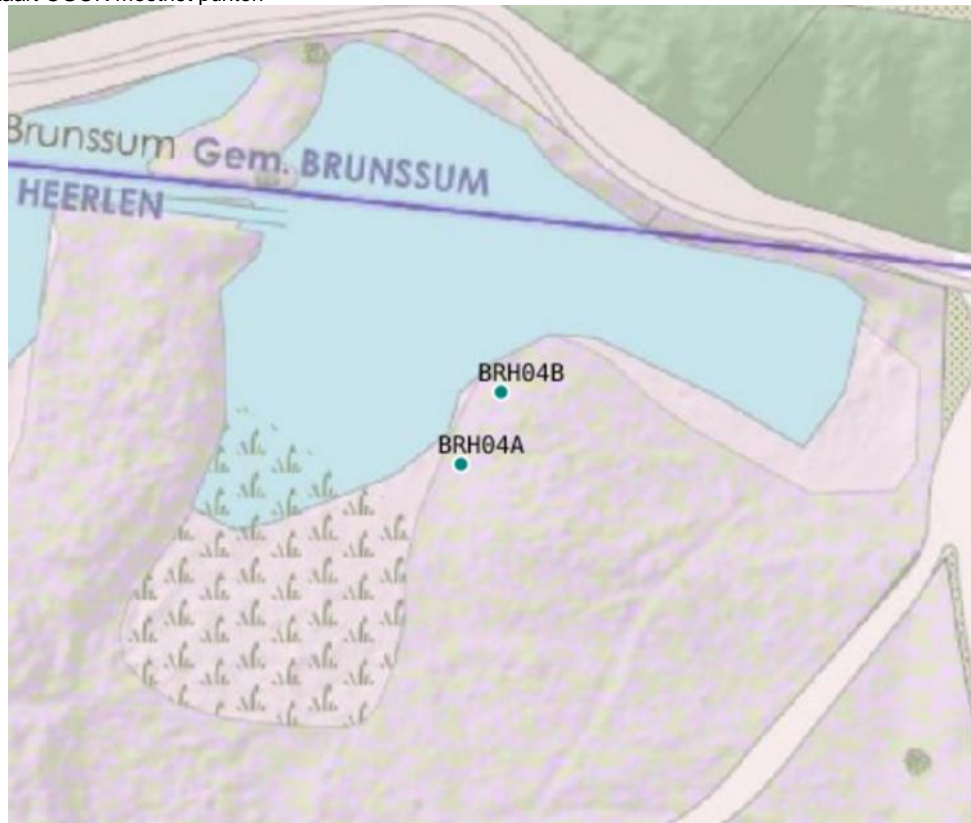
In deze bijlage de ruimtelijke verdeling van de 8 OGORmeetpunten weergegeven op kaart. Het meetnet bestaat uit de volgende meetpunten met de bijbehorende vegetatietypen en habitattypen:

Habitattypenkaart Brunssummerheide

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Overzichtskaart OGOR meetnet punten

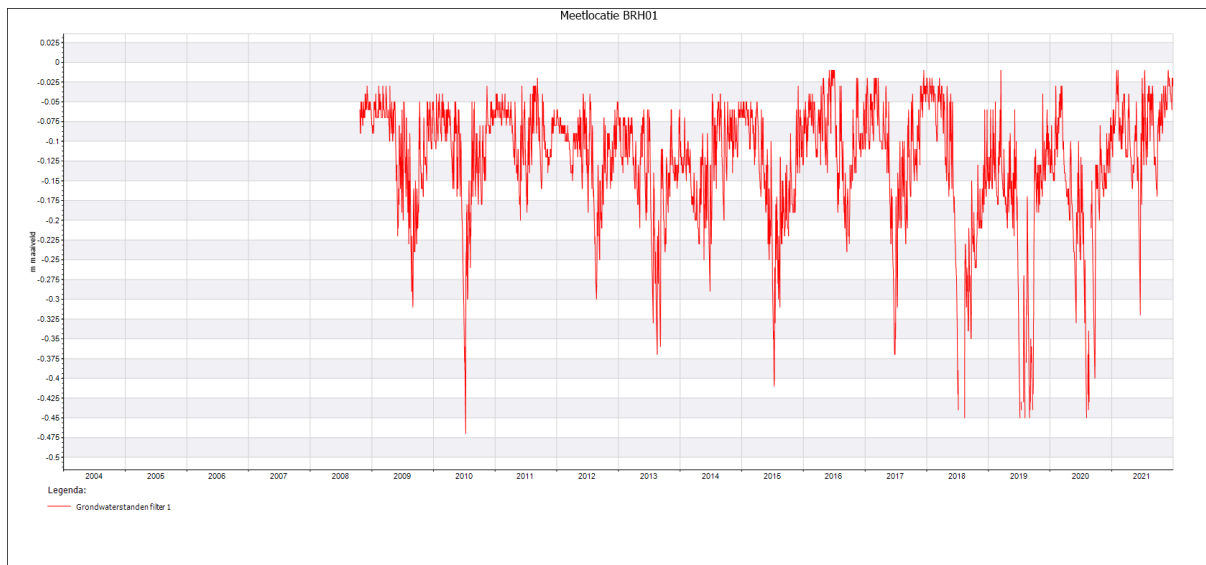
Detailkaart BRH04 A en B

OGOR-meetpunt	Vegetatietype	Habitattype
BRH01	Hoogveen (type C)	H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes
BRH02	Vochtig heideschraalgrasland	H4010 Vochtige heide / H6230 Heischraal grasland
BRH03	Veenmosrijke dopheide - met Beenbreek	H4010 Vochtige heide
BRH04A	Veenmosrijke dopheide	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen
BRH04B	Veenmosrijke dopheide	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen
BRH05	Berken-Elzenbroekbos	H91D0 Hoogveenbos
BRH06	Berken-Elzenbroekbos	H91D0 Hoogveenbos
BRH07	Veenmosrijke dopheide	H4010 Vochtige heide / H3160 Zure vennen

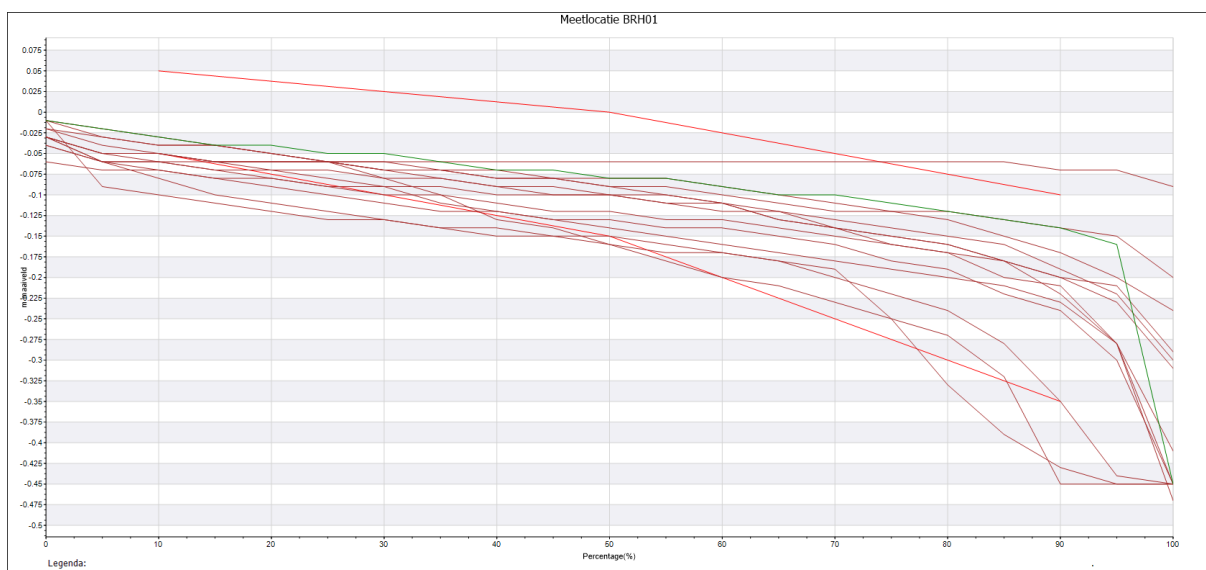
Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

10.5.1. BRH01 H7110B Actieve Hoogvenen, hellingveentjes

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Duurlijn

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2008	[P] Bijna goed	19
2009	Bijna goed	100
2010	Bijna goed	100
2011	Goed (OGOR voldoet)	100
2012	Matig	100
2013	Matig	100
2014	Matig	100
2015	Bijna goed	100
2016	Goed (OGOR voldoet)	100
2017	Goed (OGOR voldoet)	100

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

2018	Matig	100
2019	Slecht	100
2020	Matig	100
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

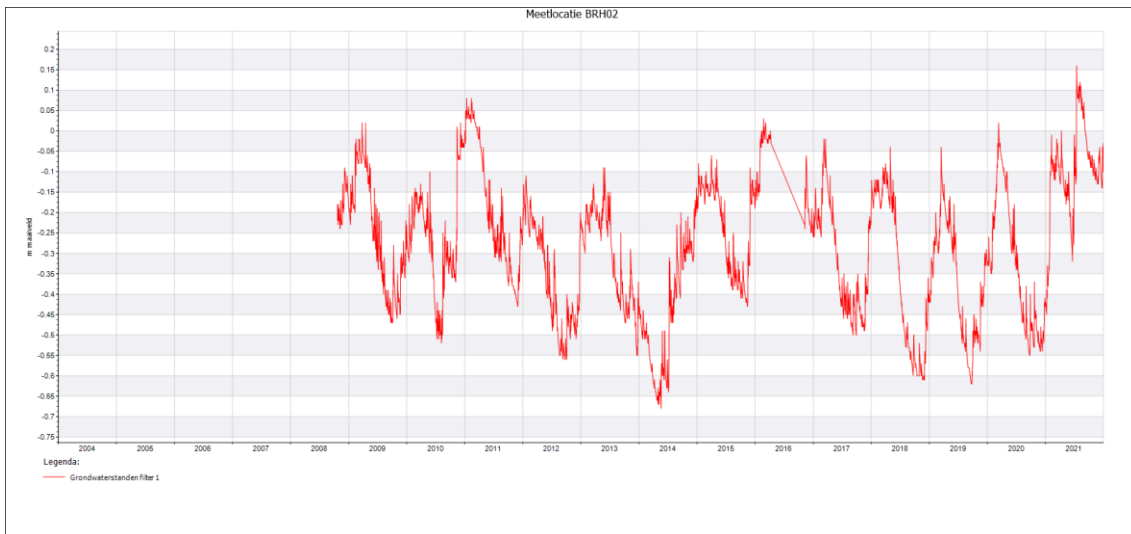
Grondwaterkwaliteit

BRH01											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg NH4/l	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	<4,65	<0,50	<1,0	<15	<20			<10		Z-Lb	
	<4,65	<0,50	<1,0	<15	<20			<10			
	4,65 - 5,00	0,50 - 15	1,0 - 2,0	15 - 30	20 - 30			10 - 20			
	>5,00	>15	>2,0	>30	>30			>20			
29-04-2011	7,33	160	< 0,89	0	6,9	< 0,04	0,15	2,3	n.b.	-	Nee
08-11-2011	6,46	100	< 0,90	< 5,0	7,7	< 0,04	< 0,06	5,2	0,40	N	Nee
13-06-2012	7,08	140	0,62	3,2	6,5	< 0,03	0,05	3,3	0,30	N	Nee
13-11-2012	7,44	170	0,31	1,1	6,5	< 0,03	0,15	2,3	0,10	N	Nee
25-06-2013	7,60	170	< 0,22	11	6,2	< 0,03	0,04	1,7	0,80	N	Nee
06-11-2013	7,11	170	0,31	< 1,0	5,9	< 0,03	< 0,03	2,4	< 0,10	N	Nee
21-05-2014	7,41	120	< 0,22	< 1,0	6,2	< 0,03	< 0,03	3,6	< 0,10	N	Nee
06-11-2014	7,07	100	< 0,22	< 1,0	6,8	< 0,03	< 0,03	1,4	< 0,10	N	Nee
04-06-2015	6,36	71	< 0,22	5,7	11	< 0,03	< 0,03	3,7	0,40	N	Nee
08-12-2015	6,36	20	< 0,22	1,6	12	< 0,03	< 0,03	2,1	0,10	N	Nee
11-04-2016	6,37	36	0,62	2,9	11	< 0,03	0,05	2,9	0,30	N	Nee
08-11-2016	6,36	19	0,93	< 1,0	12	< 0,03	0,03	1,4	0,10	N	Nee
08-05-2017	6,20	32	< 0,22	2,9	13	< 0,03	0,03	3,4	0,20	N	Nee
20-11-2017	6,18	50	0,38	1,4	15	< 0,03	< 0,03	1,7	0,10	N	Nee
14-05-2018	6,07	51	< 0,05	1,4	18	< 0,03	0,05	1,9	0,10	N	Nee
30-10-2018	3,46	< 3,0	0,13	82	14	0,03	< 0,03	6,6	6,0	S	Nee
17-04-2019	3,90	< 3,0	2,0	44	8,8	0,03	0,06	4,3	3,4	N	Nee
28-11-2019	4,20	< 3,0	0,22	36	9,9	0,03	0,13	3,6	2,6	N	Nee
17-06-2020	6,11	< 3,0	0,18	17	12	0,03	0,06	1,3	1,3	N	Nee
30-11-2020	4,95	< 3,0	0,18	15	14	< 0,03	0,05	1,2	1,1	N	Nee
25-05-2021	5,30	18	0,13	5,4	14	0,06	0,06	0,95	0,40	N	Nee
23-11-2021	5,30	< 3,0	0,22	1,8	16	0,06	< 0,03	1,2	0,10	N	Nee

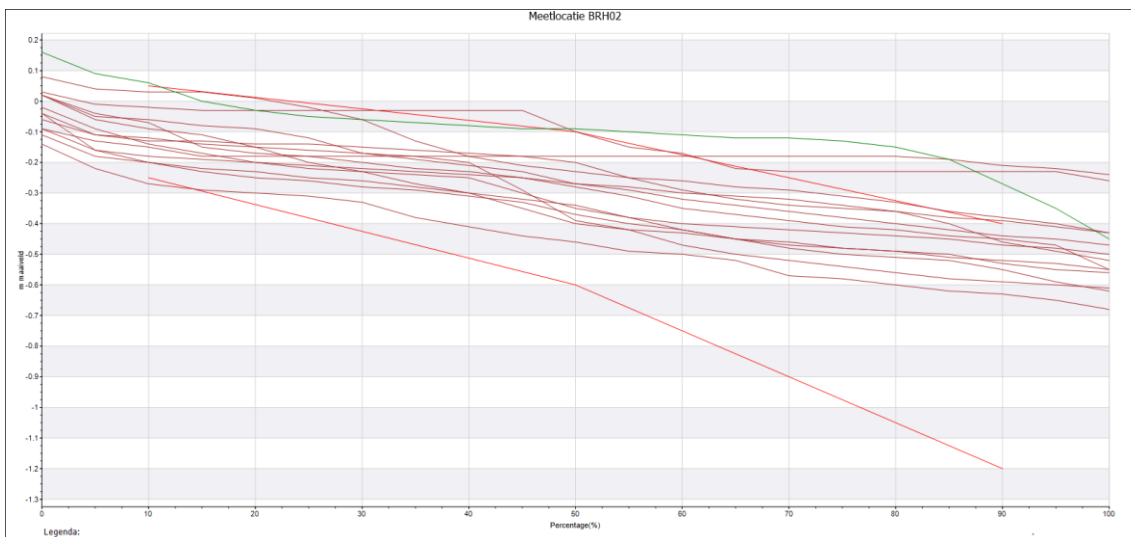
10.5.2. BRH02 H4010 Vochtige heide / H6230 Heischraal grasland

Grondwaterstanden

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Stijghoogtelijn

Duurlijn

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2008	[P] Goed (OGOR voldoet)	20
2009	Goed (OGOR voldoet)	99
2010	Goed (OGOR voldoet)	100
2011	Goed (OGOR voldoet)	100
2012	Goed (OGOR voldoet)	100
2013	Goed (OGOR voldoet)	100
2014	Bijna goed	100
2015	Goed (OGOR voldoet)	101
2016	[P] Goed (OGOR voldoet)	42
2017	Goed (OGOR voldoet)	100
2018	Goed (OGOR voldoet)	100
2019	Goed (OGOR voldoet)	100
2020	Goed (OGOR voldoet)	100
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

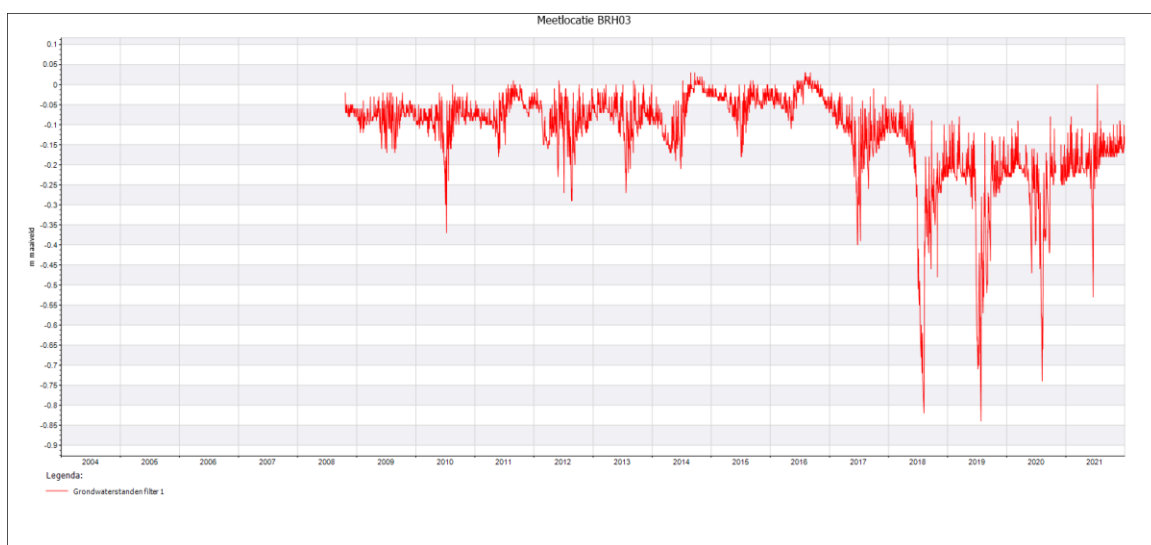
Grondwaterkwaliteit

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

BRH02											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg NH4/l	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	5,50 - 6,55	>30	<2,0		<50			>20		Z-Lb	
	5,50 - 6,55	>30	<2,0		<50			>20			
	4,75 - 7,50	10 - 30	2,0 - 4,0		50 - 80			4,0 - 20			
	<4,75	<10	>4,0		>80			<4,0			
29-04-2011	5,48	5,0	< 0,89	< 10	< 5,0	< 0,04	< 0,10	6,5	0,80	N	Nee
08-11-2011	5,50	13	< 0,90	8,0	< 5,0	< 0,04	0,08	7,4	0,70	N	Nee
13-06-2012	5,81	22	0,31	< 1,0	2,2	0,06	< 0,03	8,1	< 0,10	N	Nee
13-11-2012	5,73	22	0,27	9,4	3,1	< 0,03	0,47	9,9	0,70	N	Nee
21-05-2013	5,73	18	< 0,22	< 1,0	2,5	0,06	0,40	8,6	< 0,10	N	Nee
06-11-2013	5,66	22	< 0,22	< 1,0	2,8	< 0,03	0,08	9,7	< 0,10	N	Nee
21-05-2014	6,01	21	< 0,22	1,8	2,6	< 0,03	0,05	9,9	0,10	N	Nee
06-11-2014	6,09	31	< 0,22	< 2,0	3,0	0,03	0,04	11	0,20	N	Ja
04-06-2015	5,27	15	< 0,22	< 1,0	2,7	0,09	0,10	15	< 0,10	N	Nee
08-12-2015	6,86	18	< 0,22	< 1,0	2,5	< 0,03	0,04	9,4	< 0,10	N	Nee
11-04-2016	5,31	16	< 0,22	< 1,0	2,6	0,03	0,09	6,4	< 0,10	N	Nee
08-11-2016	5,60	11	< 0,22	2,4	4,0	< 0,03	0,08	5,5	0,20	N	Nee
08-05-2017	5,01	14	< 0,22	< 1,0	3,8	0,06	0,08	6,4	< 0,10	N	Nee
20-11-2017	5,30	18	0,07	3,1	1,9	0,03	0,03	8,2	0,20	N	Nee
14-05-2018	5,47	12	< 0,05	15	0,86	< 0,03	0,10	8,7	1,1	N	Nee
30-10-2018	4,77	11	0,22	2,7	2,7	0,03	< 0,03	6,0	0,20	N	Nee
17-04-2019	5,59	< 3,0	0,09	12	2,9	0,03	0,08	8,3	0,90	N	Nee
28-11-2019	5,50	14	0,18	11	2,6	< 0,03	< 0,03	10	0,80	N	Nee
17-06-2020	6,38	16	< 0,09	6,6	2,5	0,06	0,09	8,4	0,50	N	Nee
30-11-2020	5,25	16	0,22	5,6	2,7	< 0,03	< 0,03	8,9	0,40	N	Nee
25-05-2021	5,04	21	< 0,09	4,7	2,6	0,06	0,13	7,3	0,30	N	Nee
23-11-2021	5,27	11	0,62	3,8	1,4	0,06	0,03	5,8	0,30	N	Nee

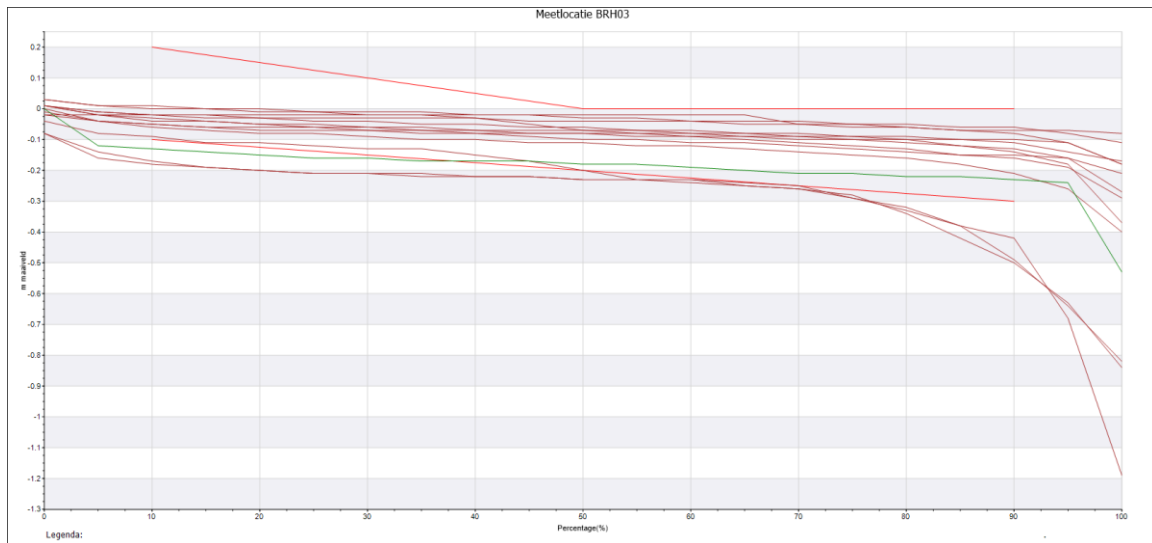
10.5.3. BRH03 H4010 Vochtige heide

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Duurlijn

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2008	[P] Goed (OGOR voldoet)	19
2009	Goed (OGOR voldoet)	100
2010	Goed (OGOR voldoet)	100
2011	Goed (OGOR voldoet)	100
2012	Goed (OGOR voldoet)	100
2013	Goed (OGOR voldoet)	100
2014	Goed (OGOR voldoet)	100
2015	Goed (OGOR voldoet)	100
2016	Goed (OGOR voldoet)	100
2017	Goed (OGOR voldoet)	100
2018	Matig	101
2019	Slecht	100
2020	Slecht	96
2021	Matig	100

Grondwaterkwaliteit

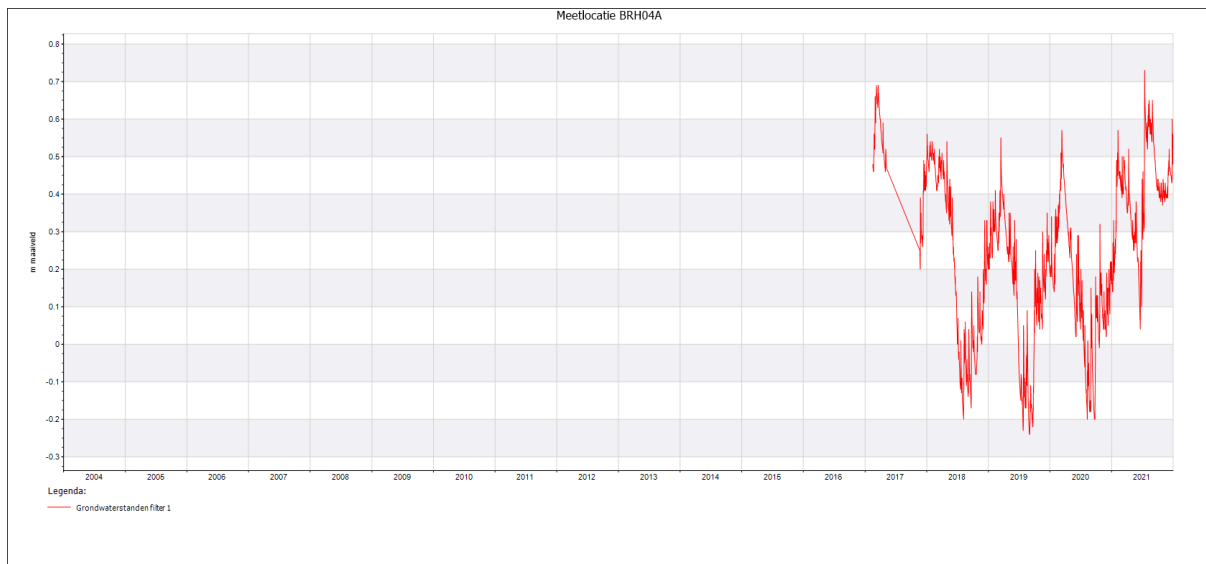
BRH03											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,00 - 6,05	<40	<1,0	<40	<18	<0,04		<15		Z-Lb	
	4,00 - 6,05	<40	<1,0	<40	<18	<0,04		<15			
	3,75 - 6,50	40 - 61	1,0 - 2,0	40 - 45	18 - 35	0,04 -		15 - 40			
	<3,75	>61	>2,0	>45	>35	>0,08		>40			
29-04-2011	4,28	< 5,0	< 0,89	27	11	< 0,04	< 0,10	4,0	2,0	N	Ja
08-11-2011	5,14	< 0,50	< 0,90	21	12	< 0,04	< 0,06	6,0	1,6	N	Ja
13-06-2012	5,12	< 0,50	< 0,22	28	13	0,03	0,06	6,2	2,1	N	Ja
13-11-2012	4,20	< 3,0	0,35	30	11	< 0,03	0,03	5,5	2,2	N	Ja
21-05-2013	4,65	< 3,0	< 0,22	33	11	< 0,03	0,02	6,3	2,4	N	Ja
06-11-2013	4,13	< 3,0	0,35	30	10	< 0,03	0,09	6,0	2,2	N	Ja
21-05-2014	0	< 3,0	< 0,22	34	11	< 0,03	0,08	7,9	2,5	N	Ja
06-11-2014	4,17	< 3,0	< 0,22	28	9,5	< 0,03	0,05	7,6	2,1	N	Ja
04-06-2015	4,61	< 3,0	< 0,22	23	11	0,06	0,12	6,6	1,7	N	Ja

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

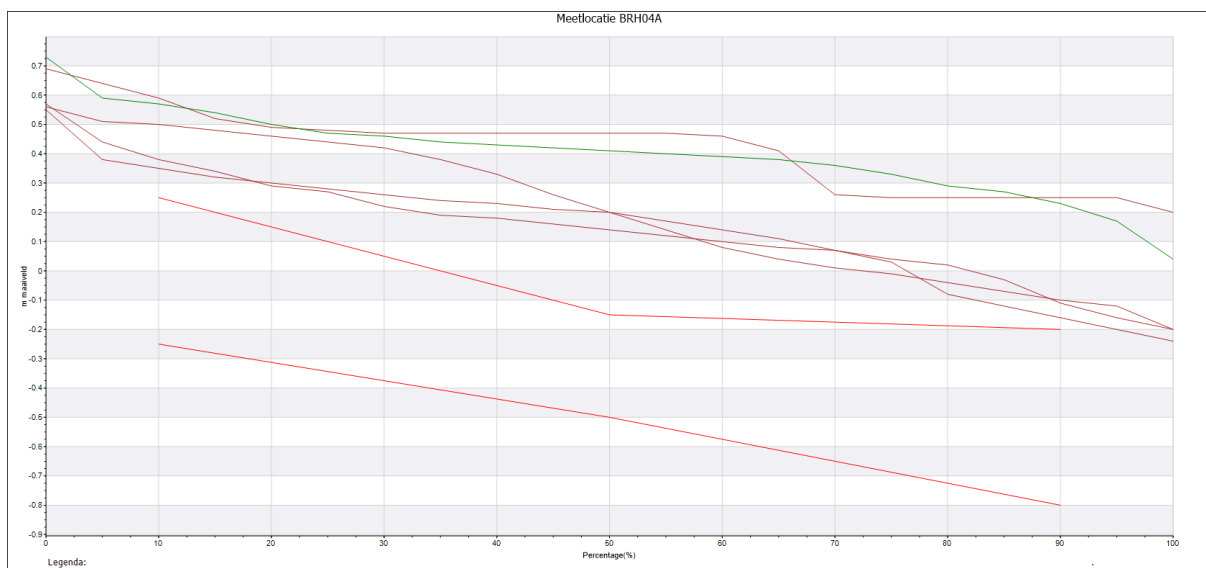
08-12-2015	4,30	< 3,0	< 0,22	26	9,4	< 0,03	0,04	6,8	1,9	N	Ja
11-04-2016	5,11	< 3,0	< 0,22	18	11	< 0,03	0,13	4,8	1,3	N	Ja
08-11-2016	4,06	< 3,0	< 0,22	16	11	< 0,03	0,05	3,5	1,2	N	Ja
08-05-2017	4,18	< 3,0	< 0,22	16	0	0,03	0,13	4,1	1,2	N	Ja
20-11-2017	4,92	< 3,0	0,42	23	11	0,03	0,05	3,9	1,7	N	Ja
14-05-2018	4,91	< 3,0	< 0,05	20	9,8	< 0,03	0,18	3,7	1,5	N	Ja
30-10-2018	4,65	< 3,0	0,18	34	9,8	0,03	0,15	5,1	2,5	N	Ja
17-04-2019	4,59	< 3,0	0,09	48	9,5	0,03	0,14	9,6	3,5	N	Nee
28-11-2019	3,80	< 3,0	0,09	46	9,2	0,03	0,05	8,2	3,4	N	Nee
18-06-2020	6,55	4,0	< 0,09	33	7,8	0,03	0,08	7,0	2,4	N	Nee
30-11-2020	3,93	< 3,0	0,13	40	8,1	< 0,03	0,04	7,6	2,9	N	Nee
25-05-2021	5,39	< 3,0	< 0,09	33	7,0	0,06	0,04	7,1	2,4	N	Ja
23-11-2021	5,37	< 3,0	0,22	32	6,4	0,06	< 0,03	5,4	2,3	N	Ja

10.5.4. BRH04A H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Duurlijn

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2017	[P] Goed (OGOR voldoet)	34
2018	Goed (OGOR voldoet)	100
2019	Goed (OGOR voldoet)	100
2020	Goed (OGOR voldoet)	100
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

Grondwaterkwaliteit

BRH04A											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25		Z-Lb	
	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25			
	3,75 - 6,50	40 - 61	1,0 - 2,0	45 - 60	15 - 45	0,10 -	2,0 - 4,0	25 - 45			
	<3,75	>61	>2,0	>60	>45	>0,15	>4,0	>45			
08-05-2017	5,65	32	5,8	< 1,0	4,1	0,03	0,12	2,7	0,50	N	Ja
20-11-2017	5,73	24	< 0,05	2,5	2,2	0,03	0,30	3,6	0,20	N	Ja
14-05-2018	5,70	22	0,43	5,7	1,3	< 0,03	0,08	4,5	0,40	N	Ja
30-10-2018	4,82	20	0,22	3,4	3,1	0,03	0,18	4,9	0,30	N	Ja
18-04-2019	5,27	16	0,13	8,1	3,4	< 0,03	0,18	5,1	0,60	N	Ja
28-11-2019	5,58	22	0,27	7,2	3,5	< 0,03	0,06	5,7	0,50	N	Ja
18-06-2020	6,32	22	0,09	7,5	5,7	0,03	0,18	5,1	0,60	N	Ja
01-12-2020	5,60	25	0,31	8,4	5,2	< 0,03	0,21	4,9	0,60	N	Ja
20-05-2021	6,38	12	0,22	8,7	3,4	0,06	0,06	4,6	0,70	N	Ja
23-11-2021	5,04	10	0,49	4,2	2,8	0,06	0,09	2,8	0,30	N	Ja

10.5.5. BRH04B H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn Niet beschikbaar

Duurlijn Niet beschikbaar

Waardering Niet beschikbaar

Grondwaterkwaliteit

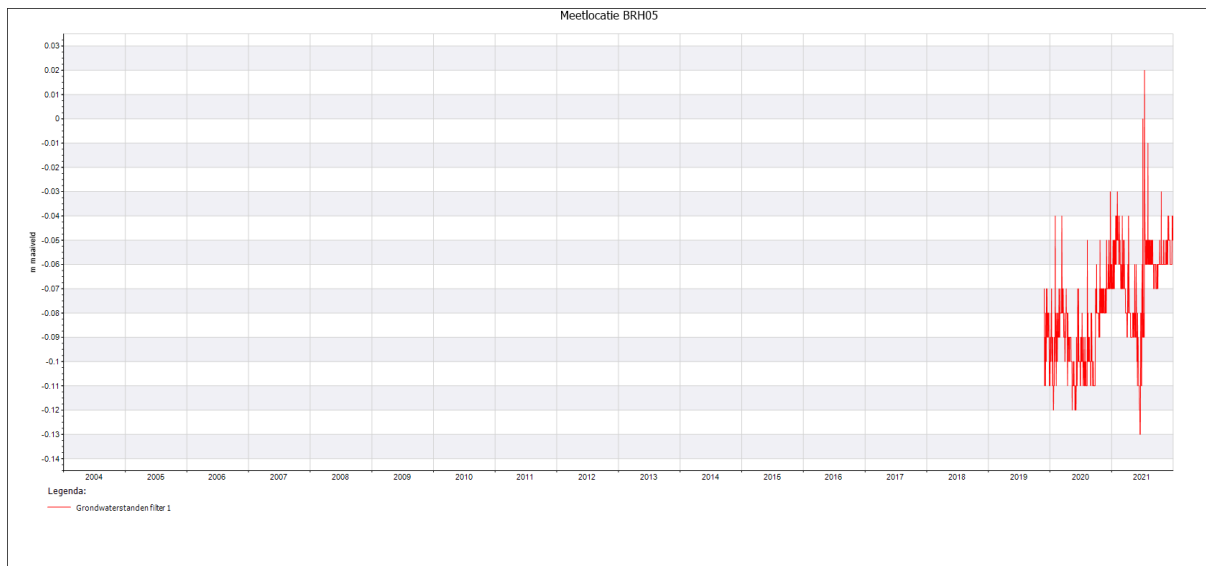
BRH04B											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25		Z-Lb	
	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25			
	3,75 - 6,50	40 - 61	1,0 - 2,0	45 - 60	15 - 45	0,10 -	2,0 - 4,0	25 - 45			
	<3,75	>61	>2,0	>60	>45	>0,15	>4,0	>45			
29-11-2016	7,01	110	< 0,22	< 1,0	8,5	0,06	< 0,03	20	< 0,10	N	Nee
08-05-2017	6,87	99	< 0,22	< 1,0	8,3	< 0,03	< 0,03	19	< 0,10	N	Nee
20-11-2017	6,30	47	0,07	6,5	4,6	0,03	< 0,03	11	0,50	N	Nee
14-05-2018	5,93	56	0,12	1,1	3,5	< 0,03	0,08	9,5	< 0,10	N	Ja
18-04-2019	6,70	46	0,27	4,8	5,4	0,03	0,09	9,3	0,40	N	Nee
28-11-2019	6,11	29	0,62	15	4,7	< 0,03	< 0,03	10	1,1	N	Ja

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

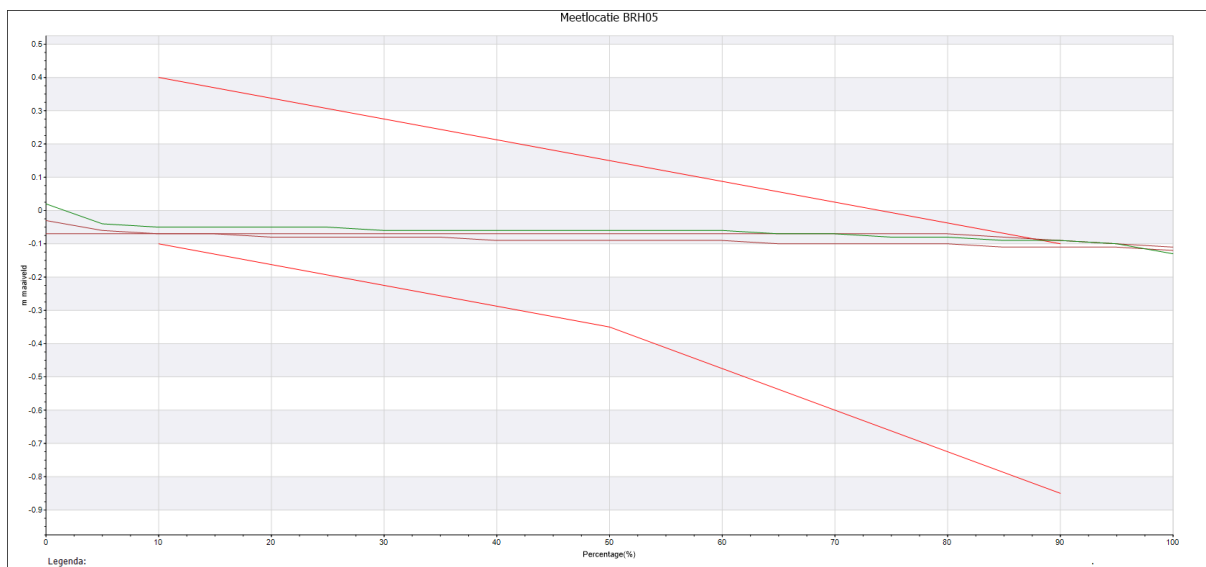
18-06-2020	7,01	37	0,09	4,9	2,5	0,03	0,05	8,8	0,40	N	Ja
01-12-2020	6,32	55	0,09	4,0	11	< 0,03	0,05	12	0,30	N	Nee
20-05-2021	6,73	42	0,22	1,5	3,9	0,06	< 0,03	8,4	0,10	N	Nee
23-11-2021	5,65	55	0,53	1,3	6,3	0,06	0,04	11	0,10	N	Ja

10.5.6. BRH05 H91D0 Hoogveenbos

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Duurlijn

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2019	[P] Goed (OGOR voldoet)	9
2020	Goed (OGOR voldoet)	101
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Grondwaterkwaliteit

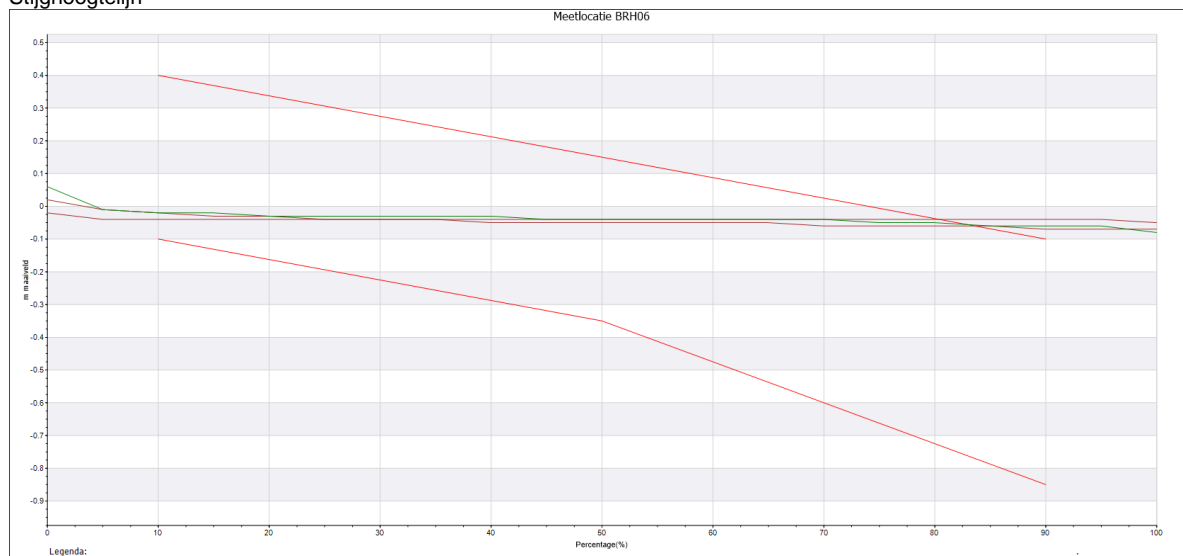
BRH05											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfrm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg NH4/l	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,50 - 6,20	<90	<5,0	<80	<50	<0,10		<50		Z-Lb	
	4,50 - 6,20	<90	<5,0	<80	<50	<0,10		<50			
	4,20 - 6,50	90 - 120	5,0 - 10	80 - 150	50 - 80	0,10 -		50 - 75			
	<4,20	>120	>10	>150	>80	>0,25		>75			
28-11-2019	5,84	14	0,09	12	7,7	0,06	0,46	8,6	0,90	N	Ja
17-06-2020	6,65	18	< 0,09	4,0	9,1	0,09	0,49	8,4	0,30	N	Nee
01-12-2020	5,66	12	< 0,09	10	7,4	< 0,03	0,39	8,1	0,70	N	Ja
25-05-2021	5,36	19	0,09	6,2	5,8	0,09	0,41	7,2	0,50	N	Ja
22-11-2021	6,70	11	0,66	8,0	5,3	0,06	0,30	6,5	0,60	N	Nee

10.5.7. BRH06 H91D0 Hoogveenbos

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Duurlijn

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Waardering

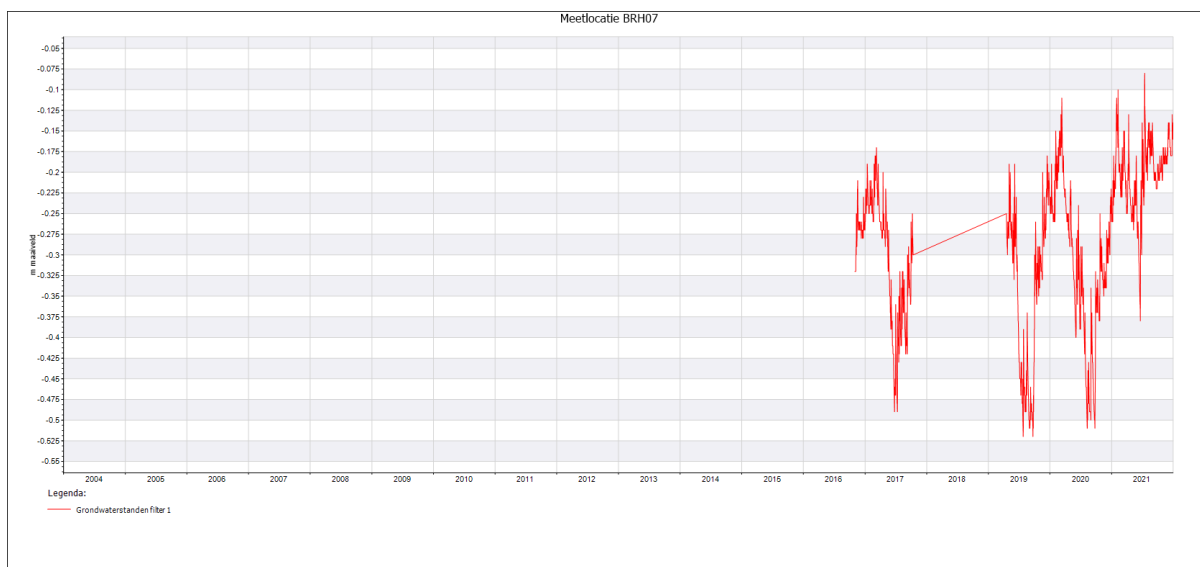
Jaar	Waardering	% metingen
2019	[P] Goed (OGOR voldoet)	9
2020	Goed (OGOR voldoet)	100
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

Grondwaterkwaliteit

BRH06											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfm.
Dimensie		mg/l	mg	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,50 - 6,20	<90	<5,0	<80	<50	<0,10		<50		Z-Lb	
	4,50 - 6,20	<90	<5,0	<80	<50	<0,10		<50			
	4,20 - 6,50	90 - 120	5,0 - 10	80 - 150	50 - 80	0,10 -		50 - 75			
	<4,20	>120	>10	>150	>80	>0,25		>75			
17-04-2019	6,12	6,0	14	41	14	0,03	0,03	17	4,1	Z-M	Ja
28-11-2019	6,73	11	14	38	13	< 0,03	< 0,03	15	3,9	N	Nee
17-06-2020	6,95	16	7,1	39	14	0,03	< 0,03	18	3,4	N	Nee
01-12-2020	6,67	14	14	37	14	< 0,03	< 0,03	17	3,8	N	Nee
25-05-2021	5,58	18	11	38	13	0,03	< 0,03	16	3,7	N	Ja
22-11-2021	6,96	13	14	36	14	0,06	< 0,03	16	3,8	N	Nee

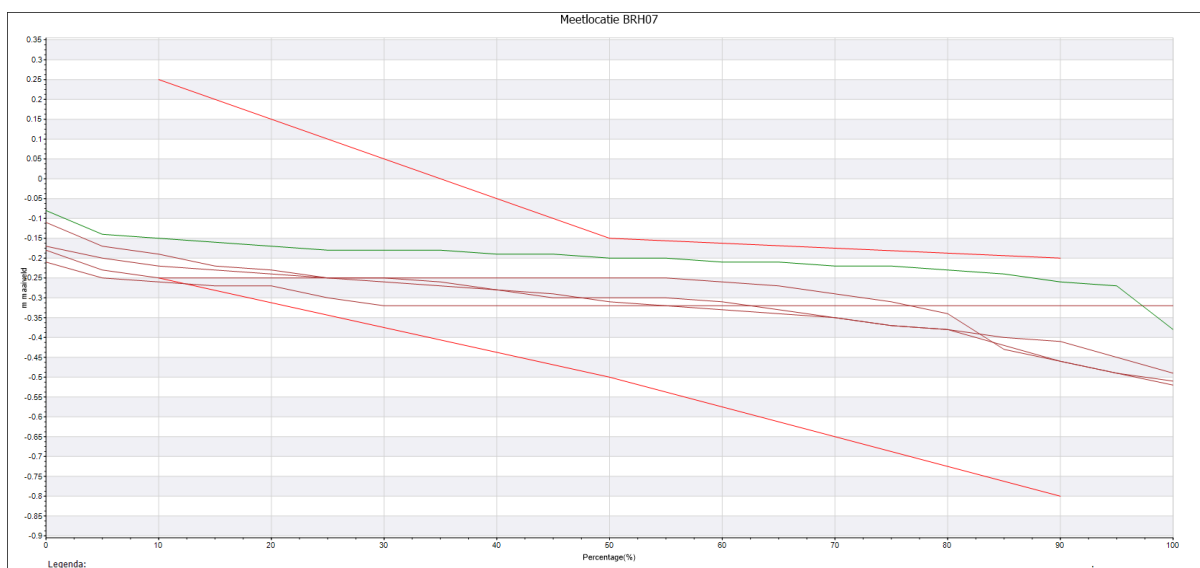
10.5.8. BRH07 H4010 Vochtige heide / H3160 Zure vennen

Grondwaterstanden

Stijghoogtelijn

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Duurlijn

Waardering

Jaar	Waardering	% metingen
2016	[P] Bijna goed	33
2017	Goed (OGOR voldoet)	157
2019	[P] Goed (OGOR voldoet)	71
2020	Goed (OGOR voldoet)	100
2021	Goed (OGOR voldoet)	100

Grondwaterkwaliteit

BRH07											
Parameter	pH (veld)	HCO3	NO3	SO4	Cl	PO4-	NH4	Ca	OXV	Antrop.	Cfm.
Dimensie		mg/l	mg NO3/l	mg/l	mg/l	mg PO4/l	mg NH4/l	mg/l	mmol/l	belasting	eis?
Belang											
Stpl.eis	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25		Z-Lb	
	4,00 - 6,25	<40	<1,0	<45	<15	<0,10	<2,0	<25			
	3,75 - 6,50	40 - 61	1,0 - 2,0	45 - 60	15 - 45	0,10 -	2,0 - 4,0	25 - 45			
	<3,75	>61	>2,0	>60	>45	>0,15	>4,0	>45			
17-04-2019	4,63	< 3,0	0,27	39	93	0,03	0,05	12	2,9	N	Ja
17-06-2020	6,37	< 3,0	0,49	36	100	0,03	0,04	13	2,7	N	Nee
30-11-2020	4,51	< 3,0	9,3	65	29	< 0,03	0,49	9,6	5,5	Z-M	Nee
25-05-2021	4,13	< 3,0	22	33	15	0,06	0,59	5,0	4,2	Z-M	Ja
23-11-2021	4,33	< 3,0	7,1	28	10	0,06	0,52	3,1	2,6	N	Ja

10.6. Bijlage 6 Beoordelingsformats

10.6.1. H3160 Zure vennen

Dit betreft vennen van de typen 1a en 1b in Arts (2000); 1a = zure vennen zonder hoogveenontwikkeling, 1b = ionenrijkere, matig zure vennen zonder hoogveenontwikkeling. Deze vennen worden gevoed door regenwater, al dan niet in combinatie met zuur, ongebufferd, lokaal grondwater. De buffercapaciteit is zeer laag (< 0.1 meq/l). Waterstanden zijn sterk fluctuerend, waardoor droogval van de oevers of soms het hele ven optreedt. Door droogval wordt successie naar hoogveen voorkomen, maar het kan extreme verzuring veroorzaken en is ongunstig voor veel diersoorten. De bodem is organisch of zandig met stagnerende horizont. Door de zuurgraad en droogval zijn vissen normaliter afwezig. Zure vennen in hoogveengebieden worden gerekend tot habitattype 7120.

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Ligging in open bos- en heidelandschap	Ligging in gesloten boslandschap	Ligging in agrarisch landschap met (gegraven) poelen
	Ingebed in vlakvormende vochtige heide en/of in gradiënt met hoogveenven	Met randzone vochtige heide	Zonder vochtige heide in randzone
Oppervlakte- behoefte	Mozaïek van meerdere vennen met oppervlakte vennenmozaïek > 5 ha	Oppervlaktebehoefte tussen GOED en ONVOLDOENDE	Eén ven met oppervlakte < 0.5 ha
Structuur	Ven niet omgeven door bomen (gehele oever > 20 m vrij) EN zonder ophoping bladeren in ven	Ten minste zuidwest oever niet bebost (> 20 m vrij) EN zonder ophoping bladeren	Ven omgeven door bomen EN/OF met veel bladval in ven
	pH 4.5 – 5.5 (matig zuur; door instuiving zand, aanwezigheid lemig zand, of antropogene gebruik in het verleden)	pH 4 – 4.5 (zuur) (Possen & de Mars, 2018)	pH < 3.5 of pH > 5.5
	Water voedselarm (oligotroof); orthofosfaat < 0.017 mg/l, ammonium < 0.4 mg/l, sulfaat < 10 mg/l	niet van toepassing	Water (matig) voedselrijk; waarden PNS hoger dan bij GOED
	Water helder of dystroof (gekleurd door humuszuren)	niet van toepassing	Water troebel OF met veel algen
	Waterlaag met hoge bedekking van ondergedoken veenmossen EN met drijftillen	Waterlaag met hoge bedekking van ondergedoken veenmossen	Geen of weinig ondergedoken veenmossen in waterlaag
	Oeverbegroeiingen grotendeels laag-productief, met veenmossen, zeggen en veenpluis	Oeverbegroeiingen anders, maar niet grotendeels gedomineerd door pijpenstrootje, pitrus, helofyten (riet, lisdodde), systeemvreemde soorten, of door struiken en/of bomen	Oeverbegroeiingen gedomineerd door pijpenstrootje, pitrus, riet en/of lisdodde, systeemvreemde soorten, of door struiken en/of bomen
	Functie	Bij vennen met lokale, zure kwel: inziggebied niet bebost	niet van toepassing
Relatief stabiele grondwaterstanden in omgeving; ven niet regelmatig droogvallend in de zomer		Sterk wisselende waterstanden, maar ven niet regelmatig droogvallend (Twee vennen grootste valt niet droog, kleinste met regelmaat)	Waterstanden sterk fluctuerend; ven regelmatig (jaarlijks) droogvallend in de zomer

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	Niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren EN geen recreatiefunctie EN geen eutrofiëring door ganzen/meeuwen	niet van toepassing (veel honden)	Gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren OF met recreatief gebruik OF eutrofiëring door ganzen/meeuwen
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (714 mol/ha/j; 10 kg/ha/j; zeer gevoelig)	niet van toepassing	Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	≥5 karakteristieke soorten flora aanwezig (vaatplanten, mossen), waaronder drijvende egelskop	≥5 karakteristieke soorten aanwezig	<5 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

hcode	hnaam	taxgroep	wetnaam	nednaam	Ccat	TScat
H3160	Zure vennen	Amfibieën	Lissotriton helveticus	Vinpootsalamander		K
H3160	Zure vennen	Amfibieën	Rana arvalis	Heikikker	C1	Cab
H3160	Zure vennen	Libellen	Aeshna juncea	Venglazenmaker	C1	
H3160	Zure vennen	Libellen	Aeshna subarctica	Noordse glazenmaker	C1	K
H3160	Zure vennen	Libellen	Coenagrion lunulatum	Maanwaterjuffer	C1	
H3160	Zure vennen	Libellen	Leucorrhinia dubia	Venwitsnuitlibel	C1	K
H3160	Zure vennen	Mossen	Sphagnum cuspidatum	Waterveenmos	C1	
H3160	Zure vennen	Mossen	Sphagnum denticulatum	Geoord veenmos	C0	K
H3160	Zure vennen	Mossen	Sphagnum majus	Dof veenmos		K
H3160	Zure vennen	Mossen	Warnstorfia fluitans	Vensikkelmos	C1	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Calla palustris	Slangenwortel		
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Carex lasiocarpa	Draadzegge	C1	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Carex limosa	Slijkgzegge		K
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Carex rostrata	Snavelzegge	C1	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Eleocharis multicaulis	Veelstengelige waterbies	C1	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Eriophorum angustifolium	Veenpluis	C0	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Rhynchospora alba	Witte snavelbies	C1	
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Scheuchzeria palustris	Veenbloembies		K
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Sparganium angustifolium	Drijvende egelskop	C1	K
H3160	Zure vennen	Vaatplanten	Utricularia minor	Klein blaasjeskruid	C1	

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?
Ja De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.

10.6.2. H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Plagplekken in vochtige heide beschouwen wij als pionierstadia van vochtige heide en niet als H7150. H7150 (Pioniervegetaties met snavelbiezen) heeft eigen hydrologische kenmerken waardoor deze 'pioniervegetaties' duurzaam kunnen voorkomen zonder plagmaatregelen als zogenaamde 'halfvennen' (Bijlsma et al., 2015). Historisch grote oppervlakten vochtige heide zijn ontstaan door

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

ontginning van hoogveen. In hoogveengebieden wordt vochtige heide (op organische bodems) in Nederland beschouwd als onderdeel van habitatype Herstellende hoogvenen (H7120).

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Heidelandschap met over grotere oppervlakte stagnerende bodemlagen of -horizonten waarover infiltrerend regenwater afstroomt. Hydrologie relatief intact: zonder versnelde zijdelingse afvoer en wegzijging door waterstandsaling in slenken, beekdalen en randgebieden en vlakdekkende natte heide (met GLG <50-80 cm -mv; GWT II) in gradiënt met vochtige heide (met GLG 80-120 cm -mv; GWT III en IV)	Natte heide afwezig en vochtige heide (GWT III en IV) ook historisch gezien beperkt tot randzones van zure vennen (H3160), zwak-gebufferde vennen (H3130) of 'halfvennen' (H7150) op stagnerende bodemlaag of – horizont	Ruimtelijke samenhang van heidelandschappen zoals bedoeld onder GOED en VOLDOENDE aangetast door verdroging en/of ontginning of bebossing van delen van de geomorfologische gradiënt waardoor vochtige heide geïsoleerd voorkomt in de laagste delen van het oorspronkelijke verspreidingsgebied met GLG >120 -mv en GHG<40 cm -mv (GWT V) (lastig te beoordelen vooral omdat de GLG en GHG prima zijn in vergelijking met wat hier wordt gesteld als criterium, echter de GLG zakt de laatste vier jaar te ver weg!)
	Geomorfologie van heidelandschap intact, waardoor niet-verdroogde H4010A in gradiënt voorkomt met droge heide (H4030) op de relatief hoge delen en met blauwgrasland (H6410) of vochtige heischrale vegetaties (H6230) in beekdalen of met hoogveenvegetaties (H7110B) in vennen	Niet-verdroogde vochtige heide in gradiënt met droge heide	Verdroogde vochtige heide in gradiënt met droge heide
Oppervlakte-behoefte	Voor alle relevante netwerkaafstanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha)		Voor tenminste één van de relevante combinaties van netwerkaafstand en sleutelgebied wordt niet voldaan aan de oppervlaktebehoefte
Structuur	Kleinschalig vegetatiepatroon van relatief hoge delen (met dophei en struikhei) en slenkachtige laagtes (met snavelbiezen of beenbreek)	Vegetatiepatroon kleinschalig maar zonder slenkachtige laagtes	Uniforme, door dophei gedomineerde vegetatiestructuur
	Karakteristieke veenmossen aspectbepalend	Karakteristieke veenmossen aanwezig	Karakteristieke veenmossen afwezig
	Pionierbegroeiingen verspreid door landschap aanwezig in natuurlijke laagten en/of op wildwissels en in trappaten	Pionierbegroeiingen verspreid door landschap aanwezig op kleinschalige plagplekken	Pionierbegroeiingen niet of incidenteel aanwezig

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Functie	Hydrologie intact (beoordeeld als onderdeel van Landschappelijke samenhang en positie)	Hydrologie goeddeels intact (beoordeeld als onderdeel van Landschappelijke samenhang en positie)	Hydrologie sterk aangetast (beoordeeld als onderdeel van Landschappelijke samenhang en positie)
	Heidelandschap jaarrond extensief begraasd door herten en/of runderen (wildwissels aanwezig)	Heidelandschap incidenteel begraasd door runderen en/of schapen (wildwissels afwezig)	Heideterrein niet begraasd door grotere hoefdieren
	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje stabiel of negatief	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje stabiel of negatief	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje positief
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (1214 mol/ha/j; 17 kg/ha/j; zeer gevoelig)		Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	≥11 karakteristieke soorten aanwezig waaronder alle karakteristieke veenmossen (binnen 4010A inclusief plagplekken)	≥11 karakteristieke soorten aanwezig	<11 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

H4010_A	Vochtige heiden	Amfibieën	<i>Rana arvalis</i>	Heikikker
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Campylopus brevipilus</i>	Kortharig kronkelsteeltje
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Cephalozia connivens</i>	Glanzend maanmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Cephalozia macrostachya</i>	Aarmaanmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Cephaloziella elachista</i>	Fijn draadmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Cladopodiella fluitans</i>	IJl stompmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Gymnocolea inflata</i>	Broedkelkje
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Hypnum imponens</i>	Goudklauwtjesmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Kurzia pauciflora</i>	Gewoon spinragmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Lophozia wenzelii</i>	Alpentrapmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Odontoschisma sphagni</i>	Veendubbeltjesmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Sphagnum compactum</i>	Kussentjesveenmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Sphagnum molle</i>	Week veenmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Sphagnum papillosum</i>	Wrattig veenmos
H4010_A	Vochtige heiden	Mossen	<i>Sphagnum tenellum</i>	Zacht veenmos
H4010_A	Vochtige heiden	Reptielen	<i>Vipera berus</i>	Adder
H4010_A	Vochtige heiden	Reptielen	<i>Zootoca vivipara</i>	Levendbarende hagedis
H4010_A	Vochtige heiden	Sprinkhanen & krekels	<i>Metriopectera brachyptera</i>	Heidesabelsprinkhaan
H4010_A	Vochtige heiden	Sprinkhanen & krekels	<i>Stethophyma grossum</i>	Moerassprinkhaan
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Calluna vulgaris</i>	Struikhei
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Dactylorhiza maculata</i>	Gevlekte orchis
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Drosera intermedia</i>	Kleine zonnedaauw
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Drosera rotundifolia</i>	Ronde zonnedaauw
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Erica tetralix</i>	Gewone dophei
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Eriophorum vaginatum</i>	Eenarig wollegras
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Genista anglica</i>	Stekelbrem
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	Klokjesgentiaan
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Lycopodiella inundata</i>	Moeraswolfsklauw
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Molinia caerulea</i>	Pijpenstrootje
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Myrica gale</i>	Wilde gagel
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Narthecium ossifragum</i>	Beenbreek
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Pedicularis sylvatica</i>	Heidekartelblad
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Platanthera bifolia</i>	Welriekende nachtorchis
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Polygala serpyllifolia</i>	Liggende vleugeltjesbloem
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Rhynchospora alba</i>	Witte snavelbies
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Rhynchospora fusca</i>	Bruine snavelbies
H4010_A	Vochtige heiden	Vaatplanten	<i>Trichophorum germanicum</i>	Veenbies
H4010_A	Vochtige heiden	Vlinders	<i>Callophrys rubi</i>	Groentje
H4010_A	Vochtige heiden	Vlinders	<i>Ochlodes sylvanus</i>	Groot dikkopje
H4010_A	Vochtige heiden	Vlinders	<i>Phengaris alcon</i>	Gentiaanblauwtje
H4010_A	Vochtige heiden	Vlinders	<i>Plebejus argus</i>	Heideblauwtje

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

10.6.3. H4030 Droge heiden (alle FGRs)

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Onderdeel van heidelandchap met gradiënt van droge leemgronden of droge lemige zandgronden (leemheide) naar droge leemarme humuspodzolgronden (zandheide) of Onderdeel van heidelandchap met droge en vochtige heide of Onderdeel van heide- en stuifzandlandschap met droge heide, stuifzandheide en zandverstuiving	Overige condities die niet voldoen aan GOED en ONVOLDOENDE	Alleen aanwezig op droge leemarme humuspodzolgronden (zandheide) en Alleen als droge heide (zonder aansluiting op kwalificerende vochtige heide en/of zandverstuiving)
	Continuïteit van historische gradiënt (1830-1850) van nederzetting (met oude bouwlonden; enkeerdgronden) naar woeste grond (thans heidelandchap met extensieve landbouw) of Historische continuïteit van heidelandchap met vochtige heide of Historische continuïteit van heide- en stuifzandlandschap met zandverstuiving	Historische productiviteitsgradiënt deels beschikbaar binnen heidelandchap of Historische (wild)akkers (van voor 1950) nog onderdeel van heidelandchap (met extensieve landbouw)	Alleen minst productieve deel van historische productiviteitsgradiënt resteert als heide (historisch productieve deel nu intensieve landbouw en/of bebost/bebouwd) en Historische (wild)akkers niet meer functioneel in heidelandchap
Oppervlakte (voor fauna)	Oppervlakte met verbindingen groot genoeg voor verschillende groepen diersoorten ¹		Oppervlakte met verbindingen te klein voor sommige groepen diersoorten ¹
Structuur	Voor 50-75% ingenomen door dwergstruiken en voor de rest door heischrale vegetatie (inclusief smele-dominantie) inclusief kale bodem door erosie en Dwergstruikfase overwegend langdurig (sinds jaren 1960) ongeplagd, als bosbesheide of mozaïek van dophei en groeifasen van struikhei (cyclus ca 30 jaar: pionier, opbouw, volwassen, aftakelend)	overige condities die niet voldoen aan GOED en ONVOLDOENDE	Voor <50% ingenomen door dwergstruiken en voor de rest door dominantie van pijpenstrootje of Dwergstruikfase overwegend als voormalige plagbanen
	Clusters van inlandse eik in (voormalige) heide lokaal vrij talrijk aanwezig	Clusters van inlandse eik incidenteel aanwezig of dikke (>30 cm dbh) inlandse eik vrij talrijk aanwezig in (voormalige) heide	Clusters van inlandse eik afwezig en dikke (>30 cm dbh) inlandse eik afwezig of incidenteel (geïsoleerd)

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

			aanwezig in (voormalige) heide
Functie	Integraal jaarrond extensief begraasd door grote hoefdieren (herten, runderen, paarden) of schapen	Gescheperde of ingerasterde begrazing door schapen	Geen begrazing door grote hoefdieren of schapen
	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje stabiel of negatief (niet van toepassing in Heuvelland)	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje stabiel of negatief	Langjarige trend in bedekking van pijpenstrootje positief
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten flora	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten flora
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten fauna	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten fauna
	Stikstofdepositie lager dan KDW (1071 mol/ha/j; 15 kg/ha/j; zeer gevoelig)		Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	Niet beoordeeld (minstens 9 soorten)	≥7 karakteristieke soorten aanwezig	<7 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	≥xx karakteristieke soorten aanwezig, en zeer bijzondere soorten aanwezig	≥xx karakteristieke soorten aanwezig	<xx karakteristieke soorten aanwezig

¹ Voor alle relevante netwerkaafstanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de minimale oppervlakte van sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha); onvoldoende = voor tenminste één van de relevante combinaties van netwerkaafstand en sleutelgebied wordt niet voldaan aan de oppervlaktebehoefte. Niet altijd zijn alle combinaties van netwerkaafstanden en sleutelgebieden relevant.

10.6.4. H6230 Heischrale graslanden

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Onderdeel van heidelandschap met leemgronden of lemige zandgronden (HzGSI, HzGPI, HzDL) geassocieerd met leemheide (Genisto-Callunetum danthonietosum)[rijke vorm: Polygala-Nardetum] of Onderdeel van heidelandschap op droge leemarme humuspodzolgronden (HzGSa,	Arme vorm met rijkere elementen verspreid door heidelandschap maar vrijwel beperkt tot bermen van oude infrastructuur of andere historisch verrijkte groeiplaatsen of Vlakdekkend beperkt tot voormalige landbouwgronden	Fragmentair en geïsoleerd langs oude infrastructuur

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	HzGPa, HzDA) met langdurig ongeplagde zandheide (GC typicum)[arme vorm: Galio-Festucetum] en met rijkere elementen langs onverharde of half-verharde oude infrastructuur (wegen en paden)		
Oppervlakte-behoefte	Voor alle relevante netwerkaftanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha)		Voor tenminste één van de relevante combinaties van netwerkaftand en sleutelgebied wordt niet voldaan aan de oppervlaktebehoefte
Structuur	Aaneengesloten, deels vlakdekkende grazige vegetaties in mozaïek of contact met dwergstruikvegetaties en kale bodem	Aaneengesloten, vooral lintvormige grazige vegetaties, gezoneerd met dwergstruikvegetaties en kale bodem of Aangesloten grazige vegetaties met ondergeschikt aandeel ruigtesoorten	Alleen als (onderbroken) lintvormige grazige vegetatie met hoog aandeel ruigtesoorten
Functie	Integraal extensief begraasd op landschapsschaal (naast herten: runderen, paarden en/of schapen)	Perceelsgewijs regelmatig gemaaid en/of begraasd	Lintvormig maaibeheer
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE (Oppervlakte neemt langzaam af, trend soorten licht positief met name door intensief beheer)	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (857 mol/ha/j; 12 kg/ha/j; zeer gevoelig)	Stikstofdepositie lager dan KDW	Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	niet beoordeeld	≥7 karakteristieke soorten aanwezig (8 soorten vaatplanten)	<7 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

10.6.5. H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Dit betreft vennen van het type 1c en 2a in Arts (2000); 1c = hoogveenvennen, en 2a ionenrijkere hoogveenvennen. Deze vennen liggen hydrologisch geïsoleerd (gevoed door regenwater) óf worden gevoed door regenwater in combinatie met lokaal grondwater. De bodem bestaat uit veen. Door de zuurgraad zijn vissen normaliter afwezig. In de beoordeling hieronder worden enkele kenmerken van ionenrijkere, enigszins gebufferde vennen onder GOED opgenomen, van geïsoleerde hoogveenvennen onder VOLDOENDE.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Ligging in (half)open heide-, of stuifzand-landschap of in (half) open landschap op overgang naar beekdal of rivierdal of in een brongebied of helling in het heidelandschap	Ligging in gesloten boslandschap, en daardoor ven sterk beschaduwd	Ligging in agrarisch landschap met (gegraven) poelen
Oppervlakte-behoefte	Mozaïek van meerdere vennen met oppervlakte > 50 ha	Oppervlakte tussen GOED en ONVOLDOENDE	Oppervlakte ven of vennenmozaïek < 5 ha
Structuur	Vegetatie een afwisseling van open water (voor fauna) en goed ontwikkelde slenken en bulten	Vegetatie een afwisseling van goed ontwikkelde slenken en bulten maar zonder open water	Vegetatie geen afwisseling van goed ontwikkelde slenken en bulten en zonder open water
	pH 4.5-5.5 (matig zuur)	pH 3.5-4.5 (zuur)	pH < 3.5 (zeer zuur) of pH > 5.5 (neutraal)
	Water matig ionenrijk (alkaliniteit 0,1-0,5 meq/l) (B-WARE Notitie Hellingveentjes Brandenburg)	Water arm aan kationen (alkaliniteit < 0,1 meq/l)	Water rijker aan kationen (alkaliniteit > 0,5 meq/l)
	Water voedselarm (oligotroof); Ortho-fosfaat-P gehalte < 0.017 mg/l, ammonium-N gehalte < 0.4 mg/l, sulfaat < 10 mg/l	niet van toepassing	Water (matig) voedselrijk; waarden PNS hoger dan bij GOED
	Water helder of dystroof (gekleurd door humuszuren) NVT	Water helder of dystroof (gekleurd door humuszuren) NVT	Water troebel OF met veel algen NVT
	Geen vegetatie met dominantie van pijpenstrootje of pitrus in ven (incl. oever)	Vegetatie met dominantie van pijpenstrootje of pitrus in beperkt deel ven (< 25%, incl. oever) aanwezig	Vegetatie met dominantie van pijpenstrootje of pitrus over groot deel ven (< 25%, incl. oever) aanwezig
Functie	Waterstand permanent hoog (minder dan 3 dm fluctuerend); veen met acrotelm (levende of weinig vergane veenmoslaag van 10 tot 50 cm dikte)	Waterstand sterker fluctuerend (3-5 dm), maar nooit droogvallend (geen open water dus wat bedoel je dan met droogvallend?) De laatste vier jaar met droge hete zomers zakt het grondwater te ver weg.	Waterstand sterker fluctuerend door drainage en/of soms droogvallend
	Buffering treedt op door toestroom van lokaal grondwater (bv uit landduinen) of leem in bodem	niet van toepassing	Buffering treedt op door (kunstmatige) toestroom van bufferstoffen (bv via inzijging in vml landbouwgrond)
	Niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren en geen eutrofiëring door ganzen/meeuwen	Niet gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren en geen eutrofiëring door ganzen/meeuwen	Gebruikt als drinkplaats voor landbouwhuisdieren of eutrofiëring door ganzen/meeuwen
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	Stikstofdepositie lager dan KDW (786 mol/ha/j; 11 kg/ha/j; zeer gevoelig)	niet van toepassing	Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	≥12 karakteristieke soorten aanwezig waaronder tenminste één bijzondere karakteristieke soort of in aanwezigheid van de zeldzame associatie Caricetum limosae	≥12 karakteristieke soorten aanwezig	<12 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

H7110_B	Actieve hoogvenen	Libellen	Aeshna subarctica	Noordse glazenmaker
H7110_B	Actieve hoogvenen	Libellen	Somatochlora arctica	Hoogveenglanslibel
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Cephalozia macrostachya	Aarmaanmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Cephaloziella elachista	Fijn draadmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Cladopodiella fluitans	IJl stompmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Dicranum bergeri	Veengaffeltandmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Kurzia pauciflora	Gewoon spinragmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Mylia anomala	Hoogveenlevermos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Odontoschisma sphagni	Veendubbeltjesmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Polytrichum juniperinum var. affine	Veenhaarmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum capillifolium	Stijf veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum divinum	Spits hoogveenveenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum fallax	Fraai veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum magellanicum	Hoogveenveenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum majus	Dof veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum papillosum	Wrattig veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum pulchrum	Vijfrijig veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum rubellum	Rood veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Mossen	Sphagnum subnitens	Glanzend veenmos
H7110_B	Actieve hoogvenen	Reptielen	Zootoca vivipara	Levendbarende hagedis
H7110_B	Actieve hoogvenen	Sprinkhanen	Metrioptera brachyptera	Heidesabelsprinkhaan
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Andromeda polifolia	Lavendelhei
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Carex lasiocarpa	Draadzegge
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Carex limosa	Slijkzegge
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Dactylorhiza sphagnicola	Veenorchis
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Drosera anglica	Lange zonnedauw
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Drosera rotundifolia	Ronde zonnedauw
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Eriophorum angustifolium	Veenpluis
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Eriophorum vaginatum	Eenarig wollegras
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Hammarbya paludosa	Veenmosorchis
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Menyanthes trifoliata	Waterdrieblad
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Narthecium ossifragum	Beenbreek
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Scheuchzeria palustris	Veenbloembies
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Utricularia minor	Klein blaasjeskruid
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Vaccinium oxycoccus	Kleine veenbes
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vaatplanten	Vaccinium uliginosum	Rijsbes
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vlinders	Boloria aquilonaris	Veenbesparelmoervlinder
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vlinders	Coenonympha tullia	Veenhooibeestje
H7110_B	Actieve hoogvenen	Vlinders	Plebejus optilete	Veenbesblauwtje

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

10.6.6. H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Criteria	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Behoudsstatus			
Landschappelijke positie en samenhang	Reliëfrijk heidelandschap met lage dekzandruggen of landduinen afgewisseld met brede, ondiepe, sterk wisselvochtige laagtes ('halfvennen'), dankzij een tenminste lokaal stagnerende bodemlaag of -horizont (vergelijk H4010A GOED)	niet van toepassing want habitatype in strikte zin (excl. plagplekken 4010A) is niet aanwezig bij condities anders dan beschreven als GOED: bij structurele vernatting ontstaat zuur ven (H3160) en bij structurele verdroging verdwijnt de karakteristieke vegetatie	niet van toepassing: zie VOLDOENDE
	Onderdeel van heidelandschap met natte en/of vochtige heide (H4010A, GWT II-IV) en met droge heide (H4030) en/of stuifzandheide (H2310)		
Oppervlakte-behoefte	Voor alle relevante netwerkaftanden (<500 m, 500-1000 m, 1-5 km) wordt voldaan aan de oppervlaktebehoefte van relevante sleutelgebieden (5-50 ha, 50-300 ha, 300-750 ha)		Voor tenminste één van de relevante combinaties van netwerkaftand en sleutelgebied wordt niet voldaan aan de oppervlaktebehoefte
Structuur	Vlakdekkend gedomineerd door bruine snavelbies, plaatselijk ook witte snavelbies	Vlakdekkend gedomineerd door bruine snavelbies	niet van toepassing: habitatype is niet aanwezig bij structuur anders dan GOED of VOLDOENDE (Bruine snavelbies nergens in dit habitatype vlakdekkend of dominant aanwezig)
	In gradiënt met vochtige en droge heidevegetaties	In gradiënt met droge heidevegetaties	
Functie	Extensief begraasd door herten en/of runderen en doorsneden door wildwissels en/of veepadten (deels eveneens kwalificerend als 7150)	Extensief begraasd door herten en/of runderen en doorsneden door wildwissels en/of veepadten	Niet begraasd (alleen als er vergrassing optreedt wordt er begraasd)
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (1429 mol/ha/j; 20 kg/ha/j; gevoelig)		Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Representativiteit			
Karakteristieke flora en vegetatie	niet beoordeeld	≥8 karakteristieke soorten aanwezig	<8 karakteristieke soorten aanwezig (5 soorten via waarneming.nl)
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

10.6.7. H9120 Beuken-eikenbossen met hulst (FGR Hogere zandgronden, Heuvelland)

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Op droge leemgronden of op droge tot vochtige, niet of weinig gedegradeerde lemige zandgronden aansluitend op leemgronden	Op droge tot vochtige, niet of weinig gedegradeerde (podzoliserende) lemige zandgronden (FG-series HzGSI, HzGPI, HzDL) of Door inwaai verrijkte randwallen (met bodemontwikkeling) langs oude akkercomplexen (vooral HzOB)[o.a. Vechtgebied]	Op droge tot vochtige, overwegend gedegradeerde (podzoliserende) lemige zandgronden (FG-series HzGSI, HzGPI, HzDL)
	Oude bosgroeiplaats grotendeels intact met historische continuïteit (vanaf ca 1830) overwegend als opgaand loofbos	Oude bosgroeiplaats enigszins aangetast met historische continuïteit (vanaf ca 1830) overwegend als voormalig hakhout (spaartelgenbos)	Oude bosgroeiplaats sterk aangetast en versnipperd door omvorming naar niet-kwalificerende opstanden
	Historische infrastructuur (wallen, paden) grotendeels intact door gehele bosgebied	Historische infrastructuur intact in deel van het bosgebied	Historische infrastructuur grotendeels verdwenen of versnipperd in voorkomen
Oppervlakte-behoefte	> 200 ha (MOB) aaneengesloten kwalificerend (als bosmozaïek)	40-200 ha aaneengesloten of weinig versnipperd (door niet-kwalificerende opstanden)	40-200 ha sterk versnipperd of < 40 ha (MSA)
Structuur	Natuurlijke sterfte door aftakeling (i.t.t. windworp) van dikke bomen (>30 cm dbh) verspreid door bosgebied aanwezig	Overige toestand tussen GOED en ONVOLDOENDE	Geen natuurlijke sterfte (i.t.t. windworp) door aftakeling aanwezig
	Verjongingseenheden/gaps (>1x boomhoogte) aanwezig in 5-15% van aaneengesloten oppervlakte inclusief semi-permanente open ruimtes met grazige of heide-achtige vegetatie		Geen verjongingseenheden aanwezig
	Liggend en staand dood hout ≥ 30 m ³ /ha		Liggend en staand dood hout <15 m³/ha
	Alleen in door beuk gedomineerde habitats: zeer dikke bomen (>80 cm dbh) >11 per ha		Alleen in door beuk gedomineerde habitats: zeer dikke bomen (>80 cm dbh) <5 per ha
	Zeer dikke ectorganische humusprofielen (holtxeromormoders) verspreid door bosgebied aanwezig		Holtxeromormoders afwezig? (weet dit niet)
Functie	Continuïteit in verjonging van beuk, inlandse eik, berk en/of hulst (blijkens gevarieerde diameterverdeling en hoogte)	niet van toepassing	Geen continuïteit in verjonging van beuk, inlandse eik, berk of hulst (blijkens uniforme diameterverdeling en hoogte) (waarschijnlijk aan de orde)

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	Continuïteit in ontwortelingskluiten en -kuilen (van bomen >30 cm) aanwezig (recent tot oud reliëf)	Ontwortelingskluiten en -kuilen (van bomen >30 cm) verspreid door bosgebied aanwezig maar zonder continuïteit	Ontwortelingskluiten en -kuilen (van bomen >30 cm) afwezig of incidenteel
	Continuïteit van verteringsstadia van liggend dik dood hout >30 cm diameter (vers tot vrijwel onderdeel van bosbodem)	Liggend dik dood hout >30 cm diameter verspreid door bosgebied aanwezig maar zonder continuïteit	Liggend dik dood hout >30 cm diameter afwezig of <u>alleen lokaal aanwezig</u>
	Continuïteit in aanwezigheid van semi-permanente open ruimtes door begrazing van grote herbivoren (ten behoeve van zomen incl. fauna)	Geen continuïteit in aanwezigheid van semi-permanente open ruimtes ondanks begrazing door grote herbivoren	Begrazing door grote herbivoren afwezig of niet resulterend in semi-permanente open ruimtes
	Invasieve exoten in boom- en struiklaag afwezig	Invasieve exoten afwezig in boomlaag en ondergeslacht aanwezig in struiklaag	Invasieve exoten aanwezig in boomlaag en/of aspectbepalend in struiklaag
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor merendeel karakteristieke soorten	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (1429 mol/ha/j; 20 kg/ha/j; gevoelig)	niet van toepassing	Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	≥14 karakteristieke soorten aanwezig en oudbossoorten aanwezig door gehele bosgebied en kenmerkende mantel- en zoomvegetaties in gehele buitenrand en in of langs open plekken	≥14 karakteristieke soorten aanwezig	<14 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

Karakteristieke soorten flora

Korstmossen	Lecanactis abietina
Korstmossen	Lecanora argentata
Korstmossen	Opegrapha vermicellifera
Korstmossen	Pertusaria hymenea
Korstmossen	Pertusaria leioplaca
Korstmossen	Phaeographis inusta
Korstmossen	Thelotrema lepadinum
Mossen	Bryum bornholmense
Mossen	Calypogeia muelleriana
Mossen	Dicranum majus
Mossen	Dicranum montanum
Mossen	Dicranum flagellare
Mossen	Diplophyllum albicans
Mossen	Frullania tamarisci
Mossen	Isothecium myosuroides
Mossen	Lepidozia reptans
Mossen	Leucobryum glaucum
Mossen	Neckera complanata
Mossen	Neckera pumila
Mossen	Nowellia curvifolia
Mossen	Pseudotaxiphyllum elegans
Mossen	Rhytidiadelphus loreus

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Vaatplanten	<i>Anemone nemorosa</i>
Vaatplanten	<i>Blechnum spicant</i>
Vaatplanten	<i>Convallaria majalis</i>
Vaatplanten	<i>Hieracium sabaudum</i>
Vaatplanten	<i>Hieracium vulgatum</i>
Vaatplanten	<i>Hypericum humifusum</i>
Vaatplanten	<i>Hypericum pulchrum</i>
Vaatplanten	<i>Luzula pilosa</i>
Vaatplanten	<i>Luzula sylvatica</i>
Vaatplanten	<i>Maianthemum bifolium</i>
Vaatplanten	<i>Malus sylvestris</i>
Vaatplanten	<i>Melampyrum pratense</i>
Vaatplanten	<i>Mespilus germanica</i>
Vaatplanten	<i>Milium effusum</i>
Vaatplanten	<i>Oxalis acetosella</i>
Vaatplanten	<i>Polygonatum multiflorum</i>
Vaatplanten	<i>Polypodium vulgare</i>
Vaatplanten	<i>Pteridium aquilinum</i>
Vaatplanten	<i>Quercus petraea</i>
Vaatplanten	<i>Rubus bellardii</i>
Vaatplanten	<i>Rubus foliosus</i>
Vaatplanten	<i>Solidago virgaurea</i>
Vaatplanten	<i>Stellaria holostea</i>
Vaatplanten	<i>Teucrium scorodonia</i>
Vaatplanten	<i>Trientalis europaea</i>
Vaatplanten	<i>Viola riviniana</i>

Karakteristieke soorten fauna p.m.

10.6.8. H91D0 Hoogveenbossen (excl. FGR Laagveengebied)

In hoogveengebieden worden hoogveenbossen in Nederland beschouwd als onderdeel van habitatype Herstellende hoogvenen (H7120).

Criteria Behoudsstatus	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Landschappelijke positie en samenhang	Geïsoleerd beekdal met GLG 30-60 cm -mv (Stortelder et al. 1998 groeiplaatstype VI Zompzegge-Berkenbroek; Berken-Elzenbroek ss Van der Werf 1991) in gradiënt met nat beekdal (gpt V Zompzegge-Elzenbroek) of Randen van hoogvenen, overgangen van hoogveen naar beekdal en in licht geëutrofiëerde venranden met GLG 60-80 cm -mv (gpt XII Gagel-Berkenbroek; Berkenbroek) in gradiënt met hoogveenvegetatie of nat heidelandschap	tussen GOED en ONVOLDOENDE of Matig verdroogde hoogveenrand of venrand met GLG 30-60 cm -mv (gpt XIV Dophei-Berkenbroek)	Verdroogd beekdal met voedselarme kwel (kalkarm en zuur) en GLG>60 cm -mv (gpt III Zompzegge-Elzenbroek) of Sterk verdroogde hoogveenrand of venrand met GLG >60 cm -mv (gpt XIII Pijpenstrootje-Berkenbroek)
Oppervlakte-behoefte	>30 ha (MSA)		<30 ha
Structuur	Spontaan ontwikkeld Berkenbroek of Berken-Elzenbroek met heterogene structuur door mozaïek van groeifasen inclusief natuurlijke	Berkenbroek of Berken-Elzenbroek grotendeels met hakhoutachtergrond (veel meerstammige stoven)	Berken-Elzenbroek als uniforme, aangelegde elzenopstand met spontane ingroei van berk

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

	sterfte door aftakeling van dikke bomen (>30 cm dbh)		
	Veenmossen aspectbepalend	Veenmossen pleksgewijs dominant	Veenmossen afwezig of ondergeschikt aanwezig
	Pijpenstrootje en bramen afwezig of ondergeschikt aanwezig	Pijpenstrootje en/of bramen lokaal aspectbepalend	Pijpenstrootje en/of bramen aspectbepalend
Functie	Continuïteit in ontwortelingskluiten en -kuilen aanwezig (recent tot oud reliëf)	Ontwortelingskluiten en -kuilen verspreid door bosgebied aanwezig maar zonder continuïteit	Ontwortelingskluiten en -kuilen afwezig of incidenteel
	Stabiele of positieve verspreidingstrend voor alle karakteristieke soorten	Verspreidingstrends tussen GOED en ONVOLDOENDE	Negatieve verspreidingstrend voor merendeel van karakteristieke soorten
	Stikstofdepositie lager dan KDW (1786 mol/ha/j; 25 kg/ha/j; gevoelig)		Stikstofdepositie hoger dan KDW
Criteria Representativiteit	UITSTEKEND	GOED	BEDUIDEND
Karakteristieke flora en vegetatie	niet beoordeeld	≥4 karakteristieke soorten aanwezig	<4 karakteristieke soorten aanwezig
Karakteristieke fauna	pm	pm	pm

H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Aulacomnium palustre	Roodviltmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Mnium hornum	Gewoon sterrenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Polytrichum commune	Gewoon haarmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Polytrichum commune var. commune	
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Polytrichum commune var. perigoniale	
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum angustifolium	Smalbladig veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum capillifolium	Stijf veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum fimbriatum	Gewimperd veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum girgensohnii	Gerafeld veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum palustre	Gewoon veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum russowii	Violet veenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Mossen	Sphagnum squarrosum	Haakveenmos
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Cortinarius armillatus	Armbandgordijnzwam
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Cortinarius pholideus	Bruinschubbige gordijnzwam
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Entoloma nitidum	Blauwe satijnzwam
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Entoloma queletii	Roze moerasbossatijnzwam
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Lactarius vietus	Roodgrijze melkzwam
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Leccinum holopus	Witte berkenboleet
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Russula aquosa	Waterige russula
H91D0	Hoogveenbossen	Paddenstoelen	Xerocomellus ripariellus	Wijnrode boleet
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Agrostis canina	Moerasstruisgras
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Betula pubescens	Zachte berk
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Calamagrostis canescens	Hennegras
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Carex canescens	Zompzegge
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Empetrum nigrum	Kraaihei
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Erica tetralix	Gewone dophei
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Eriophorum angustifolium	Veenpluis
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Eriophorum vaginatum	Eenarig wollegras
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Frangula alnus	Sporkehout
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Lonicera periclymenum	Wilde kamperfoelie
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Lysimachia vulgaris	Grote wederik
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Molinia caerulea	Pijpenstrootje
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Myrica gale	Wilde gagel
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Osmunda regalis	Koningsvaren
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Vaccinium oxycoccos	Kleine veenbes
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Vaccinium uliginosum	Rijsbes
H91D0	Hoogveenbossen	Vaatplanten	Vaccinium vitis-idaea	Rode bosbes

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

10.6.9. H1166 Kamsalamander Leefgebied B: cultuurlandschap met poelen

A Geschiktheid leefgebied	OPTIMAAL	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Oppervlakte	10 voortplantingswateren in netwerk, onderling op 100-200 m afstand en 10 voortplantingswateren van minimaal 500 m ² . Niet gescheiden door snelwegen of N-wegen.	Minimaal één basisbiotoop van 1000-2000 m ² en minimaal 5 voortplantingswateren van minimaal 500 m ² . Onderlinge afstand max. 300-400 meter Niet gescheiden door snelwegen of N-wegen.	minstens 3 voortplantingswateren met onderling 100-200 m afstand. Niet gescheiden door snelwegen of N-wegen. (Marginaal: 1 of 2 voortplantingswateren)
Kwaliteit/ voortplantingswater	Voortplantingswateren met matig voedselrijk, stilstaand water met pH > 5.5- 8.0 en goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Merendeels niet geheel verland, met oevers met overwegend zeer flauw talud (1:6 tot 1:10; van belang voor overleving larven) en niet periodiek geheel geschoond (i.p.v. gefaseerd).	Tussen OPTIMAAL en ONVOLDOENDE	Voortplantingswateren als smalle sloten met goed ontwikkelde watervegetatie of als poelen met voedselarm water met pH <5.5, merendeels niet met goed ontwikkelde water- en oevervegetatie, grotendeels verland, merendeels niet met flauw talud of merendeels periodiek geheel geschoond.
	Voortplantingswateren zijn gehele 100-120 dagen ontwikkelingsperiode van de larve (van ei tot juveniel) waterhoudend en (buiten deze periode) eens in 3 tot 5 jaar droogvallend.	Voortplantingswateren gehele 100-120 dagen ontwikkelingsperiode van de larve (van ei tot juveniel) waterhoudend of (buiten deze periode) eens in 3 tot 5 jaar droogvallend.	Voortplantingswateren niet gehele 100-120 dagen ontwikkelingsperiode van de larve (van ei tot juveniel) waterhoudend en (buiten deze periode) niet eens in 3 tot 5 jaar droogvallend, maar minder frequent of frequenter.
	Voortplantingswateren merendeels in open (zonbeschenen) landschap en deel van poelen in bos of bosrand gelegen (vanwege robuustheid in warme, droge periodes).		Voortplantingswateren n alle in (half)schaduw gelegen.
Kwaliteit/landbiotoop	Landbiotoop minimaal 1 ha in de vorm van kleine landschapselementen (houtwal, singel, ruigte, bosje e.d.) en op maximaal 250 m van voortplantingswateren met tussengebied bestaand uit vochtig grasland en goed ontwikkelde bosranden met mantel-/zoomvegetaties aanwezig. Waarbij het gebied niet doorkruist wordt door autowegen.		Landbiotoop < 1 ha of afstand tussen landbiotoop en voortplantingswater meer dan 250 m of tussengebied tussen landbiotoop en voortplantingswateren bestaand uit droog (gedraineerd) grasland of geen mantel-/zoomvegetaties aanwezig (harde overgang). Als het gebied doorkruist wordt door autowegen dan dienen er amfibietunnels aanwezig te zijn.

Natuurdoelanalyse Brunsummerheide

Drukfactoren/exoten	Voortplantingswateren geheel vrij van exoten en inheemse vissen: <ul style="list-style-type: none"> • geen kreeften aanwezig • geen vissen aanwezig m.u.v. tiendoornige stekelbaars; met name zonnebaars afwezig <ul style="list-style-type: none"> • geen Italiaanse kamsalamander in directe omgeving aanwezig (risico van hybridisering) 	Voortplantingswateren voor meer dan 80% vrij van inheemse vissen, m.u.v. tiendoornige stekelbaars, en 100% vrij van exoten.	Voortplantingswateren voor meer dan 20% bezet door exoten en/of vissen, m.u.v. tiendoornige stekelbaars.
Drukfactoren/vertrapping-eutrofiëring	Voortplantingswateren niet geëutrofiëerd door intensief gebruik door vee en geen grote aantallen ganzen verblijvend op voortplantingswateren.		Voortplantingswateren geëutrofiëerd door intensief gebruik door vee en/of door verblijf van grote groepen ganzen. Alleen in zeer voedselarme situaties (van zure oligotrofe vennen) kan betreding zorgen voor voldoende buffering.
B Duurzaamheid populatie	OPTIMAAL	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
Omvang	Metapopulatie met minimaal 1000 volwassen individuen	Metapopulatie met 500-1000 volwassen individuen (Minimum Viable Population)	Minder dan 500 volwassen individuen per metapopulatie
Aantalstrend	stabiel/positief	stabiel	negatief
Verspreidingstrend (km-hokken)	stabiel/positief	stabiel	negatief